

VALSTYBINĖ KAINŲ IR ENERGETIKOS KONTROLĖS KOMISIJA

**LIETUVOS ELEKTROS ENERGIJOS IR GAMTINIŲ DUJŲ RINKOS
METINĖ ATASKAITA EUROPOS KOMISIJAI**

VILNIUS, 2005

1. INTRODUCTION

Liberalisation of the electricity sector in Lithuania has started with an implementation of the Law on Electricity in 2002. Vertically integrated monopoly *Lietuvos energija* was split into a separate transmission company, two distribution and two generation companies. Regulated third party access to the grid was allowed and eligibility level defined. The Law on Electricity was amended in 2004, it complies with the EC Directive 2003/54/EC, so all commercial consumers are free to chose a supplier. In practice, only initial steps towards competitive electricity market are done as Ignalina Nuclear Power Plant clearly dominates in the market. Regional, Baltic electricity market should be created, but electricity market liberalisation just only started in Latvia and is postponed in Estonia.

Restructuring of the national gas company was done separating other activities (LPG, gas equipment manufacturing) from the natural gas business. *Lietuvos dujos* functions as a vertically integrated company with unbundled transmission, distribution and supply activities. The Law on Gas was implemented in 2001 introducing the regulated third party access for all consumers with an annual demand exceeding 15 Mm³. Though the Government of Lithuania was further opening the gas market number of the eligible consumers leaving the incumbent supplier *Lietuvos dujos* was not increasing as there was only one independent supplier, Dujotekana, selling at higher price. On the other hand, both suppliers were buying gas on the state border from Gazprom, with no other foreign suppliers and routes available.

This report was prepared by the energy regulator, National Control Commission for Prices and Energy (NCC), based on the materials and data presented by the Ministry of Economy, electricity transmission and distribution companies (*Lietuvos energija*, VST and RST), and gas company *Lietuvos dujos*.

Chairman

Vidmantas Jankauskas

2. SANTRAUKA

Komisijos sudėtis ir uždaviniai.

Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija (toliau - VKEKK) buvo įkurta 1997 metais, remiantis 1995 metų Energetikos įstatymu, kuris reglamentavo, kad energetikos kainodara turėtų užsiimti nepriklausoma komisija. Kadangi šis įstatymas buvo pataisytas 1997 m. liepos mėn. ir VKEKK suteikta teisė derinti arba vienašališkai nustatyti elektros energijos, centralizuotos šilumos, karšto vandens ir gamtinių dujų kainas, tai 1998 metais praktiškai buvo pirmieji tikros VKEKK veiklos metai.

2000 metais Seimas padėjo teisinius pagrindus būsimai liberaliai gamtinių dujų ir elektros energetikos rinkai. Seimas priėmė Elektros energetikos ir Gamtinių dujų įstatymus, iš esmės atitinkančius Europos Sąjungos direktyvų nuostatas, pagal kurias elektros ir gamtinių dujų rinkos turi būti palaipsniui atveriamos, įteisinant laisvuosius vartotojus, nediskriminacinį trečiosios šalies priėjimą prie monopolinių tinklų bei nustatant pasinaudojimo tinklais tarifus. Pagal šiuos įstatymus, Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija vietoje Kainų komisijos, atsakingos tik už kainodarą, kainų nustatymą bei jų taikymą, tapo energetikos ekonominio reguliavimo komisija, atliekančia tokias pat funkcijas, kaip ir daugumos Vakarų (ir ne tik) šalių atitinkamos reguliavimo institucijos.

2000 m. VKEKK kompetencijai priskirta nauja veikla - licencijavimas ir licencijuotų įmonių veiklos kontrolė. Elektros energetikos ir Gamtinių dujų įstatymuose pabrėžta, kad visoms pagrindinėms veikloms šiuose sektoriuose reikalingos licencijos, kurios tapo ne tik leidimu dalyvauti rinkoje, tačiau ir paslaugų kokybės, tiekimo patikimumo, aplinkosaugos bei kitų standartų laikymosi kontrolės instrumentu. Pagal minėtuosius įstatymus numatyta, kad VKEKK sprendžia ginčus dėl teisės pasinaudoti tinklais, skiria baudas už įvairius įstatymų pažeidimus, tvirtina laisvuosius vartotojus. Šiems darbams atlikti įkurtas Licencijų skyrius.

2002 m. liepos 1 d. įsigaliojo iš esmės atnaujintas Energetikos įstatymas, kuriame buvo aiškiai ir nedviprasmiškai apibrėžtos VKEKK funkcijos ir pareigos, atskirų narių atsakomybė, jų skyrimo tvarka ir t.t. Pagal naująją Energetikos įstatymo redakciją penkis VKEKK narius penkerių metų laikotarpiui Ministro Pirmininko teikimu skiria šalies Prezidentas, o VKEKK nuostatus tvirtina Vyriausybė. Šiuo įstatymu įtvirtintas naujas VKEKK, kaip liberalizuotos energetikos rinkos reguliuotojo vaidmuo. Konkretūs VKEKK uždaviniai suformuluoti Vyriausybės patvirtintuose nuostatuose. Pagrindinis VKEKK uždavinys – prižiūrėti elektros energijos, gamtinių dujų, šilumos ir vandens ūkio rinkas.

Iki 2004 m. liepos 1 d. turėjo būti įgyvendintos dvi Europos Sąjungos (ES) direktyvos – Elektros ir Gamtinių dujų – numatančios spartų rinkos atvėrimą, svarbesnį energetikos reguliuotojų

vaidmenį, prižiūrint rinkos funkcionavimą, vartotojų apsaugą ir pan. 2004 m. liepos 1 d. Seimo priimta naujoji Elektros energetikos įstatymo redakcija iš esmės atitinka ES Elektros direktyvos nuostatas dėl rinkos atvėrimo ir jos priežiūros. VKEKK numatytos papildomos funkcijos prižiūrėti perdavimo ir skirstomųjų tinklų operatorių veiklą (kaip laikomasi atskiras sistemas jungiančių linijų pralaidumo paskirstymo ir reguliavimo taisyklių, kaip greitai prijungiami nauji vartotojai, kaip efektyviai atskiriama skirtingų veiklų apskaita ir t.t.), vykdyti rinkos monitoringą ir priežiūrą, kontroliuoti tiekimo patikimumą ir paslaugų kokybę.

2004 metais vyko diskusija dėl naujos redakcijos Gamtinių dujų įstatymo, kuri persikėlė ir į naująjį Seimą, į 2005 metus. Diskutuojama dėl to, reikia ar nereikia reguliuoti dujų tiekimo laisviesiems vartotojams kainas, kai akivaizdžiai nėra jokios konkurencijos; taip pat dėl tiesioginių vamzdinių tiesimo.

Taigi šiuo metu energetikos veiklą reglamentuoja sektoriniai įstatymai, nustatantys teisinio reguliavimo pagrindus, juos įgyvendinantys Vyriausybės nutarimai ir kiti teisės aktai, kuriais VKEKK vadovaujasi savo veikloje.

VKEKK funkcijos.

Pagrindinis teisės aktas, apibrėžiantis Komisijos funkcijas – Energetikos įstatymas. Šio įstatymo 17 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad VKEKK atlieka šias funkcijas:

- 1) tvirtina valstybės reguliuojamų kainų nustatymo metodikas;
- 2) nustato valstybės reguliuojamų kainų viršutines ribas;
- 3) kontroliuoja valstybės reguliuojamų kainų ir tarifų taikymą;
- 4) tvirtina energetikos objektų (tinklų, sistemų, įrenginių) prijungimo įkainius;
- 5) turi teisę vienašališkai nustatyti valstybės reguliuojamas kainas, jeigu energetikos įmonės nesilaiko šių kainų nustatymo reikalavimų;
- 6) nustatydamą valstybės reguliuojamas kainas, įvertina investicijų atsipirkimo ir veiklos išlaidų pagrįstumą;
- 7) tvirtina elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančiuosius energijos išteklius, supirkimo kainą;
- 8) išduoda, sustabdo, panaikina energijos perdavimo, skirstymo, laikymo, tiekimo licencijas, kontroliuoja energetikos įmonių licencijuojamą veiklą;
- 9) derina energetikos įmonių, besiverčiančių veikla, kurios kainos yra reguliuojamos, šioje veikloje naudojamo ilgalaikio turto nusidėvėjimo (amortizacijos) normas;
- 10) turi teisę teikti siūlymus dėl energetikos įmonių licencijuojamos veiklos Vyriausybei, Ūkio ministerijai, savivaldybėms;

11) turi teisę įpareigoti energetikos įmones sudaryti sutartis dėl energijos perdavimo, skirstymo ar tiekimo, kai energetikos įmonės nepagrįstai atsisako trečiajai šaliai suteikti paslaugas ar tiekti vartotojams energiją;

12) atlieka kituose teisės aktuose nustatytas funkcijas.

VKEKK funkcijos detalizuotos Vyriausybės nutarimu patvirtintuose Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nuostatuose. Šiame teisės akte išvardinta 21 VKEKK funkcija, tačiau ir šis sąrašas nėra baigtinis.

Nepriklausomumas ir atskaitomybė.

VKEKK nepriklausomumą užtikrina keletas sąlygų:

- VKEKK nėra susaistyta jokiais tiesioginio pavaldumo ryšiais su kitomis institucijomis;
- VKEKK pirmininką ir keturis narius Ministro Pirmininko teikimu skiria Respublikos Prezidentas;
- VKEKK pirmininkas ir nariai yra atleidžiami iš pareigų tik pasibaigus jų kadencijai; savo noru, kai jiems įsiteisėja apkaltinamasis teismo nuosprendis; kai paaiškėja, kad šiurkščiai pažeidė jiems nustatytų pareigų reikalavimus ir kitais įstatymų numatytais pagrindais.
- VKEKK finansuojama iš Lietuvos valstybės biudžeto, skiriant asignavimus atskira eilute

Šių įstatymo nuostatų visuma užtikrina VKEKK institucinį, asmeninį bei finansinį nepriklausomumą.

Energetikos įstatyme numatytos dvi atskaitomybės formos – asmeninė ir institucinė. Energetikos įstatymo 17 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad VKEKK atsako už savo sprendimus. Sprendimai priimami vardiniu balsavimu. Jie gali būti skundžiami įstatymų nustatyta tvarka.

Institucinė VKEKK veiklos atskaitomybė atspindima metinėse veiklos ataskaitose. Metinę veiklos ataskaitą VKEKK parengia per keturis mėnesius, pasibaigus kalendoriniams metams. Ataskaitą paskelbiama viešai ir pateikiama Respublikos Prezidentui, Seimui bei Vyriausybei.

Kompetencijos pasidalinimas su kitomis valstybinėmis institucijomis.

Energetikos įstatyme nustatyta, kad energetikos valstybinį valdymą Lietuvos Respublikoje vykdo:

- 1) Vyriausybė ar jos įgaliotos institucijos;
- 2) Ūkio ministerija;
- 3) Aplinkos ministerija;
- 4) savivaldybės.

Vyriausybė, vykdydama valstybinį energetikos valdymą kuria ir įgyvendina valstybės politiką energetikos srityje, teikia Seimui tvirtinti Nacionalinę energetikos strategiją, tvirtina

Nacionalinės energetikos strategijos įgyvendinimo planą ir programas, turi teisę reglamentuoti valstybės reguliuojamų kainų nustatymo principus bei vykdo kitas įstatymų nustatytas funkcijas.

Ūkio ministerija įgyvendina valstybės politiką energetikos srityje, rengia ir tvirtina teisės aktus, reglamentuojančius tiekimo saugumo, energetikos objektų ir įrenginių įrengimo, eksploatavimo, techninės saugos, efektyvaus naudojimo ir kitus techninius klausimus bei vykdo kitas funkcijas.

Aplinkos ministerija sprendžia klausimus, susijusius su aplinkos apsauga, statyba.

Savivaldybė savo teritorijoje pagal įstatymų nustatytą kompetenciją reguliuoja vartotojų aprūpinimą tiekiamą šilumą, išduoda leidimus suskystintųjų naftos dujų prekybai Ūkio ministerijos patvirtinta tvarka ir vykdo kitas jos kompetencijai priklausančias funkcijas.

Pagrindinis VKEKK uždavinys – prižiūrėti elektros energijos, gamtinių dujų, šilumos ir vandens ūkio rinkas.

VKEKK pagal savo kompetenciją išankstine skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja skundus dėl energetikos įmonių veiklos ar neveikimo tiekiant, skirstant, perduodant, laikant energiją, dėl teisės joms pasinaudoti tinklais ir sistemomis nesuteikimo, dėl prisijungimo, energijos tiekimo srautų balansavimo, kainų ir tarifų taikymo.

Fizinių asmenų skundus dėl energijos pirkimo–pardavimo ar paslaugų teikimo sutarčių nesąžiningų sąlygų taikymo nagrinėja Nacionalinė vartotojų teisių apsaugos taryba prie Teisingumo ministerijos.

Skundus dėl energetikos objektų, įrenginių ir apskaitos priemonių gedimų, eksploatavimo, energijos kokybės reikalavimų, energijos apskaitos ir apmokėjimo už suvartotą energiją pažeidimų, avarių, energijos tiekimo nutraukimo, sustabdymo ar ribojimo nagrinėja Valstybinė energetikos inspekcija.

Elektros ir dujų rinkų vystymasis. Pagrindiniai VKEKK nagrinėjami klausimai.

2004 m. liepos 1 d. priėmus naują Elektros energetikos įstatymo redakciją, buvo pakeistos Visuomeninių elektros energijos visuomeninio tiekimo paslaugų kainos ir elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų ir jų viršutinių ribų nustatymo metodikos. Metodikose taip pat įvertintos 2003 metais parengtos teisinės ir reguliavimo struktūros Lietuvos elektros sektoriuje apžvalgos rekomendacijos. Vadovaujantis minėtais teisės aktais 2004 m. VKEKK nustatė elektros energijos perdavimo ir skirstymo bei teikimo paslaugų kainų viršutines ribas 3 metų reguliavimo periodui. Taip pat buvo patvirtintos visuomeninių kainų viršutinės ribos 2005 metams.

Konkurencijos principų taikymas elektros energijos gamybos ir tiekimo sektoriuose skatina siekti didesnio efektyvumo, tai pat sudaroma galimybė patiems vartotojams rinktis elektros energijos tiekėją (gamintoją). Nuo 2004 m. liepos 1 d. visi vartotojai, išskyrus buitinius, gali derėtis su nepriklausomais tiekėjais dėl elektros energijos gamybos ir tiekimo paslaugos kainų.

Gamtinių dujų sektoriuje 2004 metais didelis dėmesys buvo sutelktas į Ūkio ministerijos parengtą naują Gamtinių dujų įstatymo pakeitimo projektą. Pakeitimo tikslas - suderinti Lietuvos gamtinių dujų sektorių reglamentuojančias teisės normas su naujaisiais Europos Sąjungos gamtinių dujų vidaus rinkos organizavimo ir reguliavimo principais.

Įstatymo projektas numato laipsnišką dujų tiekimo rinkos atvėrimą – pradžioje teisę laisvai pasirinkti tiekėją nebutiniams vartotojams, o nuo 2007 m. liepos 1 d. laisvaisiais turėtų tapti visi vartotojai. Lyginant su šiuo metu galiojančiu įstatymu, numatytos papildomos priemonės vartotojų saugumui, dujų tiekimo patikimumui, reguliuojamų įmonių struktūros skaidrumui užtikrinti, reguliuotojo funkcijoms su panašių ES institucijų funkcijomis suvienodinti, Europos Komisijos informavimui užtikrinti.

IŽANGA

Iki 2002 metų Lietuvos elektros sektoriaus struktūra galėjo būti apibūdinama kaip viena vertikaliai integruota monopolinė bendrovė (AB „Lietuvos energija“) ir VĮ „Ignalinos atominė elektrinė“ - kaip stambiausias gamintojas.

Šiuo metu Lietuvos elektros sektorius reformuotas ir yra pereita į rinkos santykiais pagrįstą sistemą, atitinkančią ES Direktyvų reikalavimus dėl elektros rinkos.

2000 metais priimtas akcinės bendrovės „Lietuvos energija“ reorganizavimo įstatymas nustatė, kaip turėtų būti reorganizuota ši monopolinė įmonė, atskiriant visą nepagrindinę veiklą bei išskaidant į atskiras gamybos, perdavimo ir paskirstymo technologines grandis.

Tais pačiais metais buvo priimtas ir Elektros energetikos įstatymas, atitinkantis Europos Sąjungos direktyvų nuostatas, pagal kurias elektros rinkos turi būti palaipsniui atveriamos, įteisinant laisvuosius vartotojus, nediskriminacinį priėjimą prie monopolinių tinklų bei nustatant pasinaudojimo tinklais tarifus.

Priėmus minėtus teisės aktus, VKEKK, kuri buvo įkurta 1997 metais, yra atsakinga ne tik už kainodarą, kainų nustatymą bei jų taikymą, bet ir už licencijavimą bei licencijuotų įmonių veiklos kontrolę, rinkos santykių plėtrą, paslaugų kokybę ir kt. Taip pat VKEKK sprendžia ginčus dėl teisės pasinaudoti tinklais, skiria baudas už įvairius įstatymų pažeidimus. Taigi ji yra energetikos ekonominio reguliavimo komisija, atliekanti tokias pat funkcijas, kaip ir daugelio Vakarų (ir ne tik) šalių atitinkamos reguliavimo institucijos.

2002 m. sausio 1 d. vietoje vienos vertikaliai integruotos monopolinės įmonės atsirado dvi elektros energijos gamybos (Lietuvos elektrinė ir Mažeikių termofikacinė elektrinė), viena perdavimo, bei užsiimanti ir rinkos operatoriaus veikla, (AB „Lietuvos energija“) ir dvi skirstymo tinklų įmonės (AB Rytų skirstomieji tinklai ir AB „VST“). Pagal Elektros energetikos įstatymą elektros energijos gamybos kainos, taip pat ir rezervinės galios kainos nėra reguliuojamos, jas nustato rinka. Tačiau tuo atveju, jei gamintojai ar nepriklausomi tiekėjai užima daugiau kaip 25 proc. rinkos, Komisija, neleisdama piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi, nustato jų kainas ir reguliavimo tvarką. Elektros energijos gamyboje ir tiekime pradėta įgyvendinti konkurencinė rinka, kur kainos nusistovi aukcionuose ar suderinamos šalių susitarimu, o VKEKK atlieka antimonopolinės priežiūros institucijos vaidmenį. Perdavimo sistemos ir skirstomųjų tinklų operatorių veikla reguliuojama, trejiems metams nustatant perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų viršutines ribas, kad nepiktnaudžiautų monopoline padėtimi ir nediskriminuotų atskirų rinkos dalyvių, neleisdami jiems pasinaudoti tinklais ar nustatydami aukštesnius transportavimo tarifus. Rinkos operatorius organizuoja prekybą elektros energija pagal Prekybos taisykles, jis atsakingas už elektros energijos kainos, susidariusios pagal šias taisykles paskelbimą ir rinkos dalyvių atsiskaitymo procedūros organizavimą.

Nuo 2002 m. balandžio 1 d. laisvieji vartotojai gavo teisę pasirinkti tiekėją ir pirkti elektros energiją iš pasirinkto gamintojo, papildoma elektros energija pradėta prekiauti aukcionuose.

2003 m. valstybei nuosavybės teise priklausančios tuometinės AB „Vakarų skirstomieji tinklai“ 77 proc. akcijų buvo parduota Lietuvos kompanijai „NDX Energija“.

2004 m. liepos 1 d. Seimo priimta naujoji Elektros energetikos įstatymo redakcija iš esmės atitinka naujos 2003 m. birželio 26 d. Europos Sąjungos Elektros direktyvos 2003/54/EC nuostatas dėl rinkos atvėrimo ir jos priežiūros. Nuo minėtos dienos visi komerciniai elektros energijos vartotojai įgijo teisę laisvai pasirinkti tiekėją ir derėtis su jais dėl tiekimo sąlygų, o nuo 2007 m. liepos 1 d. tokią teisę turėtų įgyti ir likusieji vartotojai – gyventojai.

Trečiaisiais elektros energijos rinkos gyvavimo metais jos atvėrimas sudarė 74 proc., o jos privalumais pasinaudojo stambiausios šalies įmonės, kurios sudarė 15 proc. elektros energijos suvartojimo šalyje. Gamyboje dominuojant Ignalinos AE ir esant galių pertekliui, kitos elektrinės užima tik labai menką rinkos dalį.

Rinkos santykių ir konkurencijos plėtrą tarp Baltijos šalių sunkina tai, kad kaimyninėse šalyse elektros ūkio reforma žengia pirmuosius žingsnius ir nėra tiesioginio ryšio su Vakarų Europos ir Skandinavijos elektros energetikos sistemomis. Tačiau dar 2002 metais buvo pasirašyti Memorandumai dėl bendros Baltijos elektros rinkos ir dėl informacijos pasikeitimo. Planuojamos jungtys su Lenkijos ir Švedijos energetikos sistemomis sudarytų galimybę integruotis į Vakarų Europos ir Skandinavijos elektros energijos rinkas ir padidinti energijos tiekimo patikimumą.

Apibendrinant ankstesniųjų metų pasikeitimus Lietuvos elektros energetikos sistemoje, galima konstatuoti, kad :

- nuo 2002 m. sausio 1 d. vertikalčiai integruota energetikos bendrovė AB „Lietuvos energija“ yra išskaidyta į penkias nepriklausomas bendroves: dvi elektros energijos gamybos, vieną perdavimo ir dvi skirstymo bendroves. Taigi elektros energijos gamybos, perdavimo ir skirstymo veiklos yra atskirtos, kaip to reikalauja Europos Sąjungos teisės aktai.
- nuo 2002 m. sausio 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos Elektros energetikos įstatymas bei nuo 2001 m. pabaigos priimti poįstatyminiai teisės aktai ir nuo 2004 m. liepos 10 d. įsigaliojusi nauja Lietuvos Respublikos Elektros energetikos įstatymo redakcija sudarė sąlygas funkcionuoti ir plėstis elektros energijos rinkai.
- taigi iš esmės sudarytos sąlygos konkurenciniams santykiams plėtotis skaidrioje aplinkoje, kaip to reikalauja Europos Sąjungos elektros vidaus rinkos direktyva 96/92/EC bei ją pakeitusi 2003 m. birželio 26 d. direktyva 2003/54/EC.

3. ELEKTROS RINKOS APIBŪDINIMAS IR REGULIAVIMAS

3.1 REGULIAVIMO KLAUSIMAI

3.1.1 BENDRAI

Iki 2004 m. liepos 1 d. turėjo būti įgyvendinta Europos Sąjungos Elektros direktyva, numatanti spartų rinkos atvėrimą, svarbesnį reguliuotojų vaidmenį, prižiūrint rinkos funkcionavimą bei vartotojų apsaugą. Liepos 1 d. visi komerciniai elektros energijos vartotojai turėjo tapti laisvaisiais, t.y. įgyti teisę laisvai pasirinkti tiekėją ir derėtis su juo dėl tiekimo sąlygų bei kainų.

2004 m. liepos 1 d. Seimo priimta naujoji Elektros energetikos įstatymo redakcija iš esmės atitinka ES Elektros direktyvos nuostatas dėl rinkos atvėrimo ir jos priežiūros. Pagal naujos redakcijos Elektros energetikos įstatymo 40 str. elektros energijos rinka šalyje kuriama etapais, laipsniškai suteikiant reguliuojamojo trečiosios šalies dalyvavimo teisę ir teisę sudaryti tiesioginę elektros energijos tiekimo sutartį su laisvai pasirinktais nepriklausomais tiekėjais. Nuo 2004 m. liepos 1 d. tokia teisė buvo suteikta visiems ne buitiniams vartotojams. Jie gali derėtis su nepriklausomais tiekėjais dėl elektros energijos gamybos ir tiekimo paslaugos kainų. Teisiškai Lietuvoje atverta 74 proc. rinkos, tačiau realiai šia teise naudojasi tie rinkos dalyviai, kurie pagal 2000 metais priimtą Elektros energetikos įstatymo redakciją tai galėjo daryti ir anksčiau. Jų elektros energijos suvartojimas sudaro 15 proc. nuo viso šalyje naudingai patiekto elektros energijos kiekio. Tuo tarpu vartotojai, kurių įrenginiai prijungti prie skirstomojo tinklo, 2004 metais elektros energiją pirkė iš visuomeninių tiekėjų.

Nuo 2007 m. liepos 1 d. teisę pasirinkti elektros energijos tiekėją įgis likusieji vartotojai - gyventojai.

Rinkos atvėrimo laipsnis

Rodiklis	2002 m.	2003 m.	Iki 2004-07-01	Nuo 2004-07-01	Nuo 2007-07-01
Laisvųjų vartotojų elektros energijos suvartojimas nuo bendro vartotojų elektros energijos suvartojimo, %	20	23	25	74	100
Laisvųjų vartotojų, pasirinkusių nepriklausomus tiekėjus, elektros energijos suvartojimas nuo bendro vartotojų elektros energijos suvartojimo, %	17	17	15	15	-

Tiekėjų užimama nupirktos elektros energijos rinkos dalis 2004 m.

Tiekėjai	I ketvirtis	II ketvirtis	III ketvirtis	IV ketvirtis	Iš viso	%
Nepriklausomi tiekėjai (NT)	247.744	247.691	277.736	276.445	1.049.616	12,06
VT AB "Vakarų skirstomieji tinklai"	1.040.606	804.842	807.915	1.011.592	3.664.955	42,12
VT AB Rytų skirstomieji tinklai	1.120.609	850.901	848.018	1.106.934	3.926.462	45,12
VšĮ "Visagino energija"	16.045	13.841	13.780	17.151	60.817	0,70
Iš viso	2.425.004	1.917.275	1.947.449	2.412.122	8.701.850	100,00

Lyginant su praėjusiais metais, tiekėjų pirktos elektros energijos proporcijos išliko beveik tos pačios dėl visuomeninių tiekėjų taikomų stabilių vienanarių kainų, kurios buvo žemesnės negu leidžiama viršutinė kainų riba. Tačiau ateityje galimi didesni elektros energijos pirkimo iš nepriklausomų tiekėjų kiekiai dėl naujų skirstomųjų tinklų operatorių ir visuomeninių tiekėjų elektros energijos tarifų ir skirstymo paslaugos kainų struktūrų, įvertinančių vartojimo efektyvumą bei faktinių sąnaudų apmokėjimo proporcijas.

3.1.2. JUNGIAMŪJŲ LINIJŲ GALIOS IR ĮRANGOS VALDYMAS BEI PASKIRSTYMAS, SIEKIANT IŠVENGTI PERKROVIMŲ

Lietuvos perdavimo tinklas pakankamai gerai integruotas su kaimyninėmis energetikos sistemomis:

- su Latvijos energetikos sistema jungia keturios 330 kV ir trys 110 kV linijos;
- su Baltarusijos energetikos sistema jungia penkios 330 kV ir septynios 110 kV linijos;
- su Kaliningrado energetikos sistema jungia trys 330 kV ir trys 110 kV linijos.

Ryšio su kaimynine Lenkijos energetikos sistema šiuo metu nėra.

Galios maksimalūs galimi srautai su kaimyninėmis valstybėmis, esant normaliai tinklo schemai, parodyti lentelėse.

Galios maksimalūs galimi srautai su kaimyninėmis valstybėmis

Jungtis	Galia, MW
Lietuva - Latvija	1540
Latvija - Lietuva	1170
Lietuva - Baltarusija	1850
Baltarusija - Lietuva	970
Lietuva - Kaliningradas	680

2005 sausio mėn. tinklo galingumų išnaudojimas

Jungtis	Maksimumas, %
Lietuva - Latvija	15
Latvija - Lietuva	37
Lietuva - Baltarusija	14
Baltarusija - Lietuva	33
Lietuva - Kaliningradas	82

Europos reguliuotojų mini forume Rygoje, kuris įvyko 2005 m. vasario 14 d., buvo konstatuota, kad dabartiniu bei artimiausiu metu Baltijos šalyse nėra esminių problemų dėl tinklų pralaidumo. Tačiau iki Ignalinos AE uždarymo Baltijos šalių perdavimo sistemų operatoriai, atsižvelgdami į Rusijos ir Baltarusijos tinklų būklę, turės parengti siūlymus ir priemones dėl Baltijos šalių tinklų pralaidumo valdymo.

Šiuo metu perdavimo sistemos operatorius perdavimo tinklo pralaidumui skaičiuoti naudoja Tarpsisteminių pjūvių pralaidumo skaičiavimo metodiką. Pagal šią metodiką yra vertinami maksimalūs srautai, dinaminis stabilumas, avariniai rezervai ir kiti tinklo būklės parametrai.

Planavimo ir tinklo pralaidumo valdymo etapai

Etapas	Terminas	Vertinami parametrai
Priešplaninis	Daugiau kaip prieš savaitę	Importas / eksportas Planiniai remontai
Planavimas	Savaitė prieš	Hidroakumuliacinės elektrinės darbo planas Hidroelektrinės darbo planas Tinklo būklė

	Diena prieš	Hidroakumuliacinės elektrinės darbo plano tikslinimas Hidroelektrinės darbo plano tikslinimas Tinklo būklės tikslinimas
Pralaidumo valdymas	Operacijos diena	Elektrinių darbas Rezervų aktyvavimas Tinklo būklė

3.1.3 PERDAVIMO IR SKIRSTOMŲJŲ KOMPANIJŲ REGULIAVIMAS

Lietuvoje veikia viena nacionalinio tinklo įmonė AB „Lietuvos energija“ - atliekanti perdavimo tinklo operatoriaus funkciją. Ji atlieka elektros energijos perdavimo (110-330 kV įtampos) tinklo savininko, sistemos operatoriaus ir rinkos operatoriaus funkcijas. Perdavimo tinklo operatorius dirba pagal išduotą elektros energijos perdavimo licenciją.

Skirstymo veiklą Lietuvoje daugiausiai vykdo 3 skirstymo įmonės: AB Rytų skirstomieji tinklai, AB „VST“ ir VĮ „Visagino energija“. Įmonės yra elektros energijos skirstomųjų tinklų, t.y. žemos (0,4 kV) ir vidutinės įtampos (iki 110 kV) elektros tinklų savininkės. Visos šios įmonės atlieka skirstomojo tinklo operatoriaus bei visuomeninio tiekėjo funkcijas. Visuomeninis tiekėjas yra įpareigotas tiekti elektros energiją visiems to pageidaujantiems vartotojams aptarnaujamoje teritorijoje. Šių veiklų sąnaudos yra atskirtos. Apskaita vedama atskirai kiekvienai licencijuojamai veiklai.

AB Rytų skirstomieji tinklai atsakinga už rytinėje Lietuvos dalyje esančių žemosios ir vidutinės įtampos elektros tinklų priežiūrą, patikimumą bei plėtrą.

AB „VST“ atsakinga už Vakarų bei Vidurio Lietuvos dalyje esančių žemosios ir vidutinės įtampos elektros tinklų priežiūrą, patikimumą bei plėtrą.

VĮ „Visagino energija“ atsakinga už Visagino mieste esančių žemosios ir vidutinės įtampos elektros tinklų priežiūrą, patikimumą bei plėtrą.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymu, licencijuojamos yra elektros energijos rinkos operatoriaus, elektros energijos perdavimo, skirstymo, visuomeninio ir nepriklausomo tiekimo veiklos. Licencijavimo taisyklės tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Licencijas išduoda bei licencijuojamą veiklą kontroliuoja VKEKK.

2004 metais Lietuvoje licencijuojamą veiklą vykdė vienas elektros energijos perdavimo sistemos, 3 regioniniai ir 4 vietiniai (lokalūs) elektros energijos skirstomųjų tinklų operatoriai, parodyti lentelėje.

Tinklų operatorių duomenys

Eil. Nr.	Įmonės pavadinimas	Licencijos rūšis	Vietinis ar nacionalinis tinklas	Pagrindiniai akcininkai
1	AB „Lietuvos energija“	Elektros energijos perdavimas	Nacionalinis	Valstybė
2	AB Rytų skirstomieji tinklai	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Regioninis	Valstybė
3	AB „VST“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Regioninis	UAB „NDX Energija“
4	VĮ „Visagino energija“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Vietinis	Valstybė
5	AB „Achema“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Vietinis	Privati įmonė
6	AB „Akmenės cementas“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Vietinis	Privati įmonė
7	AB „Ekranas“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Vietinis	Privati įmonė
8	AB „Lifosa“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Vietinis	Privati įmonė

Elektros energetikos įstatymas nustato dviejų rūšių elektros energijos tiekimo licencijas – visuomeninio elektros energijos tiekėjo (VET) ir nepriklausomo elektros energijos tiekėjo (NET). Visuomeninis elektros energijos tiekėjas yra įpareigotas tiekti elektros energiją visiems jo licencijoje nustatytoje teritorijoje esantiems vartotojams ir laisviesiems vartotojams, kurie nepasirinko nepriklausomo tiekėjo. Nepriklausomas elektros energijos tiekėjas gali tiekti elektros energiją tik laisviesiems vartotojams. Licencijuotų elektros energijos tiekėjų skaičius nurodomas lentelėje.

Elektros energijos tiekėjų skaičius atskirais metais

Išduotų tiekimo licencijų skaičius		Vykdė licencijuojamą veiklą 2004 metais		Vykdė licencijuojamą veiklą 2003 metais		Vykdė licencijuojamą veiklą 2002 metais	
VET	NET	VET	NET	VET	NET	VET	NET
7	17	7	4	7	4	7	3

Nuo 2004 m. liepos mėn. įsigaliojęs naujos redakcijos Elektros energetikos įstatymas visiems vartotojams, išskyrus buitinius, suteikė reguliuojamojo trečiosios šalies dalyvavimo teisę ir teisę sudaryti tiesioginę elektros energijos tiekimo sutartį su laisvai pasirinktais nepriklausomais tiekėjais. Įsigaliojus įstatymui šiems vartotojams laisvojo elektros energijos vartotojo statusas buvo suteiktas automatiškai, todėl VKEKK nebenagrino prašymų suteikti laisvojo elektros energijos vartotojo statusą.

Vadovaudamasi Energetikos įstatymu, Elektros energetikos įstatymu bei Europos Sąjungos direktyvų reikalavimais VKEKK 2004 m. rugpjūčio 30 d. nutarimu Nr. 03-85 patvirtino atnaujintą Elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų ir jų viršutinių ribų nustatymo metodiką. Šiame dokumente nustatyti elektros energijos kainos tikslai, elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų, jų viršutinių ribų skaičiavimas, perskaičiavimas, nustatymas bei išdėstyti pagrindiniai elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų diferencijavimo principai. Apibrėžtas elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų sąnaudų bei normatyvinio pelno skaičiavimas, kuris atliekamas ir pateikiamas pagal metodikos priedus-lenteles.

Nustatant viršutines kainų ribas ir pradinį pajamų lygį, įvertinamas sąnaudų pagrįstumas, praėjusio reguliavimo periodo veiklos rezultatai, rinkos plėtros prognozės, teisinės aplinkos pokyčiai ir pan. Nustatant valstybės reguliuojamas kainas, turi būti numatytos būtinos išlaidos energijos išteklių gavybai, energijos gamybai, pirkimui, perdavimui, skirstymui, tiekimui, taip pat energetikos sektoriaus plėtra ir energijos efektyvumas, vietinių ir atsinaujinančiųjų energijos išteklių vartojimas, viešuosius interesus atitinkančių įpareigojimų vykdymas bei nustatyta pelno norma.

Perdavimo ir skirstymo paslaugų kainoms taikomas skatinamasis reguliavimo arba kainos viršutinės ribos (50/50 kainos ir pajamų "kepurių" kombinacijos) metodas remiasi pradinio pajamų lygio nustatymu trejiems metams, kuris kasmet koreguojamas 4 koeficientais:

- indeksavimo (vartotojų kainų indeksas ir efektyvumas);
- nenumatytų pasikeitimų (išoriniai veiksniai);
- elektros energijos kiekio poveikio;
- korekcijos (pajamų viršijimas/nesurinkimas).

Atsižvelgiant į šalies mikro bei makroekonominius rodiklius ir pasaulinėje praktikoje taikomus metodus, efektyvumo koeficientai nustatomi minėtai viršutinių kainų ribų trukmei. Pasibaigus ūkiniams finansiniams metams, 50% ir 100% koreguojamas įmonės pelnas, jei viršijama vidutinė paskutiniųjų dvejų metų pelno norma, padidinta atitinkamai 2 ir 6 procentiniais punktais, atsižvelgiant į elektros energijos tiekimo patikimumo ir paslaugų kokybės koeficientą bei investicijų panaudojimą kokybės reikalavimams užtikrinti.

VKEKK nustačius viršutines kainų ribas, konkrečias perdavimo ir skirstymo paslaugų kainas ir tarifus nustato ir keičia paslaugų teikėjai. Paslaugų teikėjo nustatytų kainų ir tarifų svartinis vidurkis kiekvienais reguliavimo periodo metais neturi viršyti atitinkamų viršutinių kainų ribų. Paslaugos teikėjo nustatytas kainas ir tarifus per 30 kalendorinių dienų nuo paslaugos teikėjo prašymo gavimo dienos skelbia VKEKK, prieš tai patikrinusi, ar nustatant kainas ir tarifus nediskriminuojami vartotojai. Pasibaigus kiekvieniems reguliavimo periodo metams, VKEKK kontroliuoja, ar paslaugos teikėjo nustatytų kainų ir tarifų svartinis vidurkis neviršijo viršutinių kainų ribų. Nustačiusi, kad paslaugos teikėjo nustatytų kainų ir tarifų svartinis vidurkis per praėjusius reguliavimo periodo metus viršijo atitinkamą nustatytą viršutinę kainos ribą, VKEKK turi teisę įpareigoti paslaugos teikėją nustatyti atitinkamai mažesnes kainas ir tarifus. Kitos valstybinės institucijos kainodaros formavimui atlieka patariamąją funkciją.

Pagal nustatytas elektros energijos kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikų formas perdavimo sistemos operatoriaus ir skirstomųjų tinklų operatoriaus kas *ketvirtį ir kasmet* reikalaujama pateikti tokią informaciją:

1. elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų bei jų viršutinių ribų skaičiavimus;
2. efektyvumo rodiklius;
3. elektros energijos balansus;
4. įmonių taikomus elektros energijos tarifus, suvartojimą ir pajamas;
5. įmonių elektros energijos pardavimus pagal vartotojų grupes;
6. kitus duomenis, reikalingus elektros energijos rinkai tinkamai prižiūrėti.

Vadovaujantis Veiklos elektros energetikos sektoriuje licencijavimo taisyklių 45.16 punktu, kas *ketvirtį* pateikiami šie dokumentai:

licencijuojamos ūkinės-finansinės veiklos finansinę atskaitomybę;
rinkos operatoriaus ataskaita laisva forma;
ataskaita apie tiekimo patikimumo rodiklius.

Kasmet papildomai pateikiama:

4. metinė licencijuojamos veiklos sąnaudų audito ataskaita;
5. metinė elektros energijos tinklų sistemos naudojimo analizė;

6. elektros energijos tinklų sistemos plėtros perspektyvų ataskaita;

7. metinė skundų tyrimo ataskaita.

Pagal Tiekimo saugumo Lietuvos elektros energijos rinkoje monitoringo ataskaitą renkami ir iki *kiekvienų metų* liepos 31 d. apibendrinami techniniai bei ekonominiai duomenys, darant išvadas dėl elektros energijos tiekimo patikimumo bei dėl vidaus ir regioninės elektros rinkos plėtros perspektyvų. Informacija apima trejų būsimųjų metų prognozes ir įvairiais pjūviais bei laikotarpiais atspindi tokius duomenis:

- elektros energijos generavimo, perdavimo ir paskirstymo pajėgumus, tarpsteminčius ryšius su kaimyninėmis energetikos sistemomis;
- elektros galios balansus;
- elektros energijos gamybą, suvartojimą, eksportą ir importą;
- rinkos koncentraciją;
- elektros energijos pirkimo ir pardavimo apimtis;
- rinkos atvėrimo laipsnį;
- rinkos dalyvius;
- rinkos kainų dinamiką;
- laisvųjų vartotojų aktyvumo laipsnį;
- prognozuojamos elektros energijos pirkimo, pardavimo ir eksporto apimtis;
- prognozuojamus galios balansus;
- naujų galios pajėgumų poreikį;
- numatomą elektros perdavimo ir skirstymo tinklų plėtrą ir atnaujinimą, galimas silpnas vietas.

Po elektros ūkio reorganizavimo, per praėjusius 3 metus, minėti duomenys buvo daugiau tikslinami ir renkami. Tačiau pirmaisiais reformos metais atlikus Baltijos šalių perdavimo sistemos operatorių lyginamąją analizę, paaiškėjo, kad duomenys sunkiai palyginami dėl skirtingos įmonių struktūros ir reorganizavimo etapų. Šiuo metu atliekama Vidurio ir Rytų Europos šalių (Energijos reguliuotojų regioninės asociacijos (ERRA) narių) skirstomųjų tinklų operatorių lyginamoji analizė.

VKEKK visada didelį dėmesį skyrė elektros energijos tiekimo patikimumo ir paslaugų kokybės reguliavimo įvedimui, kuris užtikrintų vartotojams minimalų kokybės lygį ir numatytų licencijuotų įmonių atsakomybę už kokybės reikalavimų nesilaikymą. Dar 2003 m. gegužės mėn. įsigaliojusioje Vyriausybės patvirtintų Veiklos elektros energetikos sektoriuje licencijavimo taisyklių naujoje redakcijoje buvo nustatytos papildomos funkcijos VKEKK – kontroliuoti, kaip laikomasi Ūkio ministerijos nustatytų ir su VKEKK suderintų licencijuojamos veiklos kokybės reikalavimų.

Igyvendindama šias licencijavimo taisyklių nuostatas, intensyviai bendradarbiaudama ir konsultuodamasi su Phare finansuojamo Dvynių projekto „Energetikos rinkos reguliuotojo stiprinimas“ Italijos energetikos reguliuotojo ekspertais, Komisija parengė Elektros energijos tiekimo patikimumo ir paslaugų kokybės reikalavimų projektą, kuris 2004 m. gegužės mėn. buvo pristatytas Ūkio ministerijoje. Į projekto pristatymą buvo pakviestos visos elektros energijos perdavimo, skirstymo ir tiekimo veiklą vykdančios licencijuotos įmonės. Po ilgų svarstymų ir diskusijų su Ūkio ministerija ir didžiausiomis elektros energijos tinklų įmonėmis 2005 m. liepos mėn. buvo suderintas kompromisinis šio dokumento variantas, kuris jau yra patvirtintas ūkio ministro įsakymu.

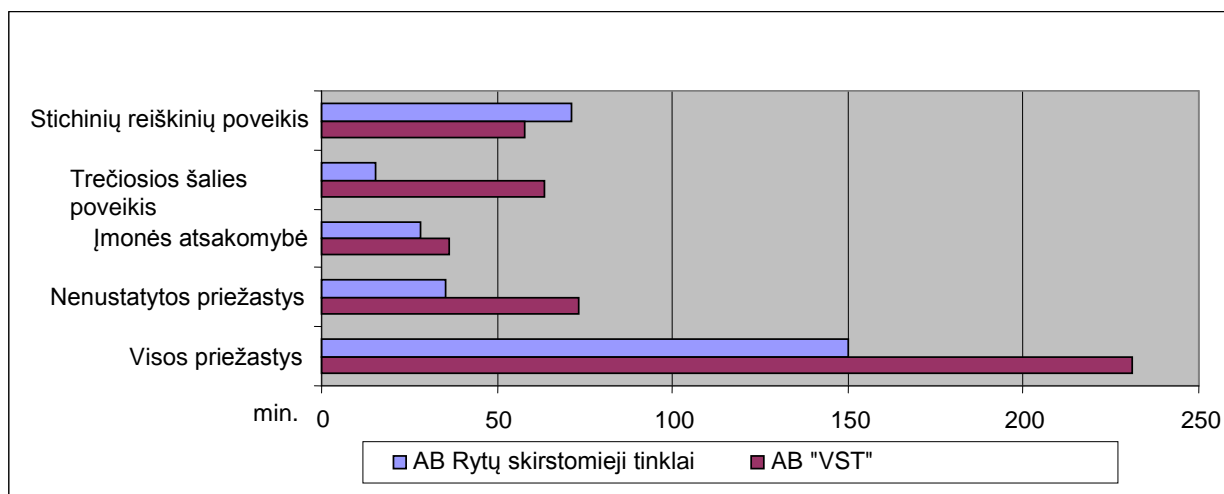
Atsižvelgiant į tai, kad kai kurie reikalingi tiekimo patikimumo ir paslaugų kokybės duomenys elektros energijos skirstymo ir tiekimo įmonėse apskritai nebuvo registruojami ir kaupiami, duomenų registravimui įmonių naudojamos kompiuterio duomenų bazės turėjo būti modernizuotos. Pagal VKEKK reikalavimus modernizavus duomenų apie tiekimo nutraukimus registravimo bazes, AB Rytų skirstomieji tinklai reikiamus duomenis pradėjo registruoti nuo 2003 m. balandžio mėn., o AB „VST“ tai daryti pradėjo 2004 metais. Pirmą kartą išsamūs metiniai duomenys apie elektros energijos tiekimo nutraukimus, diferencijuoti pagal nutraukimus sukėlusias priežastis ir teritorijos suskirstymą į miesto ir kaimo vietoves, iš abiejų įmonių buvo gauti 2004 metais.

Paveikslėliuose palyginti AB Rytų skirstomųjų tinklų ir AB „VST“ 2004 metų elektros energijos tiekimo patikimumo rodikliai. Vidutinė neplanuotų tiekimo nutraukimų trukmė vienam AB „VST“ vartotojui siekė 231 minutę, AB Rytų skirstomųjų tinklų – 150 minučių. Didžiausia dalis nutraukimų įvyko dėl nenustatytų priežasčių AB „VST“ (73 minutės) ir dėl stichinių (gamtos) reiškinių poveikio AB Rytų skirstomuosiuose tinkluose (71 minutė). Vidutinė neplanuotų tiekimo nutraukimų trukmė vienam AB Rytų skirstomųjų tinklų vartotojui kaimo vietovėse buvo net 4,7 karto ilgesnė nei vartotojui miesto vietovėse, AB „VST“ – ilgesnė 2,9 karto.

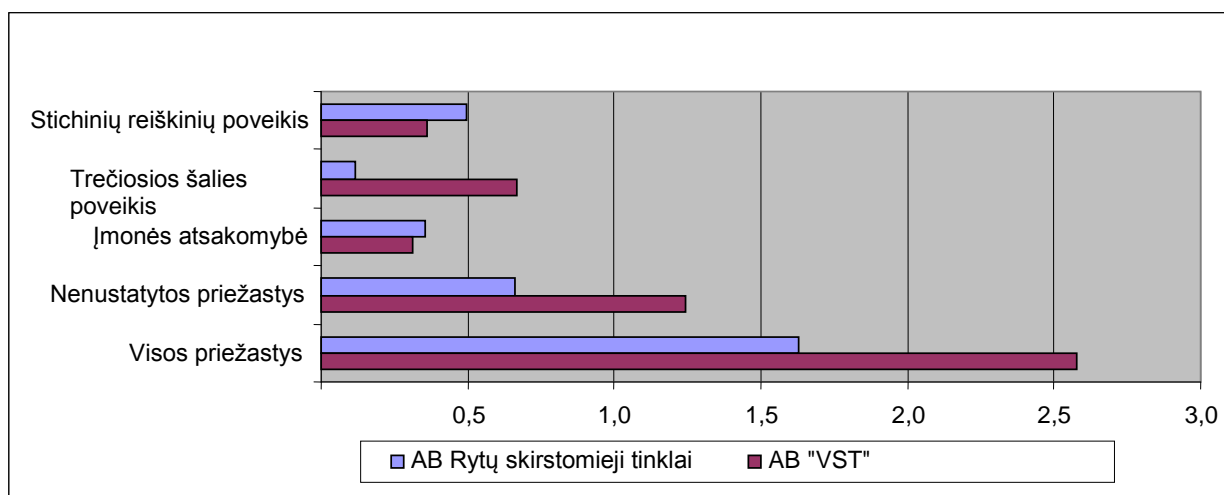
Vidutinis neplanuotų tiekimo nutraukimų skaičius vienam AB „VST“ vartotojui buvo 2,6, AB Rytų skirstomųjų tinklų vartotojui – 1,6. Analizuojant tiekimo patikimumo rodiklius pagal teritorijos suskirstymą į miesto ir kaimo vietoves, matome, kad abiejose įmonėse kaimo vietovėse neplanuotų tiekimo nutraukimų skaičius vienam vartotojui buvo maždaug dvigubai didesnis nei miesto vietovėse.

Įvertinus tai, kad didelė dalis visų neplanuotų tiekimo nutraukimų įvyko dėl nenustatytų priežasčių (AB Rytų skirstomuosiuose tinkluose - 44 proc. ir AB „VST“ – 46 proc.), abi įmonės turėtų skirti daugiau pastangų tokių tiekimo nutraukimų priežastims iširti.

Vidutinė neplanuotų elektros energijos tiekimo nutraukimų trukmė vienam vartotojui pagal nutraukimų priežastis 2004 metais

Vidutinis neplanuotų elektros energijos tiekimo nutraukimų skaičius vienam vartotojui pagal nutraukimų priežastis 2004 metais

VKEKK ir toliau nuolat analizuos elektros energijos tiekimo patikimumo rodiklius, stebės jų pokyčius ir atliks išsamią lyginamąją analizę. Tokios analizės rezultatus ketinama skelbti VKEKK interneto svetainėje. Įmonių tiekimo patikimumo lygio pokytis nuo 2008 metų bus įvertinamas VKEKK patvirtinta tvarka nustatant elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų viršutines ribas.

Elektros energijos tiekimo ir naudojimo taisyklėse nustatyta, kad, kai vartotojui nutraukiamas arba apribojamas elektros energijos tiekimas ar elektros energijos kokybės parametrai elektros energijos perdavimo ar skirstymo paslaugos pirkimo-pardavimo vietoje neatitinka nustatytų sutartyje, operatorius ar tiekėjas atlygina vartotojui patirtus tiesioginius nuostolius. Operatorius ar tiekėjas neatlygina vartotojui patirtų nuostolių, kai jam elektros energijos tiekimas nutraukiamas ar apribojamas arba elektros energijos kokybės parametrai neatitinka nustatytų sutartyje dėl stichinių gamtos reiškinių ir gaisro atvejais, dėl karo, teroristinių veiksmų, nenugalimos jėgos, trečiojo

asmens veiklos (elektros įrenginių vagystės ar gadinimo, pašalinių daiktų užmetimo ant oro elektros linijų laidų ir pan.), sisteminės priešavarinės automatikos poveikio (esant gedimui ar avarijai kitose energetikos sistemose), dėl valstybės veiksmų, taip pat, kai vienkartinis vartotojo atjungimo laikas neviršija jam nustatytai aprūpinimo elektra patikimumo kategorijai leidžiamo ilgiausio atjungimo laiko ar kai dėl vartotojo veiksmų ar neveikimo, netinkamos nuosavų įrenginių priežiūros ar galiojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimų automatikos ar apsaugos sistemos atjungė elektros energijos tiekimą vartotojo elektros įrenginiams.

Prašymas dėl nuostolių atlyginimo turi būti pateiktas per 10 kalendorinių dienų nuo nuostolių atsiradimo. Prašymas ne vėliau kaip per 10 kalendorinių dienų nuo jo gavimo turi būti išnagrinėtas bendroje komisijoje, į kurios sudėtį turi būti įtraukti operatoriaus ar tiekėjo ir vartotojo atstovai. Sudaryta komisija turi iširti elektros energijos tiekimo nutraukimo ar apribojimo priežastis ir nustatyti nuostolių dydį.

Šalims nesusitarus, nuostolių vertę nustato teismas. Nuostoliai, patirti dėl elektros energijos tiekimo nutraukimo ar apribojimo, turi būti atlyginti per 15 kalendorinių dienų nuo jų vertės nustatymo.

Keičiantis reguliuojamų tinklų operatorių ir visuomeninių tiekėjų elektros energijos kainoms, tarifams ir jų taikymo tvarkai, nauja tvarka skelbiama Valstybės žinių priede "Informaciniai pranešimai". Galiojančios elektros energijos kainos, tarifai bei jų taikymo tvarka yra viešai skelbiama įmonių interneto svetainėse. Vartotojai taip pat gali susipažinti su numatomais elektros energijos kainų, tarifų ir jų taikymo tvarkos pakeitimais, rasti jų aprašymą bei bendrovei užduoti rūpimus klausimus. Be to, elektros energetikos sektoriaus įmonės yra Elektros energetikos įstatymu įpareigosotos ne vėliau kaip prieš vieną mėnesį iki kainų ar tarifų padidinimo raštu ar kitais būdais pranešti buitiniams vartotojams apie kainų padidėjimą. Prijungimo prie veikiančių elektros energijos tinklų įkainius nustato VKEKK. Įkainių dydžiai viešai skelbiami VKEKK priimant nutarimą dėl jų patvirtinimo. Galiojančių įkainių dydžius taip pat nuolat galima rasti bendrovės interneto svetainėje arba sužinoti paskambinus į įmonę svetainėje nurodytais pagalbos telefonais.

Bendrovės rinkos dalyviams viešai skelbia informaciją apie:

- elektros energijos tarifus vartotojams, jų pakeitimus, naujus planus ir t.t.;
- komercinius nuostolius ir technologines sąnaudas;
- naujų vartotojų prijungimo sąlygas bei procedūras bendrovėje, remiantis galiojančiais teisės aktais (reikalingi dokumentai, paraiškos ir t.t.);
- apmokėjimo už elektros energiją sąlygas bei terminus, apmokėjimų dydžius ir t.t.;
- įvairias akcijas ir nuolaidas.

Informaciją rūpimais klausimais vartotojai gali gauti ne tik iš valstybės ir žiniasklaidos leidinių bei interneto puslapių, bet ir visuose klientų aptarnavimo skyriuose, informacijos ir bendraisiais telefonais, informaciniuose lankstinukuose.

Elektros energijos persiuntimo paslaugos kaina skiriasi priklausomai nuo to, iš kokios įtampos elektros tinklų vartotojai gauna elektros energiją. Stambūs pramonės vartotojai, suvartojantys apie 24 GWh elektros energijos per metus, bei kurių leistinoji naudoti galia siekia 4 000 kW, elektros energiją gauna iš vidutinės ir aukštos įtampos elektros skirstomųjų tinklų, o namų ūkiai, per metus suvartojantys apie 3 500 kWh, ir verslo klientai, kurių metinis suvartojimas siekia 50 MWh bei leistinoji naudoti galia – apie 50 kW, paprastai elektros energiją gauna iš žemos įtampos elektros skirstomųjų tinklų. Atitinkamai jų vidutinės elektros energijos persiuntimo kainos parodytos lentelėje.

Vidutinės elektros energijos persiuntimo paslaugų kainos 2004 m.

Pavadinimas	Ig	Ib	Dc
Vidutinės elektros energijos persiuntimo paslaugų kainos šalyje, EUR/MWh*	24,34	42,21	42,21

* - Įskaitant papildomų paslaugų sąnaudas, kurios vartotojams parodomos kaip atskira elektros energijos perdavimo paslaugos kainos komponentė, ir sudaro 4,52 EUR/MWh Ig vartotojams ir apie 3,68 EUR/MWh Ib bei Dc vartotojams.

Savivaldybių mokesčių, viešuosius interesus atitinkančių paslaugų ar kitos panašios sąnaudos į elektros energijos persiuntimo paslaugų kainas neįskaičiuojamos.

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymu VKEKK 2002 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 135 patvirtino Balansavimo energijos kainos reguliavimo tvarką. Remdamasis iš perdavimo sistemos operatoriaus gauta informacija apie reguliavimo elektros energijos pirkimo-pardavimo rezultatus bei šia tvarka, rinkos operatorius apskaičiuoja balansavimo energijos kainas tiekėjams (laisviesiems vartotojams, turintiems tiekimo licencijas) ir gamintojams.

Balansavimo energijos rinkos mechanizmą galima apibūdinti savybėmis, aprašytomis lentelėje.

Balansavimo energijos rinkos savybės

Eil. Nr.	Savybė	Aprašymas
1.	Balansavimo intervalas	60 minučių

2.	Balansavimo rajonas	Kiekviena atskira gamybos arba vartojimo vieta
3.	Rajonų sąveika	<p>Visi rinkos dalyviai arba asmenys, perkantys ir (ar) parduodantys elektros energiją pagal sutartis, taip pat kitais Prekybos elektros energija taisyklėse numatytais būdais, privalo tapti aukciono dalyviais ir pasirašytinai prisijungti prie aukciono sutarties. Šis prisijungimas nesukuria prievolės prekiauti aukcione, tačiau įpareigoja rinkos dalyvį teikti taisyklėse nurodytą informaciją rinkos operatoriui. Pavedimo formatas paprastas: limituoti/nelimituoti kainos/kiekio pavedimai, minimalus kiekis - 5MW, nereikalaujama informacija apie elektrinių dinamines charakteristikas.</p> <p>Prekybos reguliuojamąja elektros energija aukciono dalyviais gali būti ir užsienio valstybių perdavimo sistemų operatoriai, turintys reguliavimo sutartis su Lietuvos perdavimo sistemos operatoriumi. Užsienio valstybių perdavimo sistemos operatorių dalyvavimo aukcione sąlygos ir teisės yra tos pačios, kaip ir kitų prekybos reguliuojamąja elektros energija aukciono dalyvių</p>
4.	Sesijos uždarymas	Reguliavimo aukciono sesija uždaroma ne vėliau kaip likus 2 valandoms iki reguliavimo realizavimo pradžios arba reguliavimo pavedimai gali būti koreguojami ar atšaukiami likus 2 valandoms iki galimo pavedimo realizavimo
5.	Dienos prekybos galimybės	Rinkos dalyviams, prekiaujantiems valandiniame aukcione, užtikrinamos sąlygos įsigyti trūkstamą elektros energiją ir (arba) parduoti elektros energijos perteklių, t.y. ir balansavimo energiją, kitiems rinkos dalyviams skaidrioje konkurencinėje aplinkoje
6.	Balansavimo kainos	Balansavimo kaina skaičiuojama, remiantis 'mokėk pagal pavedimą' (pay as bid) principu. Ji lygi kiekvienos nepertraukiamos prekybos sesijos valandos vidutinei svertinei kainai, koreguotai koeficientais atitinkamai perkant/parduodant elektros energiją perdavimo sistemos operatoriui. Reguliavimo aukštyn/žemyn pasiūlymų kaina neturi viršyti/būti mažesnė nei balansavimo energijos, perkamos/parduodamos perdavimo sistemos operatoriui, kainos, nustatytos pasibaigus nepertraukiamos prekybos sesijai
7.	Informacijos pateikimas	Po kiekvieno <i>nepertraukiamos prekybos</i> sesijos metu sudaryto sandorio rinkos operatorius apskaičiuoja ir skelbia per aukciono informacinę sistemą šios prekybos sesijos kiekvienos prekybos

		<p>valandos vidutinę svertinę kainą ir balansavimo elektros energijos kainas.</p> <p>Perdavimo sistemos operatorius ne vėliau kaip per dvi valandas po <i>reguliavimo aukciono</i> prekybos valandos per aukciono informacinę sistemą informuoja visus dalyvius apie visus realizuotus reguliavimo pavedimus. Įvykusio prekybos reguliuojamąja elektros energija aukciono rezultatai pateikiami aukciono informacinėje sistemoje, prie kurios priėjimą turi visi prekybos reguliuojamąja elektros energija aukciono dalyviai. Aukciono informacinėje sistemoje kiekvienas rinkos dalyvis, kurio pavedimai buvo realizuoti, papildomai gauna informaciją, iš kokio pardavėjo nupirko ar kokiam pirkėjui pardavė elektros energiją už sandoryje nustatytą kainą</p>
8.	Atsiskaitymo procesas ir tvarkaraštis	<p>Iki valandinės prekybos įvedimo tiekėjams perdavimo sistemos operatorius balansavimo energija, apskaitant kas valandą, prekiauja su gamintojais, o su tiekėjais - apskaitant už kalendorinį mėnesį. Atsiskaitymų už reguliavimo ir balansavimo elektros energiją procedūros ir sąlygos nustatomos atitinkamose sutartyse su perdavimo sistemos operatoriumi</p>

Smulkiesiems ir naujai ateinantiems į rinką dalyviams sąlygos elektros energijos rinkoje yra tos pačios, kaip ir kitiems rinkos dalyviams.

Prasidėjus valandinei elektros energijos prekybai su tiekėjais, įsigalios Prekybos elektros energija aukcione taisyklės, kurios užtikrins tiek pasiūlos, tiek paklausos pusių dalyvavimą momentinėje elektros energijos rinkoje. Taip bus tiksliau atspindimi rinkos dėsnių balansavimo rinkoje ir kartu visapusiškai įgyvendinami Elektros direktyvos reikalavimai.

3.1.4 VEIKLŲ ATSKYRIMAS

VKEKK užtikrina, kad elektros energetikos rinkoje būtų efektyvi konkurencija, vartotojai ir tiekėjai nebūtų diskriminuojami ir visi vartotojai gautų nustatytos kokybės paslaugas. VKEKK kontroliuoja, kad būtų veiksmingai atskirtos apskaitos, siekiant išvengti gamybos, perdavimo, skirstymo ir tiekimo veiklos rūšių kryžminio subsidijavimo.

Elektros energetikos įstatymas nustato, kad skirstomųjų tinklų įmonė, kai ji, be skirstymo veiklos, vykdo ir visuomeninio tiekėjo veiklą, privalo atskirti šias veiklas. Skirstymo ir tiekimo veikla laikoma atskirta ir tuo atveju, jei visuomeninio tiekėjo veikla užsiima skirstomųjų tinklų

įmonės pardavimų (elektros tiekimo) padalinys, su sąlyga, kad bus užtikrinamas ūkinių operacijų atskyrimas. Elektros energetikos įmonės ūkinės operacijas, susijusias su perdavimo, skirstymo, tiekimo ar kita su elektros energetika nesusijusia veikla, registruoja, grupuoja ir apibendrina atskirose buhalterinėse sąskaitose ir apskaitos registruose.

Iki 2007 m. liepos 1 d. visuomeniniai tiekėjai, tiekiantys elektros energiją ne tik vartotojams, negalintiems pasirinkti tiekėjo, bet ir laisviesiems vartotojams, informaciją, susijusią su vartotojais, negalinčiais pasirinkti tiekėjo, ir laisvaisiais vartotojais registruoja, grupuoja ir apibendrina atskirose buhalterinėse sąskaitose ir apskaitos registruose.

Perdavimo sistemos operatorius, skirstomųjų tinklų operatorius ir visuomeniniai tiekėjai, vykdančys įpareigojimą teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, su šiuo įpareigojimu susijusias gautas pajamas ir patirtas sąnaudas kaupia, detalizuoja ir įtraukia į apskaitą atskirose buhalterinėse sąskaitose ir apskaitos registruose.

Veiklos elektros energetikos sektoriuje licencijavimo taisyklėse nustatyta, kad verstis kiekvienos rūšies licencijuojama veikla elektros energetikos sektoriuje išduodama atskira licencija. Įmonė privalo tvarkyti atskirą kiekvienos licencijuojamos veiklos apskaitą. Metams pasibaigus, per keturis mėnesius turi būti atliktas elektros energetikos įmonių licencijuojamos veiklos sąnaudų auditas ir jo išvados pateiktos VKEKK.

Pagal Specialios paskirties akcinės bendrovės “Lietuvos energija” reorganizavimo įstatymą 2002 m. pradėjo veikti teisiškai atskirtos perdavimo ir skirstomųjų tinklų įmonės. Iki tol veikusi viena, integruota, valstybei priklausanti elektros energetikos sektoriaus įmonė AB “Lietuvos energija” buvo reorganizuota, o jos filialų pagrindu atskirtos bei įkurtos elektros gamybos įmonės bei du skirstomųjų tinklų operatoriai. Pagrindinės gamybos bendrovės nuo vertikalčiai integruotos sistemos buvo atskirtos dar 1997 m. viduryje.

Kiek atskirų įmonių arba dalyvių veikė Lietuvos elektros rinkoje, parodyta lentelėje.

Galimas ir veikiančių elektros rinkos dalyvių skaičius

Eil. Nr.	Rinkos dalyviai	Pripažinta/Licencijų skaičius			Veikiančių rinkos dalyvių skaičius		
		2002 m.	2003 m.	2004 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.
1.	Laisvieji vartotojai	12	25	45 095	6	6	6
2.	Elektros energijos gamintojai	-	-	-	6	8	8
3.	Perdavimo tinklų operatorius	1	1	1	1	1	1

4.	Skirstomųjų tinklų operatorius (neįskaitant vietinių ST)	2	2	2	2	2	2
5.	Elektros energijos tiekėjai	20	21	24	4	8	8
5.1	Visuomeniniai tiekėjai (įskaitant vietinius ST)	7	7	7	2*	3*	3*
5.2	Nepriklausomi tiekėjai	13	14	17	2	5	5
6.	Iš viso:	35	49	45 122	19	25	25

Pastaba: * - Visuomeniniai tiekėjai, sudarę elektros tiekimo sutartis su nepriklausomais tiekėjais ar gamintojais.

Pagrindinis AB „Lietuvos energija“ akcininkas yra Lietuvos valstybė, valdanti 96,62 proc. įmonės akcijų. Pagrindinis valstybės akcijų valdytojas – Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. Likusius 3,38 proc. įmonės akcijų valdo smulkieji akcininkai.

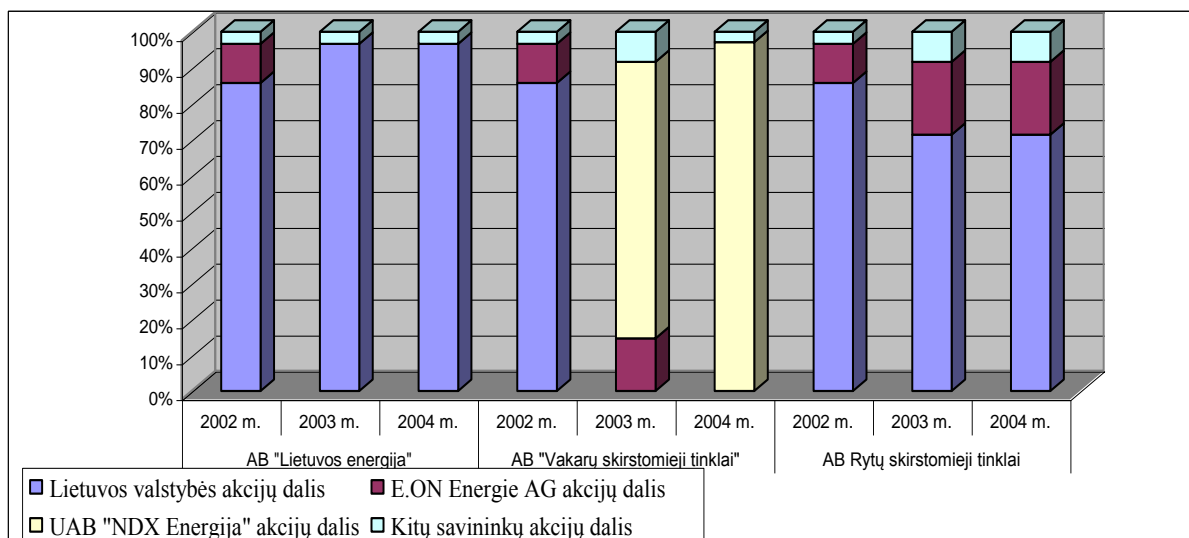
Pagrindinis AB Rytų skirstomųjų tinklų akcijų savininkas yra valstybė, ji valdo 71,35 proc. akcijų, E.ON Energie AG valdo 20,28 proc. akcijų ir smulkieji akcininkai valdo 8,37 proc. akcijų. Pagrindinis valstybės akcijų valdytojas – Lietuvos Respublikos ūkio ministerija.

Akcinė bendrovė AB „VST“ 2003 m. gruodžio 23 d. buvo privatizuota. Didžiausias įmonės akcininkas yra lietuviško kapitalo bendrovė UAB „NDX Energija“. Ji valdo 97 proc. VST akcijų, smulkieji akcininkai turi 3 proc. akcijų.

VĮ „Visagino energija“ yra valstybės įmonė. Valstybės akcijų valdytojas – Lietuvos Respublikos ūkio ministerija.

Kitos bendrovės yra privačios.

Koks buvo savininkų dalies pasiskirstymas pagrindinėse įmonėse, pavaizduota paveikslėlyje. Kapitalo struktūros pasiskirstymas elektros tinklų įmonėse

Kai vertikaliai integruota SPAB „Lietuvos energija“ buvo reorganizuota, sukuriant keturis naujus juridinius vienetus: dvi skirstomųjų tinklų bendroves bei dvi elektrines (Lietuvos elektrinę ir Mažeikių elektrinę), jos sudėtyje liko dvi hidroelektrinės: Kauno HE ir Kruonio HAE, kurios naudojamos nacionalinio balanso užtikrinimui. Kruonio HAE agregatai naudojami ir kaip sinchroniniai kompensatoriai. Tai svarbi priemonė, reguliuojant įtampos lygius 330 kV įtampos elektros tinkle.

Perdavimo sistemos operatorius nevykdo tiekimo veiklos, tačiau kaip padalinys įmonėje veikia Rinkos operatorius, kuris atsakingas už elektros energijos prekybos, kartu ir aukciono, organizavimą. Kaip dukterinės bendrovės veikia 2 gamybos įmonės: Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė ir Kauno hidroelektrinė. Jos užtikrina elektros sistemos balansą, taip pat ir elektros energijos tiekimo patikimumą. Skirstymo paslaugos ir visuomeninio tiekimo paslaugos sąnaudos apskaitose yra atskirtos.

Tiek perdavimo elektros tinklo operatoriaus, tiek skirstomųjų elektros tinklų operatorių administraciniai pastatai geografiškai yra atskirose nuo elektros gamintojų teritorijose. AB Rytų skirstomieji tinklai ir AB “VST” taip pat yra visuomeniniai arba “paskutinės vilties” tiekėjai, todėl šias funkcijas vykdantys įmonių padaliniai yra įkurti greta skirstomųjų elektros tinklų operatoriaus funkcijas vykdančių įmonių padalinių.

Perdavimo sistemos operatorius bei elektros skirstomųjų tinklų operatoriai nuo 2002 metų veikia kaip visiškai atskirti juridiniai asmenys. Įmonės turi atskirus pavadinimus, prekinis ženklus, administracinius pastatus, interneto svetaines:

- AB “Lietuvos energija” (PSO) – www.le.lt ;
- AB Rytų skirstomieji tinklai (STO) – www.rst.lt ;
- AB “VST” (STO) – www.vst.lt .

Informacija apie įmonių veiklą, energetikos sektorių, elektros rinką ir pan. užtikrinama šiomis priemonėmis: interneto tinklapis, lankstinukai, brošiūros, metinės ataskaitos, multimedia prezentacijos, dokumentiniai/informaciniai filmai, renginiai (organizuojami ir remiami), pranešimai žiniasklaidai, informaciniai straipsniai ir pan.

Įmonės savo interneto tinklapiuose skelbia metines ataskaitas su finansine atskaitomybe, ekonominiais ir techniniais rodikliais.

AB “Lietuvos energija”, AB Rytų skirstomųjų tinklų ir AB “VST” akcijomis prekiaujama Lietuvos centrinėje vertybinių popierių biržoje, įmonių ketvirtinės ataskaitos yra skelbiamos viešai, laikantis vertybinių popierių biržos reikalavimų.

Pagal nustatytą AB „Lietuvos energija“ atskirų veiklų pelno (nuostolių) ataskaitų sudarymo tvarką, ūkinės operacijos, susijusios su Perdavimo sistemos operatoriaus veikla, registruojamos, grupuojamos ir apibendrinamos atskirose buhalterinėse sąskaitose ir apskaitos registruose. Po

kiekvienų finansinių metų reguliuojamose elektros tinklų įmonėse nepriklausomi auditoriai atlieka konsoliduotos finansinės atskaitomybės ir pajamų bei sąnaudų pagal licencijuotas veiklas auditą. Finansinė atskaitomybė ir auditorių išvados yra pateikiamos VKEKK. Ataskaita pagal veiklas viešai pateikiama kartu su kasmetine bendrovės veiklos ataskaita. Bendrovės skelbia audituotas finansines ataskaitas, patvirtintas audito kompanijų.

Gamintojų bei tiekėjų, užimančių didesnę nei 25 proc. rinkos dalį, bei elektros perdavimo ir skirstomųjų tinklų operatorių kainos reguliuojamos VKEKK nustatant viršutines kainų ribas. Viršutinės kainų ribos nustatomos vadovaujantis VKEKK patvirtintomis viršutinių kainų ribų nustatymo metodikomis. Elektros perdavimo bei skirstymo veiklos yra licencijuojamos, licencijas išduodanti institucija yra VKEKK. Vadovaujantis viršutinių kainų ribų nustatymo metodikomis bei elektros energijos sektoriaus licencijavimo taisyklėmis VKEKK nustato ataskaitų formas, pagal kurias elektros perdavimo ir skirstymo operatoriai yra įpareigoti teikti VKEKK ketvirtines ataskaitas apie patiriamas sąnaudas, elektros tiekimo kokybės ir patikimumo rodiklius, elektros energijos balansus, kainas ir kitus faktinius bei planinius rodiklius. Elektros energijos skirstymo paslaugos ir visuomeninio tiekimo paslaugos sąnaudos atskiriamos pagal su VKEKK suderintą sąnaudų atskyrimo metodiką.

Kadangi perdavimo ir skirstymo veiklos yra teisiškai atskirtos, VKEKK tikrina skirstomųjų tinklų įmonių patvirtintus skirstymo ir visuomeninio tiekimo paslaugų sąnaudų atskyrimo principus, kurių pagrindu skaičiuojamos atitinkamos kainos.

Perdavimo, skirstomųjų tinklų ir tiekimo įmonėse atliekamas privalomas nepriklausomas auditas. Reguluojamos įmonės teikia finansinę atskaitomybę ir auditorių išvadas VKEKK.

VKEKK nustato detalius ataskaitų sudarymo reikalavimus bei atsakomybę už šių nurodymų pažeidimą.

Elektros tinklų operatorių sąnaudų pasiskirstymas pagal veiklas ir turimas įmones

Atvejis/Įmonės sąnaudų proporcija pagal veiklas bei kitas įmones, %	AB "Lietuvos energija"					AB Rytų skirstomieji tinklai			AB "VST"		
	Perdavimo sistemos operatorius	Rinkos operatorius	Perdavimo gamyba	Kita veikla	Kitos įmonės	Skirstomųjų tinklų operatorių	Visuomeninis tiekėjas	Kita veikla	Skirstomųjų tinklų operatorių	Visuomeninis tiekėjas	Kita veikla
1. Nėra teisiško atskyrimo; Sąnaudos tipiška paskirstomos tarp bendrovės kitų veiklų padalinių*	27	37'	6	30	-	50,3	49,4''	0,3	46,5	53'''	0,5

2. Teisiškas atskyrimas; Sąnaudos tipiškai paskirstomos tarp kitų valdomų įmonių**	94	6	-	-	-	-	-	-
3. Teisiškas atskyrimas; Sąnaudos tipiškai paskirstomos pagal sutartis tarp kitų valdomų įmonių***	97,4	2,6	-	-	-	-	-	-

Pastabos: * - Įskaitant vidinę apyvartą tarp veiklų.

** - AB „Lietuvos energija“ ir dukterinių bendrovių finansinės ataskaitos 2004 metais nebuvo konsoliduotos, todėl šis skaičius yra apskaičiuotas palyginus AB „Lietuvos energija“ sąnaudas (eliminavus vidinę apyvartą) su dukterinių bendrovių sąnaudomis.

*** - Apskaičiuota, kiek, palyginus su AB „Lietuvos energija“ sąnaudomis (eliminavus vidinę apyvartą), 2004 metais sudarė dukterinių bendrovių AB „Lietuvos energija“ atlikti darbai (įskaitant investicinius projektus).

‘ - Išskaidžius nurodytą procentą, gautume, kad sąnaudose rinkos operatoriaus dalis sudaro 0,4%, pirktų viešuosius interesus atitinkančių paslaugų dalis – 22,9% ir pirktos elektros energijos (reguliavimo ir balansavimo) aukcione dalis – 13,7%.

“ - Išskaidžius nurodytą procentą, gautume, kad sąnaudose visuomeninio tiekėjo dalis sudaro 1,2%, pirktos elektros energijos dalis (gamyba) – 32,8% ir perdavimo paslaugų dalis – 15,4%.

““ - Išskaidžius nurodytą procentą, gautume, kad sąnaudose visuomeninio tiekėjo dalis sudaro 1,13%, pirktos elektros energijos dalis (gamyba) – 37,04% ir perdavimo paslaugų dalis – 14,86%.

VKEKK nagrinėja Administracinių teisės pažeidimų kodekse numatytų administracinių teisės pažeidimų bylas ir skiria administracines nuobaudas.

Energijos išteklių ar energijos perdavimo, paskirstymo, laikymo, tiekimo tvarkos pažeidimas, energijos išteklių ir energijos tiekimo sistemos balansavimo ir prisijungimo prie jos tvarkos pažeidimas, reguliuojamų tarifų ar (ir) kainų taikymo pažeidimas, ne laiku atnaujintas privalomasis draudimas, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytų energetikos veiklos skaidrumo reikalavimų nesilaikymas, įpareigojimų teikti privalomas paslaugas nevykdymas, vertimasis energetikos veikla neturint licencijos tokiai veiklai ar licencijoje nurodytų reikalavimų nesilaikymas, nesuteikimas teisės pasinaudoti energijos išteklių ar energijos perdavimo ar paskirstymo sistema (tinklais) užtraukia įspėjimą arba baudą pareigūnams nuo penkių šimtų iki vieno tūkstančio penkių šimtų litų.

Energijos išteklių ar energijos tiekimo nepagrįstas nutraukimas, tiekimo saugumo ar (ir) energijos kokybės reikalavimų, įrenginių įrengimo, eksploatavimo, saugos, vartojimo tvarkos pažeidimas, vertimasis energetikos veikla neturint leidimo tokiai veiklai ar leidime nurodytų reikalavimų nesilaikymas, energijos apskaitos pažeidimas, klaidingų energijos apskaitos duomenų pateikimas užtraukia įspėjimą arba baudą piliečiams nuo vieno šimto iki penkių šimtų litų ir įspėjimą arba baudą pareigūnams – nuo penkių šimtų iki vieno tūkstančio penkių šimtų litų.

Energijos išteklių ir energijos bei šalto vandens tiekėjų duomenų apie įmonės ūkinę finansinę veiklą nepateikimas nustatyta tvarka VKEKK užtraukia baudą pareigūnams nuo penkių šimtų iki vieno tūkstančio litų.

Energijos išteklių ir energijos bei šalto vandens tiekėjų žinomai klaidingų duomenų pateikimas VKEKK užtraukia baudą pareigūnams nuo vieno tūkstančio iki vieno tūkstančio penkių šimtų litų.

Įmonių, kurios verčiasi energetikos veikla, duomenų apie įmonės ūkinę finansinę veiklą nepateikimas nustatyta tvarka ar žinomai klaidingų duomenų pateikimas valstybės institucijoms užtraukia baudą pareigūnams nuo penkių šimtų iki vieno tūkstančio penkių šimtų litų.

VKEKK nutarimų pažeidimas arba nevykdymas, taip pat VKEKK jos teisėtų nurodymų kainodaros energetikos bei šalto vandens tiekimo srityje nevykdymas užtraukia baudą pareigūnams nuo dviejų šimtų iki keturių šimtų litų.

Tokie pat veiksmai, padaryti asmens, bausto administracine nuobauda už šio straipsnio pirmojoje dalyje numatytus pažeidimus, užtraukia baudą nuo penkių šimtų iki vieno tūkstančio litų.

3.2 KONKURENCIJOS KLAUSIMAI

3.2.1 DIDMENINĖ RINKA

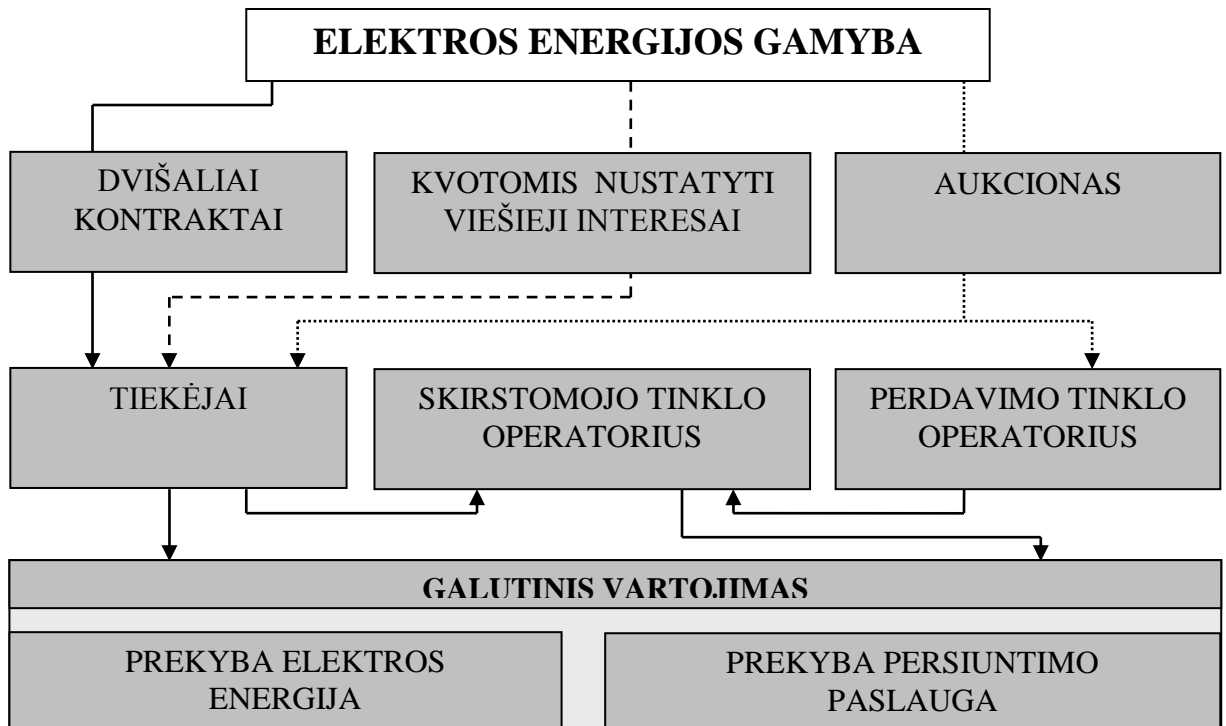
RINKOS STRUKTŪRA

Reorganizavus elektros energetikos sektorių, veiklos elektros rinkoje vykdomos remiantis šiais principais:

- yra trys pagrindinės veiklos – elektros energijos gamyba, tiekimas ir elektros energijos persiuntimas;
- elektros gamyba užsiima elektrinės, kurios savo produkciją parduoda bendroje tiekėjų ir gamintojų didmeninėje elektros rinkoje;
- tiekimu (perpardavimu) užsiima tiekėjo licenciją turinčios įmonės, perkančios elektrą didmeninėje rinkoje iš gamintojų ir ją parduodančios vartotojams;
- elektros energijos persiuntimu užsiima perdavimo sistemos ir skirstomojo tinklo operatoriaus licenciją turinčios įmonės;

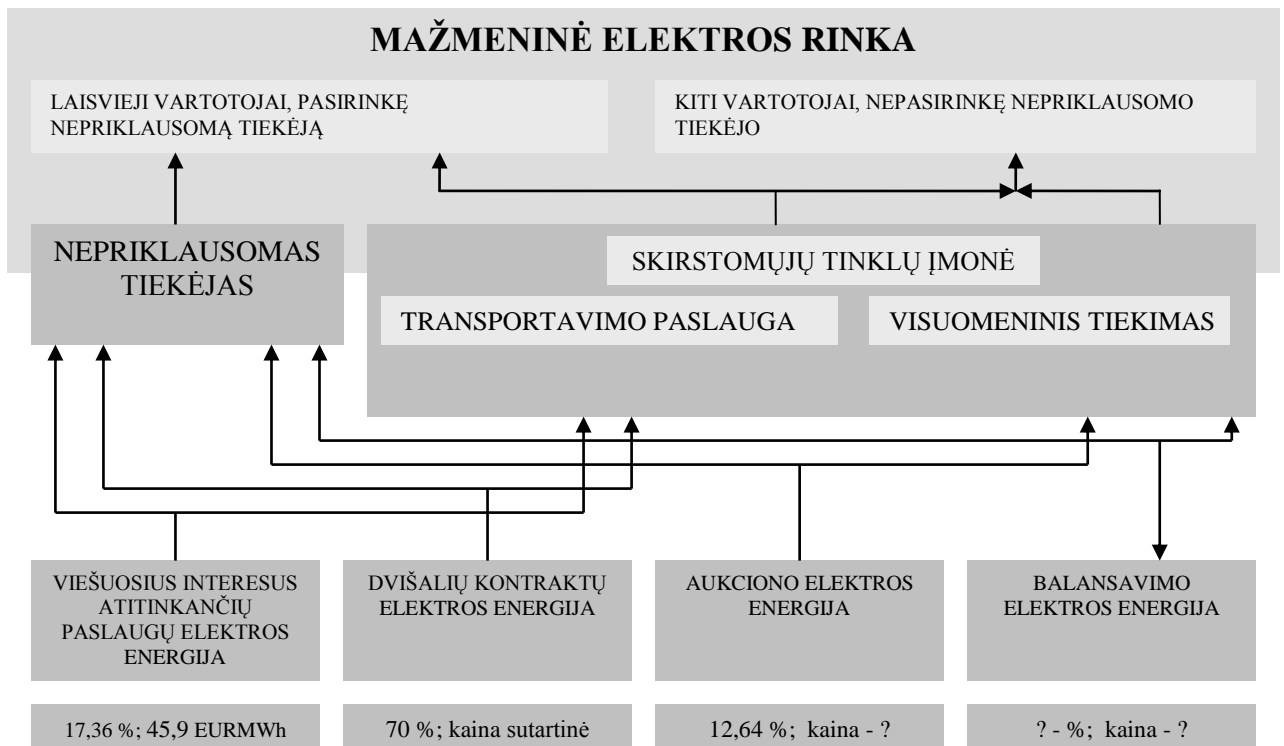
- gamyba ir tiekimas veikia konkurencijos sąlygomis, elektros energijos persiuntimas yra monopolinė veikla.

Veiklų atskyrimo principas elektros energetikoje (iki 2006 m.)

Prekyba elektros rinkoje vyksta pagal žemiau pateiktą schemą:

Prekyba elektros rinkoje

Sisteminių paslaugų rinka Lietuvoje neveikia.

2004 m. Lietuvoje esamų elektrinių galia viršijo 6 GW, iš kurių vyravo branduolinė (42%) ir šiluminės (41%) elektrinės. Hidroelektrinių dalis sudaro 15%. Lentelėje pateiktos 2005 m. Lietuvos elektrinių įrengtos elektros galios dydžiai [MW]. 2005 m. buvo sustabdytas pirmasis Ignalinos AE blokas ir elektrinės galia sumažėjo iki 1300 MW.

Gamintojas	Galia 2005-01-01		2004 m.	
	Įrengtoji, MW	Disponuojama, MW	Gamyba, mln. kWh	Pateikta į tinklą, mln. kWh
Ignalinos AE	1300	1183	15101,6	13917,1
Lietuvos elektrinė	1800	1732	745,4	662,8
Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė	900	760	522,5	522,5
Vilniaus energija	384	367	1210,7	1082,5
Kauno TE	170	161	688,6	599,6
Mažeikių elektrinė	160	146	178,6	145,1
Kauno hidroelektrinė	100,8	90,0	359,0	355,0
Klaipėdos ŠT elektrinė	11	9	33,8	24,1
Kauno energija	8	7	1,5	0,7
Mažosios hidroelektrinės	18,7	18,7	67,7	67,7
Kitų žinybų elektrinės	102,7	75,7	334,2	328,2
Iš viso:	4955	4552	19244	17705

2004 m. Lietuvoje buvo keturios elektrinės, kurių galia ne mažesnė kaip 5% instaliuotos disponuojamos galios: Ignalinos AE, Lietuvos elektrinė, Kruonio HAE ir UAB „Vilniaus energija“. Iš jų pati galingiausia Ignalinos AE energijos gamybai naudoja branduolinį kurą. Lietuvos elektrinė – šiluminė elektrinė, kuri energijos gamybai naudoja daugiausia gamtinių dujų, taip pat orimulsiją bei mazutą. UAB „Vilniaus energija“ – termofikacinė elektrinė, kurios kuro balanse dominuoja gamtinės dujos. Kruonio HAE – hidroakumuliacinė elektrinė, kuri užtikrina šalies operatyvinę elektros energijos rezervą ir valdoma perdavimo tinklo operatoriaus. Kruonio HAE tiesiogiai elektros energijos rinkoje nedalyvauja ir jos vaidmuo elektros rinkoje toliau nenagrinėjamas.

Trijų didžiausių bendrovių elektros galių proporcija 2004 m. būtų tokia – 49,7% / 34,4% / 7,4% (Ignalinos AE , AB Lietuvos elektrinė , UAB „Vilniaus energija“).

Maksimali pareikalaujama Lietuvos energetikos sistemos galia (bruto) 2004 metais buvo 1952 MW. Įvertinus būtiną ilgalaikį galios rezervą, 2003 m. sistemoje buvo 3252 MW galios poreikis ir 2875 MW galios perteklius (be eksporto poreikių). Šalies vartotojai (neskaitant gamybos, perdavimo ir paskirstymo savųjų poreikių) 2004 m. suvartojo apie 8,11 TWh elektros energijos.

Lentelėje pateikta apibendrinta informacija apie elektros sektorių už 2004 m.

Bendras šalies suvartojimas, neto [TWh]	8,11
Pareikalauta galia, bruto [GW]	1,95
Instaliuota / disponuojama gamintojų galia [GW]	6,13 / 5,69
Bendrovių skaičius, kurių galia ne mažesnė kaip 5% nuo instaliuotos disponuojamos galios (be Kruonio HAE)	3
Trijų didžiausių bendrovių instaliuotos disponuojamos galios proporcija	
Ignalinos AE/AB Lietuvos el./ UAB „Vilniaus energija“ (Σ)	49,7% / 34,4% / 7,4% (91,5%)

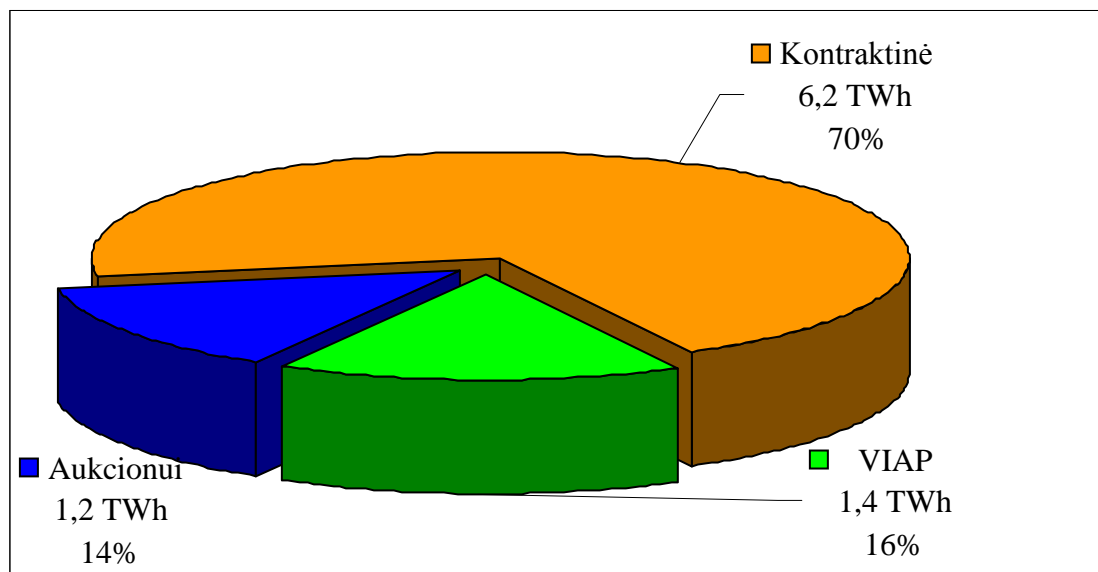
Lietuvoje instaliuotas perteklinis elektros galių kiekis 2004 m. sąlygojo gana žemą kai kurių Lietuvos elektrinių panaudojimo koeficientą, ypač Lietuvos elektrinės (0,08 %). Kogeneracinių elektrinių panaudojimo koeficientas gana aukštas šildymo sezono metu (0,66-0,72 %). Ignalinos atominės elektrinės aukštas panaudojimo koeficientas (0,94 %) sąlygotas elektros energijos eksporto masto.

Šalies elektros energijos poreikiui tenkinti bazinį energijos sistemos apkrovimą patenkina Ignalinos AE. Esant sistemos vidutiniam apkrovimui elektros energiją tiekia Ignalinos AE ir šiluminės elektrinės. Elektros energijos vartojimo piko metu kartu su Ignalinos AE bei šiluminėmis elektrinėmis sistemą palaiko Kruonio HAE, užtikrindama operatyvinę rezervą.

Elektros energijos prekybos apimtys

Elektros energijos pardavimas vidaus elektros energijos vartotojams matomas paveikslėlyje. Daugiausia elektros energijos rinkoje (apie 70 proc.) buvo prekiaujama pagal dvišales sutartis. Didžiausią elektros kiekį pagal dvišales sutartis ir prekybai aukcione pardavė Ignalinos AE. Šiluminės elektrinės daugiausia tiekia elektros energiją rinkai, vykdydamos įpareigojimus teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas (VIAP). Didžiausią šios rūšies elektros energijos kiekį rinkai tiekia AB Lietuvos elektrinė, UAB „Vilniaus energija“ bei UAB „Kauno termofikacijos elektrinė“. UAB „Vilniaus energija“ ir UAB „Kauno termofikacijos elektrinė“ pardavė didžiausią iš visų šiluminių elektrinių elektros energijos kiekį pagal dvišales sutartis.

Parduotos elektros energijos struktūra 2004 m.

2004 m. elektros pirkimas iš Lietuvos elektrinių, mln. kWh

Gamintojas	Kontraktinė elektra*	VIAP**	Papildoma elektra
VĮ Ignalinos atominė elektrinė	5197,3	0	1295,0
AB Lietuvos elektrinė	17,1	610,0	35,5
AB „Vilniaus energija“	569,4	540,0	-30,3
AB „Kauno energija“	0	12,0	-14,3
AB Kauno termofikacinė elektrinė	352,4	265,0	-18,3
AB „Klaipėdos energija“	5,8	20,0	0
AB Mažeikių elektrinė	148,9	0	-4,4
AB „Panevėžio energija“	0	7,8	0
AB „Šiaulių energija“	0	0	0
AB „Litekso“ filialas „Druskininkų šiluma“	0	0,8	0
UAB „Lifosa“	0	5,7	0
Iš viso:	6289,0	1461,4	1263,3

PASTABOS:

* - kontraktinė elektros energija kartu su eksportu.

** - elektros energija, vykdamas įpareigojimą teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas.

Kontraktinės elektros energijos prekybos apimtys tarp tiekėjų ir gamintojų 2004 m., MWh

Tiekėjas	Gamintojas						IŠ VISO
	VĮ Ignalinos atominė elektrinė	UAB „Vilniaus energija“	UAB Kauno termofikacinė elektrinė	AB Mažeikių elektrinė	Panevėžio reabilitacinė ligoninė	AB „Klaipėdos energija“	
VT AB Rytų skirstomieji tinklai	2.033.470	547.413	200.052				2.780.936
VT AB "Vakarų skirstomieji tinklai"	2.423.910	22.000	152.388		154	5.840	2.604.294
NT AB "Ekranas"	128.847						128.847
NT AB "Mažeikių elektrinė"	329.425			146.869			476.294
NT AB "Achema"	121.455						121.456
NT VĮ "Ignalinos AE"	48.828						48.828
NT VĮ "Visagino energija"	43.029						43.029
NT UAB "Akmenės cementas"	68.283						68.283
Iš viso	5.197.250	569.413	352.441	146.869	154	5.841	6.271.968

Aktyvių tiekėjų (poreikio pusė) prekybos apimtys 2004 m.

Tiekėjas	Kiekis, MWh
VT AB Rytų skirstomieji tinklai	3.903.529
VT AB "Vakarų skirstomieji tinklai"	3.347.030
NT AB "Mažeikių elektrinė"	627.506
NT AB "Ekranas"	182.914
NT AB "Achema"	163.858
NT AB "Akmenės cementas"	132.589
NT VĮ "Visagino energija"	97.486
NT VĮ "Ignalinos AE"	70.040

2004 m. Lietuvoje buvo 6 veikiantys laisvieji vartotojai, kurie suvartojo 1,07 TWh elektros energijos.

Sisteminės paslaugos

Papildomas arba sisteminės paslaugas, kurios užtikrina elektros energetikos sistemos darbo stabilumą ir patikimumą, teikia perdavimo tinklo operatorius (PTO). Jis atlieka galios ir elektros energijos rezervavimo funkciją.

Šaltas galios rezervas perkamas iš Lietuvos elektrinių. Karštą galios rezervą PTO perka iš vietinių ir užsienio elektrinių. Operatyvinį rezervą užtikrina vienas šalies gamintojas – Kruonio HAE.

Galios rezervą teikiančių bendrovių koncentracija

	2002 m.	2003 m.	2004 m.
	Kiekis, MW per val.		
<i>Šaltą rezervą teikiančių bendrovių koncentracijos indeksas HHI</i>	9165,58	8946,66	6871,50
Lietuvos elektrinė	998	964	894
Mažeikių elektrinė		1	27
Vilniaus energija	28	27	34
Kauno termofikacijos elektrinė	17	28	25
Iš užsienio			108
<i>Karštą rezervą teikiančių bendrovių koncentracijos indeksas HHI</i>	2812,85	2751,59	2751,59
Lietuvos elektrinė	87	88	88
Mažeikių elektrinė	41	38	38
Vilniaus energija	41	37	37
Kauno termofikacijos elektrinė	7	4	4
Iš užsienio	29	59	59
<i>Operatyvinį rezervą teikiančių bendrovių koncentracijos indeksas HHI</i>	10000	10000	10000
Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė	600	600	600

Lietuvos perdavimo tinklas pakankamai gerai integruotas su Baltarusija, Latvija ir Kaliningrado sritimi ir tai leidžia eksportuoti elektros energiją.

Ryšio su kaimynine Lenkijos energetikos sistema šiuo metu nėra.

Elektros prekybos apimtys su kitomis valstybėmis, mln. kWh

	Bazinė	Pikinės elektros pardavimas eksportui	Papildomos elektros energijos savaitgaliais ir švenčių dienomis pardavimas eksportui
Eksportas į			
Lenkiją	210,5		
Estiją	49,6		
Baltarusiją	2240,3	125,8	145
Kaliningradą	2781,2		6
Rusiją	776,3	166,5	162,1
Latviją	524,5		90,9
Iš viso	6582,4	292,3	404
Importas iš Latvijos	124,7		

Valandinė prekyba eksporto/importo srityje pradėta nuo 2003 m. lapkričio mėn.

2004 m. Lietuvoje nebuvo kuriama jokių apsiųjungimų tarp energetikos sektoriuje dirbančių įmonių, taip pat šiais metais nebuvo vykdomas energetikos įmonių privatizavimas.

3.2.2 MAŽMENINĖ RINKA

Elektros energijos tiekimo sektoriuje licencijas visuomeninio tiekėjo veiklai vykdyti turi 7 įmonės, realiai rinkoje veikia tik 3, nepriklausomo tiekėjo licencijas turi 17 įmonių, nepriklausomo tiekėjo veiklą vykdo 5. Visuomeniniai tiekėjai, tiekiantys energiją visiems to pageidaujantiems vartotojams aptarnaujamoje teritorijoje - tai AB Rytų skirstomieji tinklai, AB „VST“ ir VĮ „Visagino energija“. Nepriklausomi tiekėjai, tiekiantys energiją laisviesiems vartotojams: VĮ Ignalinos atominė elektrinė, AB „Mažeikių elektrinė“, AB „Ekranas“, AB „Achema“ AB „Akmenės cementas“ 2004 m. tik 4 laisvieji vartotojai pasirinko nepriklausomus tiekėjus, laisvojo vartotojo statusą turinčios AB „Ekranas“, AB „Achema“ AB „Akmenės cementas“ gavo nepriklausomo tiekėjo licencijas ir rinkoje prekiavo kaip tiekėjai.

Visuomeniniai tiekėjai AB Rytų skirstomieji tinklai ir AB „VST“ užima pagrindinę tiekimo rinkos dalį. Ji sudaro apie 84,4 proc. parduotos elektros energijos šalies vartotojams. Nepriklausomas tiekėjas AB „Mažeikių elektrinė“ užima 5,8 proc. rinkos, tačiau jis daugiausia parduoda elektros energiją vienai didelei įmonei. Elektros energijos tiekimo rinkoje veikia tik Lietuvos tiekėjai, užsienio kapitalo įmonės tokios veiklos nevykdo.

Vienas stambiausių Lietuvoje elektros energijos gamintojų - VĮ Ignalinos AE - turi ir nepriklausomo tiekėjo licenciją bei elektros energiją parduoda 2 laisviesiems vartotojams. Tai sudaro 1,1 proc. nuo bendros šio gamintojo parduodamos elektros energijos šalies rinkai.

Gyventojams ir smulkiam komerciniam sektoriui bei vidutinio dydžio pramonės ir komercinėms įmonėms parduodama beveik po 30% elektros energijos, stambios pramonės įmonės suvartoja apie 43 % elektros energijos šalyje.

Per 2004 ir 2005 metus elektros energijos tiekėją pakeitė tik vartotojai, gaunantys elektros energiją iš elektros perdavimo tinklo. Šie vartotojai gali būti priskiriami trečiajai vartotojų grupei, t.y. dideli ir labai dideli pramonės vartotojai, suvartojantys daugiau nei 2 GWh elektros energijos per metus.

2004 metais akcinės bendrovės "VST" visuomeninio tiekimo paslaugų atsisakė ir tiesiogiai iš nepriklausomų tiekėjų pirkti elektrą nusprendė 3 vartotojai, kurių įrenginiai yra prijungti prie perdavimo sistemos operatoriaus tinklų, tačiau elektros energiją pirko iš visuomeninio tiekėjo. Bendras šių vartotojų elektros energijos suvartojimas per metus siekia apie 85 GWh.

Laisvieji vartotojai gali pasirinkti ir keisti elektros energijos tiekėją nemokėdami jokio mokesčio. Skirstomųjų tinklų operatoriai taip pat atlieka visuomeninio tiekėjo funkcijas ir turi tiekti elektros energiją visiems to pareikalavusiems ir nepriklausomo elektros energijos tiekėjo nepasirinkusiems elektros energijos vartotojams už iš anksto nustatytą ir paskelbtą visuomeninę elektros energijos kainą. Vartotojų ir tiekėjų veiksmai bei pareigos, vartotojams keičiant elektros energijos tiekėją, nustatyti Elektros energetikos įstatymo 28 straipsnyje Nepriklausomas elektros energijos tiekimas. Laisvasis vartotojas, esantis visuomeninio tiekėjo licencijoje nurodytoje teritorijoje, prieš sudarydamas arba nutraukdamas elektros energijos tiekimo sutartį su nepriklausomu tiekėju, privalo prieš 30 kalendorinių dienų apie tai raštu pranešti visuomeniniam tiekėjui. Taip pat ir nepriklausomas tiekėjas, prieš sudarydamas arba nutraukdamas elektros energijos tiekimo sutartį su laisvuju vartotoju, esančiu visuomeninio tiekėjo licencijoje nurodytoje teritorijoje, privalo prieš 30 kalendorinių dienų apie tai raštu pranešti visuomeniniam tiekėjui. Laisvieji vartotojai, kurių įrenginiai prijungti prie skirstomųjų tinklų, pirkdami elektros energiją iš nepriklausomo tiekėjo, privalo skirstomųjų tinklų operatoriui sumokėti už elektros energijos persiuntimą perdavimo ir skirstomaisiais tinklais, už sisteminę paslaugą bei už viešuosius interesus atitinkančias paslaugas. Laisvieji vartotojai, kurių įrenginiai prijungti prie perdavimo tinklo, pirkdami elektros energiją iš nepriklausomo tiekėjo, privalo perdavimo sistemos operatoriui sumokėti už elektros energijos persiuntimą perdavimo tinklais ir už viešuosius interesus atitinkančias paslaugas elektros energetikos sektoriuje.

Elektros energijos kaina pagal komponentes 2004 m., EUR/MWh

Pavadinimas/Vartotojų grupė	Ig	Ib	Dc
Persiuntimo paslaugų kaina (be rinkliavų)	24,34	42,21	42,21
Rinkliavos, įskaičiuotos į persiuntimo paslaugų kainą	-	-	-
Energijos ir tiekimo paslaugos kaina	22,55	27,69	21,14
Mokesčiai (PVM – 18%)	8,45	12,59	11,4
Iš viso (įskaitant visus mokesčius)	55,34	82,49	74,75

Vartotojo elektros įrenginių prijungimas prie operatoriaus elektros tinklų vykdomas vadovaujantis Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2004 m. spalio 29 d. įsakymu Nr. 4-388 “Elektros energijos vartotojų, gamintojų energetikos objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) prijungimo prie veikiančių energetikos įmonių objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) taisyklės” (Žin., 2004, Nr. 159-5826) nustatyta tvarka ir sąlygomis. Prijungimo paslaugos mokestis nepriklauso nuo vartotojo tipo (buitinis, komercinis) bei ateityje ketinamo suvartoti elektros energijos kiekio.

Šiose taisyklėse yra nustatytas tik vartotojo įrenginių prijungimo terminas, kai vartotojo elektros įrenginiams prijungti reikia įrengti tik įvadą su apskaitos spinta ar skydu bei šiems darbams atlikti projektas nereikalingas, ir jis negali būti ilgesnis kaip 15 darbo dienų nuo prijungimo paslaugos kainos sumokėjimo dienos, jei šalys nesusitaria kitaip. Maksimalaus elektros įrenginių prijungimo termino nėra nustatyta. Kiekvienoje operatoriaus ir vartotojo pasirašomoje vartotojo elektros įrenginių prijungimo prie elektros tinklų paslaugos sutartyje nustatomas vartotojo elektros įrenginių prijungimo prie operatoriaus elektros tinklų terminas.

Įvertinus ir vartotojo pageidavimus, ir technines galimybes, jungiant vartotojo elektros įrenginius pagal minėtas taisykles, operatoriaus suteikiamos paslaugos kaina gali sudaryti 40 procentų vartotojo elektros įrenginių prijungimo prie tinklų projekto sąmatinės vertės arba būti apskaičiuota pagal VKEKK patvirtintus įkainius. Šiuo metu galiojantys įkainiai patvirtinti VKEKK 2002 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. 122 „Dėl elektros energijos naujųjų vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų kainų“.

Prie skirstomųjų operatorių tinklų 2004 m buvo prijungta (prijungta naujų ir padidinta galia) 13 393 nauji vartotojai (157 MW), kuriems elektros energija 100% buvo tiekama visuomeninių

tiekėjų. Naujųjų vartotojų skaičius, lyginant su 2003 m., padidėjo 20,2%, o vidutinė naujai įrengiama galia sumažėjo 5%.

Pagal Elektros energetikos įstatymą Lietuvoje gamintojų, aukciono ir nepriklausomų tiekėjų kainos nereguliuojamos. Perdavimo ir skirstomųjų tinklų operatorių bei visuomeninių tiekėjų kainos reguliuojamos nustatant viršutines kainų ribas. Konkrečias kainas ir tarifus nustato pačios energetikos įmonės. Valstybės reguliuojamas bei konkrečias kainas ir tarifus skelbia bei kontroliuoja VKEKK.

3.2.3 PRIEMONĖS PRIEŠ DOMINAVIMĄ

Elektros energetikos įstatyme nustatyta, kad gamintojų ir nepriklausomų tiekėjų parduodamos elektros energijos ir rezervinės galios kainos nereguliuojamos, išskyrus atvejus, kai gamintojas ar nepriklausomas tiekėjas užima daugiau kaip 25 procentus rinkos. Gamintojų ir nepriklausomų tiekėjų, kurie užima daugiau kaip 25 procentus rinkos, parduodamos elektros energijos ir rezervinės galios kainų reguliavimo tvarką, taip pat balansavimo energijos kainos reguliavimo tvarką nustato VKEKK.

Energetikos įmonių tarpusavio santykiai, taip pat santykiai su energijos išteklių ar energijos vartotojais grindžiami sutartimis. Energijos tiekimo, perdavimo ir skirstymo sutartys yra viešos. Energija reguliuojamiesiems vartotojams ir fiziniams asmenims tiekama, perduodama, skirstoma sudarius sutartį pagal privalomas standartines sąlygas. Vyriausybė ar jos įgaliotos institucijos, vykdydamos valstybinį energetikos valdymą, tvirtina reguliuojamiesiems vartotojams ir fiziniams asmenims, energijos perdavimo, skirstymo ir tiekimo sutarčių privalomas standartines sąlygas. Standartines elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių su buitinais vartotojais sąlygas tiekėjų teikimu tvirtina Vyriausybės įgaliota institucija, suderinusi su Nacionaline vartotojų teisių apsaugos taryba prie Teisingumo ministerijos.

Su buitinais vartotojais sutartys sudaromos neterminuotam laikui, jeigu jose nenustatyta kitaip. Sutartyse taip pat nustatomi kokybės parametrai, atsakomybė už jų vykdymą ir kitos sąlygos.

Pagal 2001 m. gruodžio 18 d. ūkio ministro įsakymu Nr. 380 priimtas Prekybos elektros energija taisyklės, rinkos operatorius teikia informaciją apie kiekvieno rinkos dalyvio suvartotos ir (ar) patiektos elektros energijos kiekį valandomis per prekybos dieną, taip pat ir apie importą, eksportą bei prekybos dieną perdavimo tinklų operatoriaus dispečerinio centro duotus reguliavimo nurodymus; nustato prekybos balansavimo ir reguliavimo elektros energija rezultatus ir suteikia galimybę kiekvienam rinkos dalyviui susipažinti su jį liečiančia informacija; nustato kiekvienos mėnesio dienos rezultatus ir pateikia visiems rinkos dalyviams atitinkamas pažymas sąskaitoms už balansavimo ir reguliavimo elektros energiją pateikti.

Prekybą elektros energija reglamentuojantys teisiniai dokumentai:

1. 2001 m. lapkričio 19 d. nutarimu Nr.112 Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtinta *Elektros energijos ir rezervinės galios kainos reguliavimo tvarka gamintojams ir nepriklausomiems tiekėjams, užimantiems daugiau kaip 25 procentus rinkos;*
2. 2004 m. rugpjūčio 30 d. nutarimu Nr.O3-85 Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtinta *Visuomeninių elektros energijos kainų, visuomeninio tiekimo paslaugos kainos ir jų viršutinių ribų nustatymo metodika;*
3. 2002 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 135 Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtinta *Balansavimo energijos kainos reguliavimo tvarka;*
4. 2004 m. spalio 11 d. Nr. O3-99 Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nutarimas *Dėl AB "Lietuvos energija" paslaugų kainų viršutinių ribų;*
5. 2001 m. gruodžio 5 d. nutarimu Nr. 1474 Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinta *Elektros energijos, kuriai gaminti naudojami atsinaujinantys ir atliekiniai energijos išteklių, pirkimo skatinimo tvarka;*
6. 2001 m. gruodžio 18 d. ūkio ministro įsakymu Nr. 380 priimtos *Prekybos elektros energija taisyklės;*
7. 2001 m. gruodžio 5 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1474 patvirtintos Viešuosius interesus atitinkančios paslaugos elektros energetikos sektoriuje;
8. 2001 m. gruodžio 5 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1474 patvirtintos *Veiklos elektros energetikos sektoriuje licencijavimo taisyklės;*
9. 2001 m. gruodžio 18 d. ūkio ministro įsakymu Nr. 380 priimtos Įpareigojimų teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas davimo taisyklės.

Skirstomųjų tinklų operatoriai yra ir visuomeniniai elektros energijos tiekėjai. Šiuo metu nėra tokių laisvųjų elektros energijos vartotojų, kurie naudotųsi teikiama elektros energijos skirstymo paslauga, tačiau kuriems elektros energiją tiekėtų nepriklausomas elektros energijos tiekėjas. Visuomeninio elektros energijos tiekėjo teikiamų paslaugų bei visuomeninė elektros energijos kaina yra reguliuojama VKEKK. Visuomeniniams tiekėjams leidžiama iki 70 % elektros energijos poreikio patenkinti dvišalėmis elektros energijos pirkimo sutartimis su elektros energijos gamintojais, o likusi elektros energijos poreikio dalis tenkinama superkant elektros energiją pagal įpareigojimą teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas bei elektros energijos aukcione, kurį organizuoja perdavimo sistemos operatorius.

Skirstomųjų tinklų bendrovės privalo kas ketvirtį pateikti Ūkio ministerijai elektros energijos balansą, kuriame nurodo nupirktos kontraktinės elektros energijos kiekį, viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energijos kiekį, papildomos elektros energijos kiekį, iš mažųjų hidroelektrinių pirkto elektros energijos kiekį ir t.t. Taip pat bendrovės teikia ir kitas ne tik

Ūkio ministerijai, bet ir Statistikos departamentui reikalingas ataskaitas apie parduotus elektros energijos kiekius bei tarifus.

Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo, priklausantis pagal operatoriaus ir/ar tiekėjo nustatytą tvarką ir kriterijus atitinkamai vartotojų grupei, turintis elektros energiją naudojančius įrenginius ar nustatytus techninius reikalavimus atitinkančius tinklus ir įvykdęs technines prijungimo sąlygas, turintis nustatytą prijungimo prie operatoriaus elektros tinklo vietą bei įrengtus elektros energijos apskaitos prietaisus, prieš elektros energijos tiekimo pradžią nediskriminuojančiomis sąlygomis privalo sudaryti su tiekėju (tarp jų su visuomeniniu tiekėju ar nepriklausomu tiekėju) elektros energijos pirkimo-pardavimo sutartį. Laisviesiems vartotojams sutartyse su skirstomųjų tinklų operatoriais turi būti įvertinama elektros energijos perdavimo paslauga. Jei vartotojams (tarp jų ir laisviesiems vartotojams) elektros energiją tiekia visuomeninis tiekėjas, atskirai skirstymo paslaugos sutarties su skirstomųjų tinklų operatoriumi sudaryti nereikia. Tokiais atvejais šios sutarties ypatumai, sutarties šalių prievolės, teisės ir atsakomybė turi būti nustatytos elektros energijos pirkimo-pardavimo sutartyje, sudarytoje su visuomeniniu tiekėju. Sutartys, išskyrus sutartis su buitinais vartotojais, yra terminuotos. Jeigu iki termino pabaigos nė viena sutarties šalis nepareiškia apie sutarties nutraukimą, pakeitimą arba apie naujos sutarties sudarymą, ši sutartis laikoma pratęsta tokiam pat terminui ir tomis pat sąlygomis. Jeigu iki sutarties galiojimo termino pabaigos viena sutarties šalis pasiūlo sudaryti naują sutartį, tai šalių santykiams iki naujos sutarties sudarymo taikomos ankstesnės sutarties sąlygos. Vartotojas turi teisę vienašališkai iš anksto, prieš 30 kalendorinių dienų, raštu įspėjęs atitinkamus operatorius ir/ar tiekėją nutraukti sutartis tik visiškai su jais atsiskaitęs. Operatorius ar tiekėjas turi teisę teismo sprendimu arba vienašališkai, iš anksto, prieš 30 kalendorinių dienų, raštu įspėjęs vartotoją nutraukti su juo (išskyrus buitinį vartotoją) sutartis, jei vartotojas (taip pat ir laisvasis vartotojas) nevykdo arba netinkamai vykdo sutartyje nustatytas prievoles. Sutartyse gali būti nustatytos ir kitos nutraukimo priežastys.

4. GAMTINIŲ DUJŲ RINKA IR JOS REGULIAVIMAS

4.1. REGULIAVIMO KLAUSIMAI

4.1.1. DABARTINĖ SITUACIJA

Licenciją verstis dujų perdavimo veikla Lietuvoje turi vienintelė AB „Lietuvos dujos“. Šiai įmonei priklauso perdavimo dujotiekių tinklas, kurio ilgis yra 1600 km. 2004 metais magistraliniais dujotiekiais buvo transportuota 3517 mln. m³ dujų, t.y. 2 proc. daugiau nei 2003 metais. Tranzitu per Lietuvos teritoriją į Kaliningrado sritį transportuota 637 mln. m³ dujų (2003 m. – 570 mln. m³).

Licenciją verstis dujų paskirstymo veikla Lietuvoje turi 6 dujų paskirstymo įmonės. Didžiausią skirstymo rinkos dalį užima AB „Lietuvos dujos“, kurios eksploatuoja apie 6600 km paskirstymo tinklą bei paskirsto 98 proc. gamtinių dujų. Visos kitos dujų paskirstymo įmonės kartu paskirsto 2 proc. dujų. 2004 metais paskirstymo tinklais buvo transportuota 1088 mln. m³ gamtinių dujų. Gamtinių dujų perdavimo ir paskirstymo sistemų operatoriai nurodyti lentelėje.

Eil. Nr.	Įmonės pavadinimas	Licencijos rūšis	Vietinis ar nacionalinis tinklas	Pagrindiniai akcininkai
1	AB „Lietuvos dujos“	Gamtinių dujų perdavimas Gamtinių dujų paskirstymas	Nacionalinis	Valstybės turto fondas, AAB „Gazprom“, „E.ON Ruhrgas International AG“.
2	AB „Achema“	Gamtinių dujų paskirstymas	Vietinis	Privati įmonė
3	UAB „Druskininkų dujos“	Gamtinių dujų paskirstymas	Vietinis	Privati įmonė
4	UAB „Intergas“	Gamtinių dujų paskirstymas	Vietinis	Privati įmonė
5	UAB „Joniškio energija“	Gamtinių dujų paskirstymas	Vietinis	Privati įmonė
6	AB agrofirma „Josvainiai“	Gamtinių dujų paskirstymas	Vietinis	Privati įmonė
7	AB „Kauno energija“	Gamtinių dujų paskirstymas	Vietinis	Privati įmonė

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymu, gamtinių dujų tiekimas yra licencijuojama veikla. Nuo 2002 m. birželio mėn. gamtinių dujų tiekimo licenciją (GDT) privalo turėti ir tik laisviesiems vartotojams dujas tiekiančios įmonės. VKEKK yra išdavusi 14 licencijų verstis gamtinių dujų tiekimo veikla. 2004 metais dujas vartotojams tiekė 7 tokią teisę turinčios tiekimo įmonės. Licencijuotų gamtinių dujų tiekimo įmonių skaičius pateikiamas lentelėje.

Išduotų tiekimo licencijų skaičius		Vykdė licencijuojamą veiklą 2004 metais	
GDT	GDT (tik laisviesiems vartotojams)	GDT	GDT (tik laisviesiems vartotojams)
6	8	5	2

Gamtinių dujų rinka 2004 metais

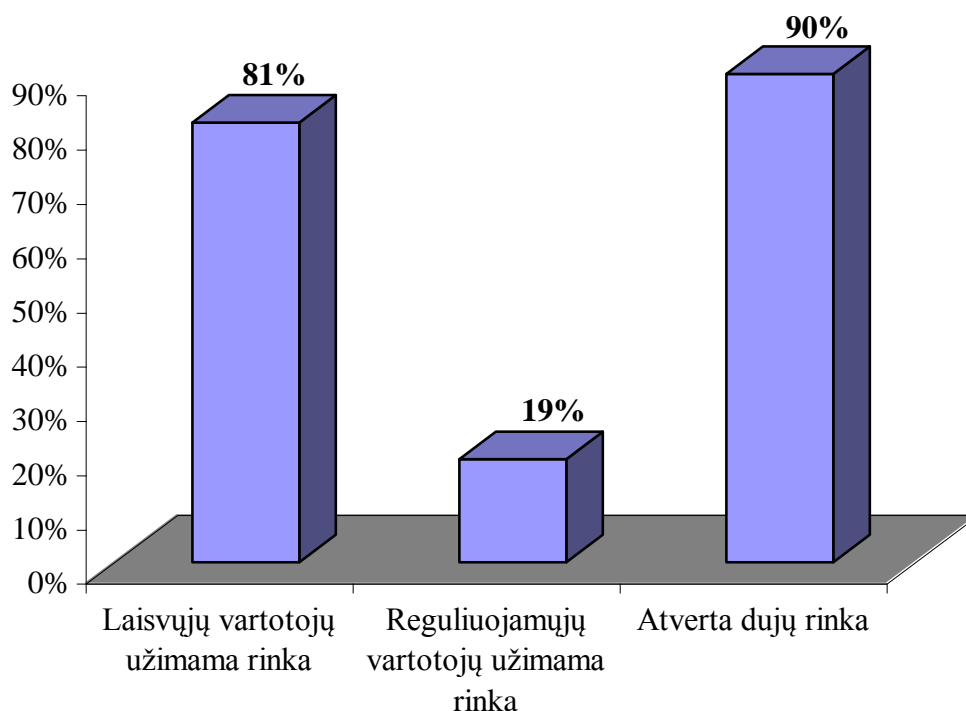
2001 metais įsigaliojus Gamtinių dujų įstatymui, buvo atverta Lietuvos gamtinių dujų rinka. Vartotojai, kurie buvo pripažinti laisvaisiais, galėjo pirkti gamtines dujas iš pasirinkto tiekėjo. Vartotojai, norintys tapti laisvaisiais, turi atitikti ūkio ministro įsakymu patvirtintus kriterijus. Nuo 2004 m. sausio 1 d. laisvaisiais yra pripažįstami vartotojai:

1. kurie per metus suvartoja daugiau kaip 1 mln. kub. metrų dujų,
2. elektrinės,
3. vartotojai, kurie tiesiogiai prijungti prie magistralinio dujotiekio,
4. dujų paskirstymo įmonės, tiesiogiai prijungtos prie magistralinio dujotiekio.

Vartotojai, norėdami tapti laisvaisiais, privalo pateikti VKEKK prašymą, o ši, patikrinusi, ar vartotojas atitinka minėtus kriterijus, pripažįsta vartotoją laisvuju bei paskelbia “Valstybės žinių” priede “Informaciniai pranešimai”. Lietuvoje laisvaisiais yra pripažinti 27 gamtinių dujų vartotojai. Jie 2004 metais suvartojo 81 proc. dujų. Dar 82 vartotojai turėjo teisę tapti laisvaisiais, bet ja nepasinaudojo. Lietuvos dujų rinkos atvėrimas praėjusiais metais siekė 90 proc. Per 2004 metus laisvaisiais buvo pripažinti trys vartotojai. Gamtinių dujų liberalizavimo procesui neigiamos įtakos turėjo konkurencinė situacija nereguliuojamoje dujų rinkoje – laisvieji vartotojai galėjo rinktis tik iš dviejų tiekėjų – AB “Lietuvos dujos” ir UAB “Dujotekana”, kurie dujas pirkė iš vienintelio išorinio tiekėjo – AAB “Gazprom” ir kiekvienas turėjo nustatytą dujų kvotą. Dėl šios priežasties dabar Lietuvoje yra susidariusi situacija, jog laisvieji vartotojai už dujas moka brangiau nei reguliuojamieji.

Tikėtinas tolesnis rinkos atvėrimas daugiausiai priklausys nuo rinkos situacijos, gamtinių dujų tiekimo šaltinių, gamtinių dujų tiekimo sąlygų.

Gamtinių dujų rinkos liberalizavimas

2004 m. buvo parengtas naujas Gamtinių dujų įstatymo projektas, kurio tikslas suderinti Lietuvos gamtinių dujų sektorių reglamentuojančias teisės normas su Direktyvoje 2003/EB/55 numatytais gamtinių dujų vidaus rinkos organizavimo ir reguliavimo principais.. Po ilgų diskusijų prieita nuomonės, kad pilnam rinkos atvėrimui nėra sąlygų, todėl įstatymo priėmimas buvo atidėtas. Apie realias galimybes pilnai atverti dujų rinką informuota Europos Komisija. Šį įstatymo projektą numatyta svarstyti 2005 metų pabaigoje.

4.1.2. JUNGIAMŪJŲ LINIJŲ GALIOS IR ĮRANGOS VALDYMAS BEI PASKIRSTYMAS, SIEKIANT IŠVENGTI PERKROVIMŲ

Tarptarnacionalinės jungčių su Rusijos Federacija, Baltarusijos ir Latvijos Respublikomis galios sureguliuotos sutartimis. Tarpnacionalinių jungčių galingumai yra ribojami, nustatant ribines perkrovas atskirai kiekvienam mėnesiui +/-5 proc. nuo mėnesio paros vidutinio suvartojimo.

Perdavimo vamzdynų galia yra numatoma sutartyse. Skirtingoms sistemos naudotojų grupėms yra taikomi trys skirtingi sistemų balansavimo metodai (sutarčių tipai). Tik dalis sistemos naudotojų (laisvieji vartotojai, užimantys apie 81 proc. rinkos) aktyviai dalyvauja balansuojant dujų sistemą. Reguliuojamieji vartotojai, suvartojantys iki 20 000 m³ dujų per metus (5,6 proc. rinkos) išvis nedalyvauja balansuojant dujų sistemą. Likusieji sistemos naudotojai, tai yra 13,4 proc. sistemos

naudotojų, balansuojant sistemą dalyvauja pasyviai. Sistemos naudotojai, aktyviai dalyvaujantys balansuojant dujų sistemą, privalo pirkti (rezervuoti) paros galią vieneriems metams.

Dabartiniu metu Lietuvoje nėra antrinės dujų pajėgumų rinkos, nes tarptautinės jungtys ir nacionaliniai magistraliniai dujotiekiai (išskyrus nedidelę jų dalį) turi daug didesnius pajėgumus nei šiuo metu yra naudojama, todėl beveik visi vartotojai, nauji ir esami, kurie didina pajėgumus, gali laisvai nusipirkti jiems reikalingas galias.

Gamtinės dujos per Lietuvos teritoriją transportuojamos tranzitu į Kaliningrado sritį (Rusijos Federacija) pagal 1999 metais pasirašytą ilgalaikę (iki 2015 metų) sutartį tarp Rusijos AAB "Gazprom" ir AB "Lietuvos dujos". Sutartyje 2006-2015 metais rezervuoti pajėgumai 1050 mln. m³ per metus, t.y. apie 18 proc. nuo viso 2004 metais perdavimo sistema transportuoto dujų kiekio.

4.1.3. PERDAVIMO, PASKIRSTYMO ĮMONIŲ REGULIAVIMAS

Dujų transportavimo tarifai

Gamtinių dujų transportavimo (perdavimo bei paskirstymo) kainų skaičiavimo metodologiją nustato VKEKK 2005 metais patvirtinta Gamtinių dujų kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodika. Vadovaujantis Gamtinių dujų įstatymu, viršutinės dujų transportavimo kainų ribas trejų metų laikotarpiui nustato VKEKK. Šios kainų ribos kasmet koreguojamos priklausomai nuo infliacijos, veiklos efektyvumo koeficientų, dujų suvartojimo apimčių pasikeitimo bei kitų, nuo įmonės veiklos nepriklausančių veiksnių kaitos. Dujų įmonės nustato konkrečias transportavimo kainas, neviršijančias VKEKK nustatytų viršutinių ribų.

Dujų perdavimo ir paskirstymo kainos taikomos "pašto ženklų" principu, nepriklausomai nuo perdavimo ir paskirstymo atstumo. Nustatant viršutinės transportavimo kainų ribas dujų transportavimo kiekiams bei sąnaudas nustatomos, įvertinant dujų įmonės faktinius paskutiniųjų trejų metų dujų transportavimo kiekius bei faktines sąnaudas ir jų prognozę trejiems metams. Tam yra nuolat (kartą į ketvirtį) renkama ir analizuojama dujų įmonių veiklos informacija, paremta jų finansine atskaitomybe bei dujų transportavimo apskaita. Be šios informacijos renkama informacija apie dujų įmonių investicijų apimtį, investicijų sritis, investicijų finansavimo šaltinius, prijungiamų vartotojų skaičių, darbuotojų skaičiaus pasikeitimus, ilgalaikio turto būklės pasikeitimus bei dujų nuostolius dujotiekiuose.

Dujų transportavimo veiklų pelnas skaičiuojamas nuo dujų įmonių ilgalaikio turto vertės. Pelno norma nustatoma atsižvelgiant į Vyriausybės vertybinių popierių palūkanų normą ir investicijų rizikos laipsnį. Priklausomai nuo dujų įmonės dujų tiekimo patikimumo ir paslaugų kokybės pasikeitimo laipsnio, suskaičiuoto remiantis įmonės veiklos monitoringo duomenimis, pelno norma gali būti padidinta arba sumažinta 1 procentiniu punktu.

Skaičiuojant viršutines dujų transportavimo kainų ribas nustatomos įmonių veiklos efektyvumo užduotys. Dabar VKEKK yra nustačiusi, kad įmonių metinis veiklos efektyvumas būtų ne mažesnis už metinį vartotojų kainų indekso pasikeitimą. Įmonių veiklos efektyvumas vertinamas santykiniais veiklos rodikliais, lyginant juos su panašių įmonių rodikliais.

Konkrečios dujų transportavimo kainos gali būti diferencijuojamos pagal vartotojų kategorijas ar grupes, dujų suvartojimo kiekį, dujų slėgį, vartojimo paskirtį, dujų tiekimo patikimumą, taip pat pagal kitus dujų įmonės pasirinktus objektyvius požymius, sudarančius galimybę siekti didesnio veiklos efektyvumo. Dujų perdavimo ir paskirstymo kaina gali būti vienanarė arba dvinarė. Dvinarė dujų transportavimo kaina susideda iš pastoviosios ir kintamosios dalies. Pastovioji dalis skaičiuojama pagal vartotojo pareikštą (užsakytą) paros galią, o kintamoji dalis – pagal transportuotą dujų kiekį.

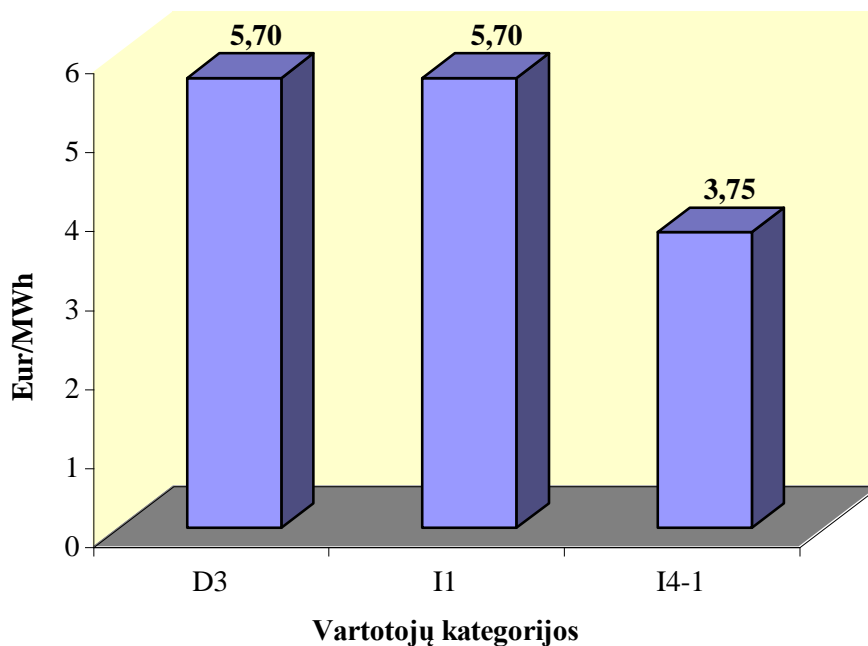
Pagrindinės dujų transportavimo kainų nustatymo procedūros yra šios:

- dujų įmonės pateikia VKEKK duomenis prieš 3 mėnesius (viršutinės kainų ribos skaičiavimui) ar prieš 2 mėnesius (viršutinės kainų ribos koregavimui) iki naujų kainų įsigaliojimo;
- VKEKK per 30 dienų nustato arba pakoreguoja viršutines transportavimo kainų ribas;
- dujų įmonė pateikia konkrečių transportavimo kainų projektą. VKEKK patikrina, ar šios kainos neviršija nustatytų viršutinių kainų ribų.
- Jei kainos suskaičiuotos teisingai, VKEKK pritaria dujų įmonės kainoms. Šiuo atveju dujų įmonė paskelbia kainas. Naujos kainos įsigalioja ne anksčiau kaip po 30 dienų nuo jų viešo paskelbimo.
- Jei dujų transportavimo kainos suskaičiuotos klaidingai, VKEKK nurodo dujų įmonei klaidas, kurios turi būti ištaisytos per 30 dienų.
- Jei įmonės nevykdo VKEKK reikalavimo, VKEKK įgyja teisę vienašališkai nustatyti dujų transportavimo kainas. Šiuo atveju konkretus dujų transportavimo kainas skelbia VKEKK. Naujos kainos įsigalioja ne anksčiau kaip po 30 dienų nuo jų viešo paskelbimo.

2005 metais VKEKK nustatė viršutines transportavimo kainų ribas didžiausiam perdavimo ir paskirstymo sistemos operatoriui – AB “Lietuvos dujos” trejų metų laikotarpiui (nuo 2005-07-01 iki 2008-06-30).

Pateikiame AB “Lietuvos dujos” gamtinių dujų transportavimo paslaugos kainas nuo 2005 m. liepos 1 d. pagal Eurostat kategorijas.

**Gamtinių dujų transportavimo paslaugos kaina nuo
2005 m. liepos 1 d., Eur/MWh**

Perdavimo ir paskirstymo įmonių paslaugų kokybė

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintomis Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo licencijavimo taisyklėmis, Ūkio ministerija nustato licencijuojamos veiklos kokybės reikalavimus, o VKEKK kontroliuoja, kaip licencijuotos įmonės jų laikosi. Šiuo metu kokybės reikalavimų projektas yra rengiamas.

2004 metais didžiausias perdavimo ir paskirstymo sistemos operatorius peržiūrėjo duomenų apie planuotus ir neplanuotus dujų tiekimo nutraukimus rinkimo ir klasifikavimo principus, patikslino jų apskaitą. Duomenys apie neplanuotus gamtinių dujų tiekimo nutraukimus rodo, kad dažnai jie įvyksta dėl trečiosios šalies poveikio, pavyzdžiui, neatsakingai vykdomų žemės kasimo darbų.

Duomenys apie neplanuotus gamtinių dujų tiekimo nutraukimus pateikiami 3 lentelėje. 2004 metais vidutinis neplanuotų tiekimo nutraukimų skaičius, tenkantis vienam sistemos vartotojui, buvo 0,005 nutraukimo. Vidutinė neplanuotų tiekimo nutraukimų trukmė, tenkanti vienam sistemos vartotojui – 0,064 minutės.

Duomenys apie AB „Lietuvos dujos“ neplanuotus gamtinių dujų tiekimo nutraukimus 2004 metais

Neplanuotų nutraukimų skaičius	Atjungtų vartotojų skaičius	Neplanuotų tiekimo nutraukimų trukmė (min.)	Vidutinis neplanuotų tiekimo nutraukimų skaičius vienam sistemos vartotojui	Vidutinė neplanuotų tiekimo nutraukimų trukmė vienam sistemos vartotojui (min.)
279	1164	33789	0,005	0,064

99,8 proc. AB „Lietuvos dujos“ vartotojų gamtinių dujų tiekimas buvo atstatytas greičiau nei per 8 valandas, likusiems – greičiau nei per 24 valandas. Vykdamas planuotus tiekimo nutraukimus, visais atvejais gamtinių dujų tiekimas vartotojams buvo atstatytas anksčiau nei numatyta pagal grafiką.

2004 metais 64 proc. visų AB „Lietuvos dujos“ gautų vartotojų prašymų prijungti prie skirstomųjų dujotiekių buvo išnagrinėti trumpiau nei per 30 dienų. Patenkinti 69 proc. visų vartotojų prašymų. 70 proc. visų vartotojų sistemos prijungimo sutarčių buvo įvykdytos per prijungimo sutartyje numatytą terminą. 7,5 proc. prijungimo sutarčių neįvykdyta per numatytą terminą dėl pačių vartotojų kaltės.

Už licencijuojamos veiklos pažeidimus VKEKK gali skirti baudas, sustabdyti arba panaikinti licencijos galiojimą.

Pažeidimus padarę asmenys, atsakingi už licencijuojamos veiklos vykdymą, traukiami administracinė atsakomybė Administracinių teisės pažeidimų kodekso nustatyta tvarka. Administracinių teisės pažeidimų kodekse numatyta atsakomybė už energijos išteklių ar energijos perdavimo, paskirstymo, laikymo, tiekimo ir vartojimo tvarkos pažeidimus, energijos išteklių ir energijos duomenų apie įmonės ūkinę finansinę veiklą nepateikimą ir žinomai klaidingų duomenų pateikimą, VKEKK nutarimų pažeidimą arba jų nevykdymą bei jos nurodymų nevykdymą ir pan.

Pažymėtina, kad juridiniai asmenys nėra traukiami administracinė atsakomybė – už atitinkamus pažeidimus baudžiami atsakingi pareigūnai, fiziniai asmenys.

Administracinių teisės pažeidimų kodeksas numato dvi pagrindines nuobaudų rūšis – įspėjimą ir piniginę baudą, kurios dydis svyruoja priklausomai nuo pažeidimo pobūdžio.

Balansavimas

Perdavimo sistemos operatorius AB „Lietuvos dujos“, smulkiųjų vartotojų (suvartojančių mažiau kaip 20 tūkst. m³ per metus) vartojimo prognozę atlieka kartą per metus. Ji tikslinama

kiekvieną ketvirtį prieš 50 dienų iki metų ketvirčio pradžios. Smulkieji vartotojai turi galimybę naudoti tokį dujų kiekį, koks jiems yra reikalingas. Prognozuojant naujų smulkiųjų vartotojų dujų poreikį, priimama, kad per metus jų suvartojimas padidės apie 2 proc. Šių vartotojų dujų suvartojimas (5,6 proc. nuo bendrojo suvartojimo) daro nedidelę įtaką sistemų balansavimui.

Minėtame naujajame Gamtinių dujų įstatymo projekte numatyta parengti balansavimo taisykles bei balansavimo įkainių skaičiavimo metodiką. Tačiau šiuo metu šis įstatymas nėra priimtas, todėl dabartiniu metu atskiras balansavimo ar jo palaikymo mokestis nenustatytas. Sistemos naudotojai, kurie aktyviai dalyvauja balansuojant dujų sistemą (laisvieji vartotojai) moka, galios viršijimo mokestį. Priklausomai nuo metų periodo, (šiltasis, vidutinis, šaltasis) skiriami trys skirtingi galios viršijimo mokesčiai. Šiuos mokesčius nustato perdavimo ir paskirstymo sistemos operatoriaus transportavimo sutartyje su vartotoju. Jie nebuvo suderinti nei su viena institucija. Kitų vartotojų sutartyse numatyti dujų vartojimo apribojimai, tačiau jiems netaikomi balansavimo mokesčiai.

Sistemos naudotojas negali viršyti sutartyje nustatytos galios (didžiausias paros suvartojimo), tačiau nėra jokių apribojimų suvartoti mažesnę paros dujų kiekį nei numatyta sutartyje.

Perdavimo sistemos operatorius taiko sistemos naudotojams balansavimo paskatas: sistemos naudotojams su pertraukiamu dujų tiekimo režimu (dujų įmonė bet kuriuo metu gali nutraukti dujų tiekimą) sutartyse numatytos galios viršijimo ekonominės lengvatos.

Lietuvoje gamtinių dujų sistemos balansavimo intervalas – para. Esančios technologijos neleidžia atlikti visavertiško valandinio sistemos balansavimo. Visiems aktyviems balansavimo sistemos dalyviams balansavimas vykdomas iš vieno centralizuoto taško.

Sistemos naudotojams taikomi šie disbalanso mokesčiai:

- nesuderintos galios viršijimo mokestis;
- suderintos su sistemos operatoriumi galios viršijimo mokestis;
- mokestis už nepanaudotą galią.

Nesuderintos galios mokestis mokamas tuomet, kai sistemos naudotojas iš anksto, nesuderinęs su sistemos operatoriumi, viršija sutartimi nustatytą galią. Šio mokesčio dydis 6,6 karto viršija vidutinį perdavimo sistemoje nustatytą tarifą. Šis mokestis nepriklauso nuo periodo (metų laiko).

Suderintos galios mokestis mokamas tuomet, kai sistemos naudotojas, iš anksto suderinęs su sistemos operatoriumi, viršija sutartimi nustatytą galią. Šio mokesčio dydis šaltuoju periodu 2,2 karto, vidutiniu periodu 1,1 karto viršija vidutinį perdavimo sistemoje nustatytą tarifą. Šiltuoju metų periodu šis mokestis lygus 0,4 vidutinio perdavimo sistemoje nustatyto tarifo.

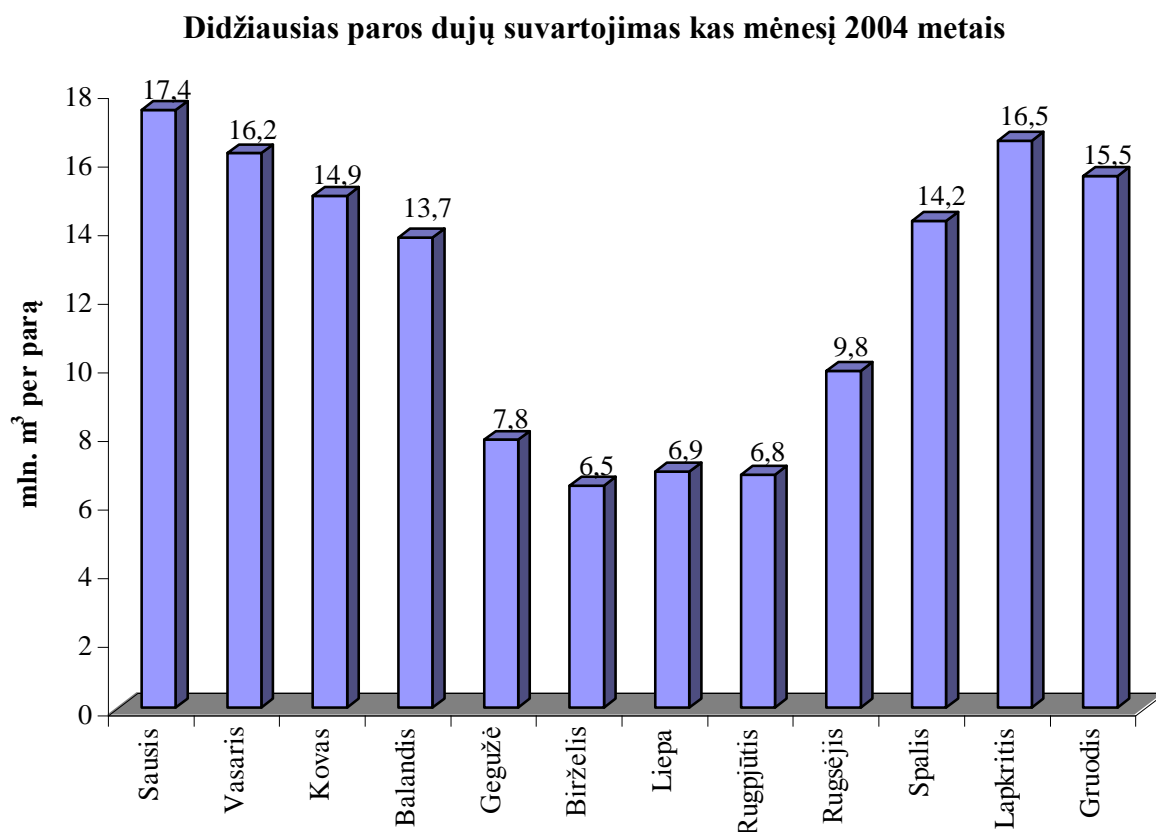
Mokestis už nepanaudotą galią mokamas tuomet, kai sistemos naudotojas nepanaudoja sutartimi nustatytos galios. Šio mokesčio dydis sudaro 0,1 vidutinio perdavimo sistemoje nustatyto tarifo.

Mokesčiai taikomi tik viršytam ir nepanaudotam dujų kiekiui.

Nustatant disbalanso mokesį, fiksuojamas paros dujų suvartojimas. Esant disbalansui, dujų transportavimo sąskaitoje yra pateikiamas detalus disbalanso mokesčio apskaičiavimas. Sąskaita išrašoma vieną arba du kartus per mėnesį.

Informacijos, susijusios su balansavimo mechanizmu, teikimo tvarka yra nustatyta sutartyse. Kiekvieną ketvirtadienį sistemos naudotojui pateikus informaciją apie kitą savaitę reikalingus perduoti ir paskirstyti gamtinių dujų kiekius, sistemos operatorius raštu patvirtina juos arba atmeta. Jeigu sistemos operatorius negali perduoti ir paskirstyti sistemos naudotojui reikalingų gamtinių dujų kiekių, jis juos koreguoja ir patvirtina tokius dujų kiekius, kuriuos galės perduoti ir paskirstyti. Tokia informacija sistemos naudotojui teikiama kiekvieną penktadienį.

Pateikiame gamtinių dujų maksimalų kiekvieno mėnesio suvartojimą 2004 metais.

4.1.4. TREČIOS ŠALIES PRIĖJIMAS PRIE SAUGYKLŲ, DUJŲ LAIKYMAS VAMZDYNUOSE BEI NAUDOJIMOSI KITOMIS PASLAUGOMIS GALIMYBĖS

Dabartiniu metu požeminės dujų saugyklos Lietuva neturi. Lietuvoje dar nėra surasta ir galutinai iširta tinkama požeminė struktūra dujų saugyklai įrengti. Ankstesni tyrimai, nežiūrint į nemažas investicijas, teigiamo rezultato nedavė.

Dujų laikymo vamzdynuose paslauga, atsižvelgiant į dujų sistemos struktūrą Lietuvoje nėra teikiama.

4.1.5. SĄSKAITŲ ATSKYRIMAS

Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymas numato, kad vertikaliosios integracijos dujų įmonės turi tvarkyti atskirą gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo buhalterinę apskaitą. Tvarkant apskaitą, parengiamos kiekvienos veiklos rūšies buhalterinio balanso, pelno (nuostolio) ataskaitos. Tuo tarpu horizontaliosios integracijos įmonės papildomai turi tvarkyti ir konsoliduotą ne dujų ūkio veiklos buhalterinę apskaitą. Atskirų veiklos rūšių buhalterinė apskaita tvarkoma taip, kaip ji turėtų būti tvarkoma, jei šių rūšių veikla verstųsi atskiros įmonės.

Didžiausia šalyje dujų įmonė AB “Lietuvos dujos”, vadovaudamasi Gamtinių dujų įstatymo nuostatomis, įvertinus 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2003/55/EB reikalavimus, tvarko atskirą perdavimo, paskirstymo, tiekimo reguliuojamiesiems vartotojams, tiekimo laisviesiems vartotojams ir nepagrindinės veiklos buhalterinę apskaitą. Bendrovė sudaro atskirus minėtų veiklų balansus ir pelno (nuostolio) ataskaitas. Šios ataskaitos viešai neskelbiamos. AB “Lietuvos dujos” nėra įgyvendinusios teisinio veiklų atskyrimo.

Vadovaujantis Energetikos įstatymu ir Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo licencijavimo taisyklėmis, AB “Lietuvos dujos” atliekamas veiklos sąnaudų auditas.

Bendrovėje yra patvirtinta veiklų apskaitos tvarka, kurioje nurodyti turto, nuosavo kapitalo, įsipareigojimų, pajamų ir sąnaudų paskirstymo pagal veiklas principai. Audituotos AB “Lietuvos dujos” 2004 metų atskirų veiklų sąnaudų pasiskirstymas pateiktas lentelėje.

Rodikliai	Perdavimas	Paskirstymas	Tiekimas reguliuojamiesiems vartotojams	Reguliuojamoji veikla	Kita veikla	Iš viso
1	2	3	4	5 (2+3+4)	6	7
Atskirų veiklų sąnaudos proc. nuo visų sąnaudų	15,4	21,3	34,1	70,8	29,2	100

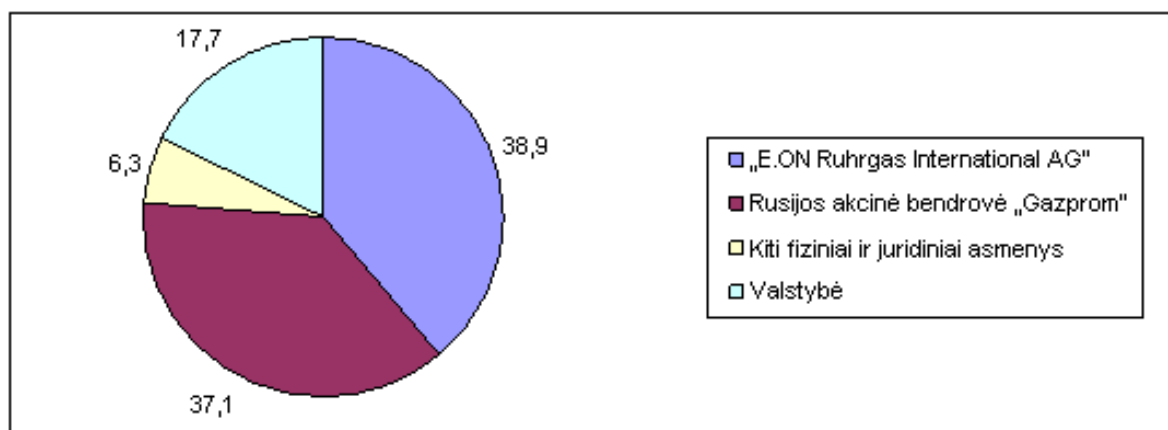
Smulkiosios dujų skirstymo įmonės atskiria tiekimo ir paskirstymo veiklos sąnaudas nuo kitos veiklos sąnaudų.

4.2. KONKURENCIJOS KLAUSIMAI

4.2.1., 4.1.2. GAMTINIŲ DUJŲ TIEKIMO RINKOS APIBŪDINIMAS

Lietuvos Respublika savo gamtinių dujų išteklių neturi. Lietuvos gamtinių dujų tiekimo sistema yra sujungta tik su Rusijos Federacijos dujų tiekimo sistema, todėl Rusijos Federacija yra vienintelis dujų importavimo šaltinis.

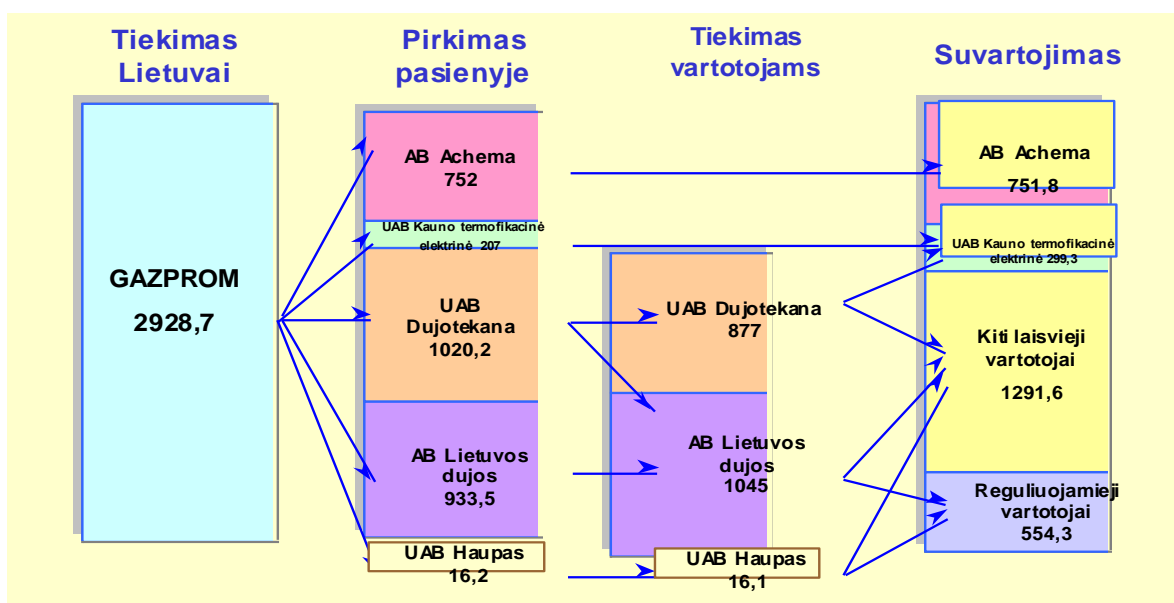
2004 metais buvo įgyvendinta AB „Lietuvos dujos“ privatizavimo programa. Pagrindinės dujų operatorės AB „Lietuvos dujos“ akcininkų struktūra pateikta paveikslėlyje.

Akcinės bendrovės „Lietuvos dujos“ akcijų pasiskirstymas

AAB „Gazprom“ privatizavus AB „Lietuvos dujos“, buvo pasirašyta ilgalaikė dujų tiekimo sutartis iki 2015 m., pagal kurią AAB „Gazprom“ įsipareigojo užtikrinti Lietuvai ilgalaikį dujų tiekimą pagal suderintą kainos formulę.

2004 metais į Lietuvą buvo importuota 2,93 mlrd. m³ gamtinių dujų. Lietuvos vartotojai suvartojo 2,90 mlrd. m³ gamtinių dujų. Pateikiame dujų tiekimo struktūrą 2004 metais.

Lietuvos dujų tiekimo struktūra 2004 m.

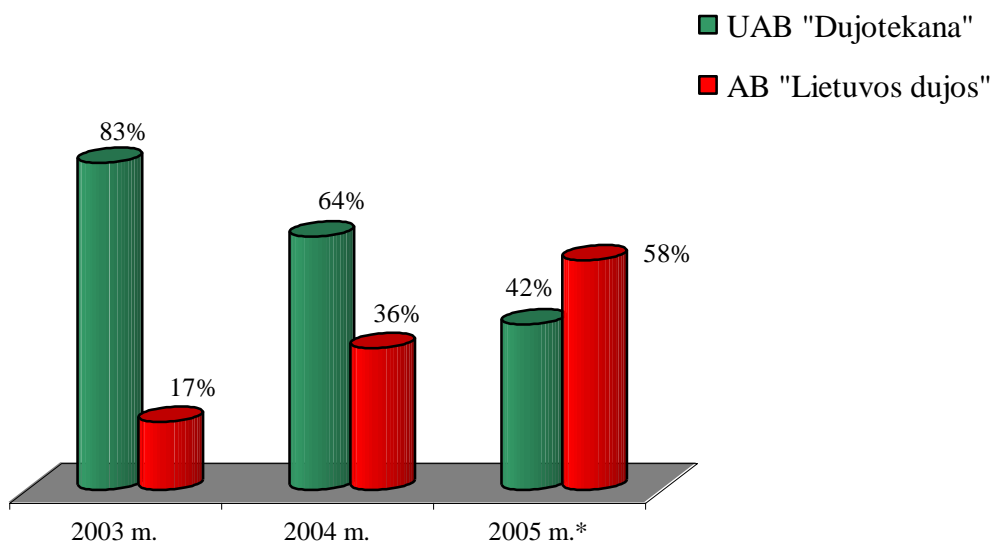
VKEKK reguliuoja dujų tiekimo įmonių veiklą, išduodama licencijas tiekimui ir prižiūrėdama, kaip laikomasi licencijuojamos veiklos sąlygų. Privalomos licencijuojamos veiklos sąlygos tiekimo įmonėms nustatytos 2001 metais Vyriausybės patvirtintose Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo licencijavimo taisyklėse:

1. užtikrinti saugų, patikimą ir efektyvų sutarto kiekio ir kokybės dujų tiekimą vartotojams ar dujų įmonėms;
2. per 30 dienų nuo ataskaitinio ketvirčio pabaigos pateikti VKEKK informaciją apie licencijuojamą veiklą ir jos ataskaitas;
3. atlikti dujų tiekimo vartotojams (dujų rinkos) analizę ir pateikti Ūkio ministerijai ir VKEKK dujų rinkos plėtros perspektyvas;
4. bendradarbiauti su dujų sistemos operatoriumi ir vykdyti jo nurodymus užtikrinti subalansuotą dujų sistemos veiklą;
5. nuosekliai plėtoti veiklą ir prisidėti prie koordinuoto ir efektyvaus energijos tiekimo planavimo;
6. tvarkyti atskirą tiekimo veiklos apskaitą;
7. teikti VKEKK informaciją apie sudarytas gamtinių dujų pirkimo–pardavimo sutartis;
8. sudaryti dujų perdavimo laisviesiems vartotojams sutartį su dujų perdavimo įmone arba su dujų perdavimo įmone ir laisvuju vartotoju;
9. metams pasibaigus, atlikti licencijuojamos veiklos sąnaudų auditą ir apie jo rezultatus informuoti VKEKK.

2004 metais gamtines dujas į Lietuvą tiekė 5 tiekėjai. AB “Achema” bei UAB “Kauno termofikacijos elektrinė” dujas pirko tiesiogiai iš AAB “Gazprom” ir jas naudojo savo reikmėms.

Likę 3 tiekėjai dujas tiekė vartotojams bei smulkesnėms dujų skirstymo įmonėms. Pagrindiniai dujų tiekėjai 2004 metais buvo UAB “Dujotekana” ir AB “Lietuvos dujos”. UAB “Haupas” užėmė labai mažą dujų tiekimo rinkos dalį, UAB “Dujotekana” dujas tiekė tik laisviesiems vartotojams, o AB “Lietuvos dujos” dujas tiekė laisviesiems ir reguliuojamiesiems vartotojams.

2003 metais didžioji dujų tiekimo dalis laisviesiems vartotojams buvo tiekama per UAB “Dujotekana” – 83 proc., o AB “Lietuvos dujos” tuo tarpu užėmė 17 proc. visos tiekimo rinkos laisviesiems vartotojams. Pasirašius privatizavimo sutartį su AAB “Gazprom”, padėtis dujų tiekimo rinkoje labai pasikeitė – Rusijos dujų įmonė įsipareigojo tiekti 70 proc. dujų per AB “Lietuvos dujos”, (neskaitant tiesiogiai dujas perkančias AB “Achema” ir UAB “Kauno termofikacijos elektrinė”) tuo gerokai sumažindama UAB “Dujotekana” dujų tiekimo dalį laisviesiems vartotojams.

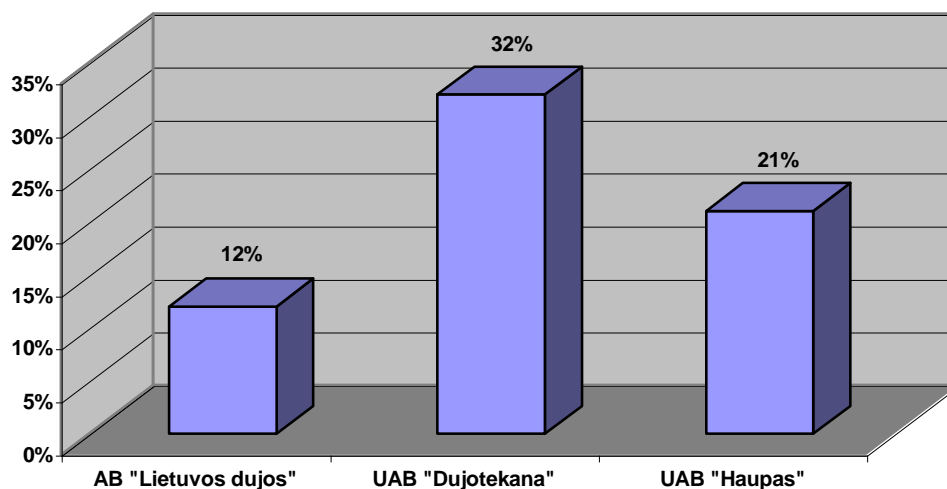

AB “Lietuvos dujos” ir UAB “Dujotekana” užimama dujų tiekimo laisviesiems vartotojams rinkos dalis

*- sutartiniai kiekiai.

Laisviesiems vartotojams, dujų tiekimo kaina nereguluojama, todėl dujų tiekėjai tiekdami dujas taiko joms skirtingą maržą.

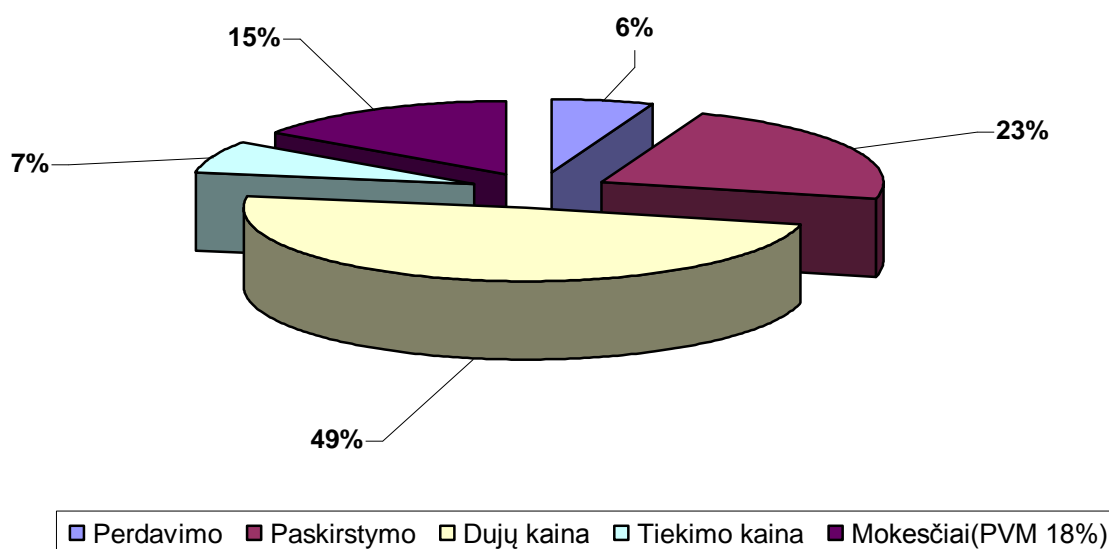
Dujų tiekimo kainos marža laisviesiems vartotojams 2004 metais

Laisviesiems vartotojams yra skaičiuojama dvinarė perdavimo kaina pagal pareikštą galią, t.y. didžiausią dujų suvartojimą per parą vienerių metų laikotarpiu ir dujų suvartojimą. Dabartiniu metu 70 proc. kainos dedamosios sudaro pastovioji kainos dalis. Reguluojamiesiems vartotojams taikoma vienanarė perdavimo kaina.

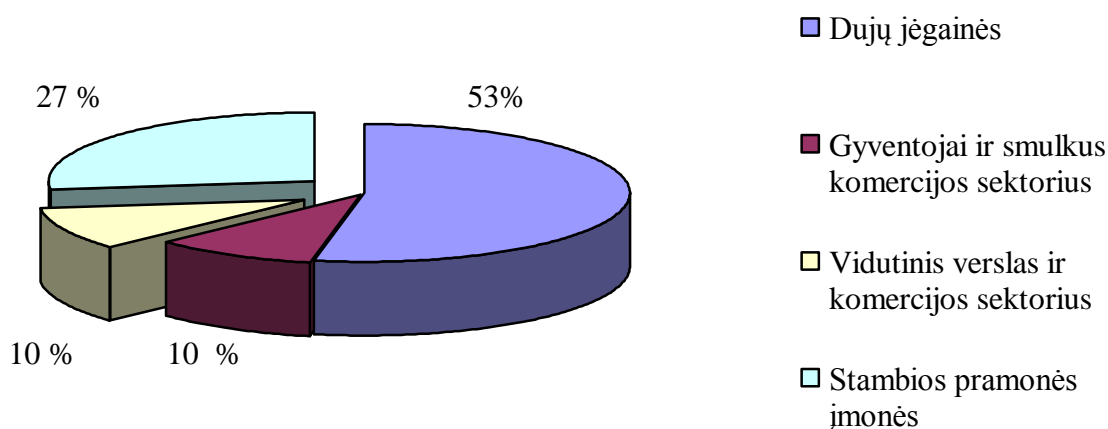
Dujų kainos struktūra Lietuvos vartotojams pagal Eurostat kategorijas pateikiama paveikslėlyje

9 pav. I4-1 kategorijos vartotojo gamtinių dujų kainos struktūra,

Pagal dujų vartojimo paskirtį, 2004 metais daugiausia gamtinių dujų Lietuvoje suvartojo dujų jėgainės – 53 proc. vartotojams patiekto dujų kiekio. Tokių vartotojų buvo 27. Gyventojai ir smulkus komercijos sektorius (528 108 vartotojai) užima 10 proc. rinkos, vidutinis verslas ir komercijos sektorius (75 vartotojai) – 10 proc. rinkos ir stambios pramonės įmonės užima 27 proc. rinkos.

Gamtinių dujų suvartojimas Lietuvoje pagal paskirtį 2004 m (%)

Konkurencinės politikos veiksmus dujų tiekimo rinkoje reglamentuoja Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymas. Įstatymas nustato konkurenciją ribojančią ar galinčią riboti valstybės valdymo, savivaldybės institucijų bei ūkio subjektų veiklą ir nesąžiningos konkurencijos veiksmus, nustato šių institucijų ir subjektų teises, pareigas ir atsakomybę bei konkurencijos ribojimo ir nesąžiningos konkurencijos kontrolės Lietuvos Respublikoje teisinius pagrindus. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba kontroliuoja, kaip ūkio subjektai, valstybės valdymo ir savivaldos institucijos laikosi Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo nustatytų reikalavimų.

Tačiau dabar, kol dujos į Lietuvą tiekia vienintelis išorinis dujų tiekėjas – AAB “Gazprom”, reali konkurencija dujų tiekimo rinkoje yra teorinė.

Informacijos teikimas

Energetikos įstatymo 19 straipsnyje bei ūkio ministro 2004 metų įsakyme “Dėl informacijos susijusios su energetikos veikla, teikimo valstybės institucijoms, įstaigoms ir trečiosioms šalims taisyklių patvirtinimo” yra nustatyta, kad valstybės institucijos ir įstaigos joms pavestoms funkcijoms atlikti turi teisę gauti iš energetikos įmonių reikiamą informaciją.

Informacija yra teikiama ne tik valdžios institucijoms, tačiau ir energijos vartotojams: energetikos įmonės savo veikimo teritorijoje pagal kompetenciją energijos vartotojams teikia informaciją apie efektyvų energijos išteklių ir energijos vartojimą, saugų ir efektyvų energetikos objektų bei įrenginių naudojimą, statomus, rekonstruojamus energetikos objektus ir įrenginius, energijos kainas bei energijos vartotojams teikiamas paslaugas.

5. TIEKIMO PATIKIMUMAS

5.1. ELEKTRA

2005 – 2007 m. laikotarpiu Lietuvoje išliks generuojančių elektros galių perteklius (atsižvelgiant ir galimą elektros energijos eksportą).

Įvertinant numatomą Ignalinos atominės elektrinės uždarymą bei Lietuvos įsipareigojimą Europos Sąjungai didinti elektros energijos gamybą iš atsinaujinančių energijos šaltinių, planuojama pastatyti 25 MW kogeneracinę jėgainę Panevėžyje bei papildomai įrengti apie 100 MW elektros generavimo pajėgumų, naudojančių atsinaujinančius energijos šaltinius, daugiausia vėjo energiją.

Lietuvos elektrinių įrengtos/disponuojamos galios kitimo prognozės, MW

	2005 m.	2006 m.	2007 m.
Ignalinos AE	1300 / 1183	1300 / 1183	1300 / 1183
Lietuvos elektrinė	1800 / 1732	1800 / 1732	1800 / 1732
Mažeikių elektrinė	160 / 148	160 / 148	160 / 148
Vilniaus energija	384 / 367	384 / 367	384 / 367
Kauno termofikacijos elektrinė	170 / 161	170 / 161	170 / 161
Kauno energija	8	-	-
Klaipėdos energija	10,8 / 9	10,8 / 9	10,8 / 9
Panevėžio energija	-	-	25 / 23
Iš viso šiluminėse elektrinėse:	2532,8 / 2425	2524 / 2417	2549 / 2440
Kauno hidroelektrinė	100,8 / 90	100,8 / 90	100,8 / 90
Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė	900 / 760	900 / 760	900 / 760
Mažosios privačios hidroelektrinės	20,1	25	28

Iš viso hidroelektrinėse:	1020,9 / 850	1025,8 / 850	1028,8 / 850
Pramonės įmonių ir kitų žinybų elektrinės	75,7 / 46	110,9 / 46	174,9 / 46
iš jų:			
biomasės	2,9	7,9	20,9
vėjo	0,85	31	82
Iš viso:	4929,4 / 4503	4960,7 / 4496	5052,7 / 4519

Maksimalus galios pareikalavimas, 2003-2007 metais, MW

Metai	Poreikio maksimumas (neto)
2003	1770
2004	1700
2005	1920
2006	2010
2007	2090

Planuojami Lietuvos energetikos sistemos galios balansai sistemos maksimalių poreikių metu 2005-2007 metais pateikti lentelėje.

Planuojami LES galios balansai sistemos maksimalių poreikių metu 2005-2007 m., MW

	2005 m.	2006 m.	2007 m.
Elektrinių įrengta/disponuojama galia (be vėjo jėgainių, biomasės elektrinių ir mažųjų hidroelektrinių)	4503	4496	4519
Sistemos maksimali pareikalaujama galia, esant maksimaliam poreikio augimui	1920	2010	2090
Eksportas	~500	~500	~500
Būtinasis ilgalaikis rezervas	1300	1300	1300
Galių balansas (perteklius)	783	686	629

Esami elektros energijos gamybos pajėgumai gali būti plečiami ar nauji gamybiniai pajėgumai naujoje vietoje įrengiami tik gavus leidimą plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus. Leidimai

išduodami visiems asmenims, pateikusiems prašymą ir užtikrinantiems, kad jų vykdoma veikla atitiks šias sąlygas:

- 1) elektros energijos įrenginiai ir su jais susijusi įranga bus saugi bei patikima;
- 2) nekenks sveikatai;
- 3) atitiks aplinkosaugos reikalavimus;
- 4) atitiks žemės naudojimo ir statybos vietos parinkimo reikalavimus;
- 5) atitiks energijos vartojimo efektyvumo reikalavimus;
- 6) atitiks technines, ekonomines ir finansines galimybes;
- 7) paslaugos atitiks viešuosius interesus;
- 8) atitiks vartojamo kuro parinkimo reikalavimus.

Leidimai plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus išduodami pagal ūkio ministro patvirtintas Leidimų veiklai elektros energetikos sektoriuje išdavimo taisyklės. Šiuo metu leidimų plėsti elektros energijos gamybos pajėgumus yra išduota:

- Iki 2006 m. - 10 (58 MW);
- Iki 2007 m. - 22 (124 MW);
- Iki 2008 m. - 19 (82 MW).

Plėsti elektros energijos gamybos pajėgumus 2004 m. buvo išduota 16 leidimų:

	Leidimų skaičius	Galia
Nauji pajėgumai, naudojant anglį/mazutą, iš viso (GW)	0	0
Nauji pajėgumai, naudojant gamtines dujas, iš viso (GW)	1	0,0001
Nauji pajėgumai, naudojant atsinaujinančius energijos išteklius (GW)	13	0,111148
Nauji termofikaciniai pajėgumai (GW)	1	0,0031
Kiti nauji pajėgumai (GW)	1	0,1

2004 m., gaminant elektros energiją, buvo naudojamas kelių rūšių kuras. Ignalinos AE naudoja branduolinį kurą. Šiluminių elektrinių energijos gamybos kuro balanse dominuoja gamtinės dujos. Šie gamintojai taip pat naudojo mazutą bei orimulsiją energijai gaminti. Nedidelė dalis elektros energijos buvo pagaminta naudojant atsinaujinančius energijos šaltinius (mažosios

hidroelektrinės). Kalbant apie visos šalies energijos gamybos kuro balansą, 2004 m. būtų galima išskirti:

- 67 % elektros energijos pagaminta naudojant branduolinį kurą,
- 27 % elektros energijos pagaminta naudojant iškasenų kurą, daugiausia gamtines dujas (iš šio skaičiaus 4,4 % - naudojant orimulsiją, ir apie 1,3 % - naudojant mazutą)
- 5 % elektros energijos pagaminta hidroelektrinėse.

Ilgalaikis planavimas ir sistemos plėtra

Ilgalaikę elektros energetikos sistemos plėtrą, įvertindamas tiekimo patikimumo, kokybės, efektyvumo, vartojimo, vadybos ir aplinkosaugos reikalavimus, nurodytus Nacionalinėje energetikos strategijoje, gerindamas pasinaudojimo sistema sąlygas, planuoja perdavimo sistemos operatorius, derindamas ją su Vyriausybės įgaliota institucija ir skirstomųjų tinklų operatoriais. Ilgalaikis elektros energetikos sistemos plėtros planavimas turi būti pagrįstas moksliniais tyrimais. Įrengti ar plėtoti elektros energijos tinklus perdavimo ir skirstymo veiklos licencijose nurodytose teritorijose turi teisę tik licencijų turėtojai. Nesant norinčiųjų įrengti naujus gamybos pajėgumo įrenginius, Vyriausybės įgaliota institucija skelbia konkursą įrengti naujus gamybos pajėgumus ir yra atsakinga už konkurso organizavimą bei nediskriminuojančių sąlygų konkurso dalyviams nustatymą.

Leidimai plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus išduodami pagal ūkio ministro patvirtintas Leidimų veiklai elektros energetikos sektoriuje išdavimo taisykles. Leidimą plėsti elektros energijos gamybos pajėgumą turi gauti kiekviena įmonė, norinti statyti elektrinę naujoje vietoje ar padidinti savo elektrinės generuojamą galią, rekonstruodama (pakeisdama) esamus arba statydama papildomus technologinius elektros energijos gamybos įrenginius. Prie prašymo gauti elektros energijos gamybos pajėgumo plėtros leidimą įmonė turi pridėti dokumentus, parodančius, kaip bus tenkinami šie reikalavimai:

- elektros energijos, įrenginių ir su jais susijusios įrangos saugumo bei patikimumo;
- aplinkos apsaugos;
- žemės naudojimo ir statybos vietos parinkimo;
- vartojamo kuro.

Įmonė, kurios technologinis elektros energijos gamybos pajėgumas viršiją suminę (elektrinę ir šiluminę) 10 MW galią, pateikia dokumentą, parodantį įmonės pajėgumą kaupiti ir palaikyti rezervinio kuro atsargas.

Ūkio ministerija privalo išduoti įmonei pareiškėjai leidimą per 30 dienų nuo reikiamų dokumentų gavimo arba pateikti motyvuotą raštišką atsisakymą tai daryti. Naujo energijos gamybos

pajėgumo plėtos objekto statybos darbai turi būti atliekami taip, kad per pradinį statybai skiriamą laikotarpį, ne ilgesnį kaip 3 metai, statyba būtų pradėta ir atlikta bent 25 % sąmatinės statybos ir montavimo darbų vertės.

Elektros energijos, gaminamos Lietuvos Respublikoje naudojant atsinaujinančius ir atliekinius energijos šaltinius, gamybos ir pirkimo skatinimo bendruosius kriterijus, sąlygas ir reikalavimus nustato Vyriausybės patvirtinta Elektros energijos, kuriai gaminti naudojami atsinaujinantys ir atliekiniai energijos išteklių, gamybos ir pirkimo skatinimo tvarka.

Laikantis šios Tvarkos, skatinama elektros energijos gamyba vėjo, biomasės, saulės elektrinėse ir ne didesnės negu 10 MW galios hidroelektrinėse, taip pat šios energijos pirkimas. Šios elektrinės prie veikiančių energetikos įmonių tinklų prijungiamos teisės aktų nustatyta tvarka, taikant gamintojams 40 procentų prijungimo mokesčio nuolaidą, kuri įskaitoma kaip viešuosius interesus atitinkančių paslaugų pirkimas ir ateinančiais metais kompensuojama elektrines prijungusiems operatoriams. Geoterminių elektrinių, hidroelektrinių, kurių galia didesnė negu 10 MW, ir elektrinių, naudojančių atliekinius energijos išteklius, gaminamos elektros energijos pirkimo skatinimo ir šių elektrinių prijungimo prie tinklų tvarką ir sąlygas gali nustatyti Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

Vėjo elektrinės, kurių galia – daugiau kaip 250 kW, statomos nustatytose zonose, neviršijant kiekvienai zonai nustatytos galios ir visoms zonoms bendros 170 MW galios. Gamintojams, ketinantiems statyti šias elektrines, leidimai išduodami konkurso būdu.

Elektros energetikos sistemos patikimam darbui didelės įtakos turi pagrindinių perdavimo sistemos elementų techninė būklė. Reikiamos techninės būklės palaikymui skiriamas pagrindinis dėmesys. Įvertinus tai, kad didžioji perdavimo sistemos dalis buvo statoma septintajame ir aštuntajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje, o pagrindinių tinklo elementų tarnavimo laikas apie 30 - 40 metų, artimiausiu metu laukia nemažos investicijos tinklo techniniam atnaujinimui.

Lietuvos, Latvijos ir Estijos perdavimo tinklo operatoriai parengė studiją „Baltic Grid 2012“. Studijos tikslas buvo nustatyti galimas Baltijos šalių perdavimo tinklų plėtos perspektyvas iki 2012 metų, užtikrinant perdavimo sistemų funkcionavimo saugumą ir patikimumą, elektros tiekimo vartotojams tinkamą kokybę, įvertinant elektros perdavimo galimybes integruojantis su kaimyninėmis energetikos sistemomis UCTE ir NORDEL. Studijoje įvertinta Ignalinos AE uždarymo 2009 metais įtaka, esamų elektrinių atnaujinimo galimybės, naujų elektrinių ir linijų statybos galimybės. Studijos išvadose pateiktos pagrindinės Baltijos šalių perdavimo tinklo plėtos gairės, numatyti būtini pakeitimai Lietuvos, Latvijos ir Estijos elektros energetikos sistemų perdavimo sistemose.

Lietuvos perdavimo tinklas buvo įvertintas kaip pakankamas prie įvairių rinkos scenarijų galios srautų, tačiau buvo pastebėta, kad uždarius Ignalinos AE, rytinėje perdavimo tinklo dalyje

iškils problemos reguliuojant įtampą tinkle, todėl Ignalinos AE mazge būtina įrengti reguliuojamą 180 Mvar galios šuntinį reaktorių, bei 30 ir 60 Mvar galios reaktorius Utenos bei Neries 330/110/10 kV transformatorių pastotėse.

Studijoje taip pat nustatyta, kad Lietuvos elektros energetikos sistemoje vasaros remonto režimų metu atsijungus linijoms Sovetskas – Klaipėda arba Jelgava (Viskali) – Broceni, pavojingiausias yra Klaipėdos mazgas, kadangi esamas 110 kV tinklas po 2010 metų nebus pajėgus perduoti reikiamą kiekį elektros energijos. Šios problemos sprendimui būtina pastatyti 330 kV liniją Klaipėda – Telšiai.

Planuojamas Lietuvos ir Lenkijos energetikos sistemų sujungimas per 1000 MW galios nuolatinės srovės intarpą Alytuje. Lietuvos pusės investicijos tarpsisteminiam ryšiui Lietuva – Lenkija įrengti gali sudaryti apie 143 mln. € (arba 494 mln. litų). Jei bus susitarta su Lenkijos energetikos sistema dėl statybos, tuomet reikės pastatyti 154 km ilgio 400 kV linija Alytus – Elkas (iš jų Alytus-siena – 48 km), o kartu ir dvigrandę 330 kV apie 53 km ilgio liniją Kruonis – Alytus.

Lenkijos pusėje būtina pagal šį projektą pastatyti dvi papildomas 400 kV linijas: Elkas – Narewas (apie 134 km) ir Elkas – Małki (apie 169 km). Visos tarpsisteminės jungties investicijos - apie 434 mln. €.

Susijungimas su Lenkijos elektros energetikos tinklais yra būtinas siekiant užtikrinti patikimą elektros energijos tiekimą po Ignalinos AE antrojo bloko uždarymo. Sujungus Lietuvos elektros tinklus su Lenkijos elektros tinklais, būtų sujungti Baltijos šalių elektros energetikos tinklai su Europos Sąjungos elektros tinklais, išplėsta maža Baltijos šalių elektros rinka, sukurtos palankios sąlygos konkurencijai elektros energijos gamybos srityje, rinkos funkcionavimo efektyvumui užtikrinti.

2005 balandžio 29 d. Taline pasirašytos maždaug 110 mln. € (380 mln. litų) vertės elektros linijos (350 MW) tarp Estijos ir Suomijos statybos sutartys. Lietuvos perdavimo sistemos operatorė AB „Lietuvos energija“ į projektą investavo 5,5 mln. € (19 mln. litų), kai visa jos investicijų dalis į šį projektą sudarys apie 27 mln. € (93 mln. litų). „Estlink“ projekto partneriai yra akcinės bendrovės - AB „Lietuvos Energija“, „Latvenergo“ (Latvija), kurioms priklausys po 25 proc. bendros įmonės akcijų, „Eesti Energia“ (Estija), kuri valdys 39,9 proc. akcijų, bei Suomijos įmonės „Pohjolan Voima“ ir „Helsinki Energija“, kurios pasidalins 10,1 proc. akcijų.

Bendra penkių energetikos bendrovių sukurta įmonė „Nordic Energy Link“ pasirašė sutartį su „Estlink“ projekto statybos konkurso laimėtoju Švedijos koncernu ABB ir bankais „Nordic Investment Bank“ ir „SEB Eesti Ühispank“. Europos Komisija neprieštaravo, kad šiam povandeniniam kabeliui būtų pritaikyta išimtis, kuri projekto partneriams suteikia prioritetinę teisę naudotis naujuoju kabeliu bei leidžia projekto išlaidų neįtraukti į šalių elektros perdavimo tarifus. Visas kabelinės linijos ilgis – apie 100 km, iš kurio apie 70 km bus klojama jūros dugnu. Projektą

užbaigti numatyta 2006 metų pabaigoje. Projektas yra ekonomiškai ir politiškai svarbus visų pirma dėl to, jog padidės elektros energijos tiekimo patikimumas Baltijos šalyse, sumažės priklausomybė nuo Rusijos energetikos sistemos, bus sukurtos palankesnės sąlygos konkurencijai elektros gamybos srityje. Atsiras jungtis tarp Baltijos šalių ir Skandinavijos energetikos sistemų su galimybe dalyvauti šio regiono elektros rinkoje.

Remiant Švedijos Vyriausybei ir Lietuvos Respublikos ūkio ministerijai šiuo metu nagrinėjamos galimybės sujungti Lietuvos ir Švedijos elektros tinklus (SwindLit projektas). Jau parengta pirminė galimybių studija ir artimiausiu metu planuojama pradėti rengti galimybių studiją „SwindLit“, kurioje bus įvertintos galimybės sujungti Švedijos ir Lietuvos energetikos sistemas nuolatinės srovės kabelių linija elektros energijos mainams tarp energetikos sistemų. Kaip vienas iš galimų projekto pasiūlymų gali būti jūrinių vėjo elektrinių parkų statyba Švedijos ir Lietuvos pakrantėse.

2005 metais AB „Lietuvos energija“ paruošė studiją **„Lietuvos energetikos sistemos 330-110 kV tinklo planas iki 2014 m.“** Studijos tikslas – įvertinti esamą AB „Lietuvos energija“ elektros energetikos sistemą, numatyti galimus 110 kV transformatorių pastočių prijungimų pasikeitimus 2005 – 2014 metais, atlikti 110 – 330 kV tinklo režimų elektrinius skaičiavimus ir pateikti išvadas bei rekomendacijas tinklo plėtrai, numatyti ir suplanuoti stambius investicijų projektus, numatyti reikiamas investicijas tinklo plėtrai ir atstatymui.

2005 metų pabaigoje pagal Elektros energetikos įstatymo reikalavimus bus paruoštas **„Sistemos plėtros planas“**, kuriame bus apžvelgta esama Lietuvos energetikos sistema (generacija, suvartojimas, srautai linijose, sistemos patikimumas) bei perspektyva - sistemos plėtros planai iki 2014 metų. „Sistemos plėtros planas“ bus derinamas su Ūkio ministerija, Rytų ir Vakarų skirstomaisiais tinklais.

Investicijų planavimas atliekamas remiantis AB „Lietuvos energija“ administracijos patvirtintomis tvarkomis:

„Investicijų planavimo tvarka“ :

nustatoma investicijų projektų ar ilgalaikio turto įsigijimo planavimo tvarka investicijų projektų parengimui, atrinkimui ir įgyvendinimui.

„Investicinių projektų įgyvendinimo ir kontrolės tvarka“:

- nustatoma investicijų projektų įgyvendinimo, valdymo ir kontrolės tvarka nuo projekto pradžios iki pabaigos;
- apibrėžiama investicijų projekto vadovo, atsakingo užsakovo atstovo ir kitų asmenų, dalyvaujančių įgyvendinant projektą pagrindinės funkcijos ir atsakomybės.
- Investicijos planuojamos rengiant dešimtmetį ir penkiametį investicijų planus, kurie rengiami cikliška, t.y. kas dveji metai;

- Investicijų įgyvendinimui sudaromi metiniai investicijų planai.

Darbai vykdomi atsižvelgiant į atliktas studijas, iš kurių paminėtinos:

- Elektros energetikos sistemos statinių ir dinaminių charakteristikų nustatymas (2002 m.);
- Perdavimo tinklo įrenginių gedimų analizė, patikimumo būklės įvertinimas (2003 m.);
- Energijos tiekimo scenarijų ir energijos tiekimo patikimumo Baltijos šalyse analizė (2004 m.);
- Reaktyviosios galios ir įtampos perdavimo tinkle valdymas dažnio sutrikimo atvejais, suveikus sisteminei priešavarinei automatikai (2004 m.);
- Energijos tiekimo scenarijų ir energijos tiekimo patikimumo Baltijos šalyse analizė (2004 m.);
- Perdavimo tinklo stabilumo tyrimas 2005 metams, uždarius pirmąjį Ignalinos AE bloką, normalios tinklo būsenos optimizavimas, sisteminės priešavarinės automatikos pakeitimai, statinio stabilumo skaičiavimo metodika, duomenys ir pritaikymas skaičiavimų programų kompleksais PSS/E ir „Mustang“ (2004 m.);
- Elektros perdavimo tinklo patikimumo įvertinimo metodikos (2004 m.);
- Avarių energetikos sistemoje tyrimas ir rekomendacijų avarių prevencijai sukūrimas (2005 m.);
- 2004 metų nelaimingų atsitikimų ir įrenginių gedimų analizė (2005 m.);
- Agregatų dinaminių charakteristikų parametrų identifikavimo ir generavimo agregatų dinaminių charakteristikų sertifikavimo metodika (2005 m.);
- Elektros rinko sukūrimo Lietuvoje techninių sąlygų tyrimas (2002 m.);
- Lietuvos elektros energetikos sistemos papildomų išlaidų, prijungus vėjo jėgaines, įvertinimas (2003 m.);
- Vėjo jėgainių statybos Lietuvoje zonavimo schemas, įvertinant vėjo energijos potencialą, prisijungimo prie perdavimo tinklų technines galimybes ir aplinkosaugos reikalavimus, nustatant kiekvienai zonai ekonomiškai pagrįstas vėjo jėgainių suminės galios kvotas, parengimas (2003);
- Perdavimo tinklo operatyvinio valdymo organizacinės struktūros įvertinimas (2005).

5.2. DUJOS

Lietuvos dujų sistema turi pakankamai pajėgumų ir artimiausius keletą metų problemų dėl vamzdinių pajėgumų kilti neturėtų. Planuojama, kad 2006 metais bus importuota 3,09 mlrd. m³, 2007 metais – 3140 mlrd. m³, o 2008 metais dujų importas į Lietuvą turėtų padidėti iki 3,56 mlrd. m³, t.y. maždaug apie 21,5 proc., palyginus su 2004 metais.

Dujų tiekimo saugumo priežiūra yra vykdoma atliekant įmonių veiklos monitoringą, stebint pasiūlą ir paklausą bei VKEKK prižiūrint, kaip įmonės vykdo licencijuojamos veiklos sąlygas. Dujų tiekimo įmonės, tiekdamos vartotojams dujas, privalo vadovautis Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo taisyklėmis, kuriose detalieai reglamentuoti gamtinių dujų tiekimo nutraukimo, atsiskaitymo ir kiti klausimai.

Pagal Energetikos įstatymo 19 straipsnį, apie valstybinės svarbos energetikos objektų statybos ir naudojimo pradžią šiuos objektus nuosavybės teise turinčios ar kitais būdais valdančios energetikos įmonės privalo informuoti Ūkio ministeriją.

Skatinant didinti dujų importo pajėgumus, Gamtinių dujų įstatymo 14 straipsnis nustato, kad naujai dujofikuojamoms teritorijoms laikotarpiui iki 10 metų gali būti nustatyta tokia dujų perdavimo kaina, kuri padengtų investicijas. 2004 m. balandžio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/67/EB dėl priemonių, skirtų gamtinių dujų tiekimo patikimumui užtikrinti turi būti įgyvendinta iki 2006 m. gegužės 19 d. Šiuo metu direktyvos nuostatos yra perkeliamos į Lietuvos nacionalinę teisę.

Siekiant didinti gamtinių dujų tiekimo saugumą ir patikimumą, 2004 metais Lietuvos–Latvijos pasienyje valstybės sieną kertančiame magistraliniame dujotiekyje baigta įrengti ir pripažinta tinkama naudoti dujų apskaitos stotis, jungianti į bendrą sistemą Lietuvos ir Latvijos dujų tinklus bei suteikianti galimybę naudotis Latvijos Inčukalno požemine dujų saugykla. Norint naudotis šia jungtimi, reikia pasirašyti sutartis tarp Lietuvos ir Latvijos dujų įmonių, valdančių perdavimo tinklus. Iki šiol sutartys nėra pasirašytos, tačiau yra galimybė naudotis jungtimi esant ekstremaliai energetikos padėčiai. Reikia pastebėti, kad šia jungtimi komercinis dujų tiekimas negalimas, nes dujų tiekimo sutartyse su AAB „Gazprom“ visiems Lietuvos dujų tiekėjams yra uždrausta perparduoti gamtines dujas trečiosioms šalims.

Lietuvos dujų tinklo sujungimui su transeuropiniais tinklais šiuo metu realių projektų ar studijų nėra parengta. Transeuropinių energetikos tinklų (TEN) gairėse sujungimai yra numatyti. Lenkijos, Lietuvos, Latvijos premjerams nusiuntus laišką Europos Komisijai ir Lenkijai inicijavus, numatoma parengti studiją (vadinama Amber Project), kuri turėtų atsakyti į klausimą, kokios būtų galimybės Lietuvai prisijungti prie transeuropinių dujų tinklų. Europos Komisijai yra pateikta paraiška šiam projektui finansuoti. Šiuo metu vyksta jos tikslinimas. Prie studijos finansavimo turi prisidėti Lietuva bei Latvija. Šis klausimas šiuo metu sprendžiamas.

Lietuvos teritorijoje svarbiausi dujų sektoriaus infrastruktūros projektai 2004 metais buvo:

1. Lietuvos-Latvijos pasienyje baigta įrengti ir pripažinta tinkama naudoti dujų apskaitos stotis. Pastačius šią stotį, sujungti AB „Lietuvos dujos“ ir AB „Latvijas gaze“ dujų vamzdynai.

2. Pradėta magistralinio dujotiekio į Rusijos Federacijos Kaliningrado sritį statyba, kuriuo didinami dujų tranzito pajėgumai.
3. Pradėtas statyti dujotiekis į Visaginą ir Ignalinos AE.

2005-2008 m. planuojama didinti perdavimo sistemos pajėgumus, tiesiant antrą dujotiekio liniją Šiauliai-Klaipėda.

6. KLAUSIMAI SUSIJĘ SU VIEŠOSIOMIS PASLAUGOMIS

6.1. ELEKTRA

Elektros energetikos įstatymas apibrėžia viešuosius interesus elektros energetikos sektoriuje: tai veikla ar neveikimas elektros energetikos sektoriuje, tiesiogiai ar netiesiogiai susiję su visuomenės saugumu ir aplinkos apsauga, taip pat elektros energijos gamyba, naudojant atsinaujinančius energijos išteklius kombinuotojo elektros energijos bei šilumos gamybos ciklo elektrinėse.

Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje sąrašą, teikėjus ir teikimo tvarką nustato Vyriausybė arba jos įgaliota institucija. Rinkos dalyviai nurodytų paslaugų teikimo sąnaudas įtraukia į veiklos sąnaudas.

Perdavimo sistemos operatorius, skirstomųjų tinklų operatorius ir visuomeniniai tiekėjai, vykdantys įpareigojimą teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, su šiuo įpareigojimu susijusias gautas pajamas ir patirtas sąnaudas kaupia, detalizuoja ir įtraukia į apskaitą atskirose buhalterinėse sąskaitose ir apskaitos registruose.

Esami elektros energijos gamybos pajėgumai gali būti plečiami ar nauji pajėgumai naujoje vietoje įrengiami tik gavus leidimą plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus. Leidimai išduodami visiems asmenims, pateikusiems prašymą ir užtikrinantiems, kad jų vykdoma veikla atitiks tam tikras sąlygas, viena iš jų yra reikalavimas, kad jų paslaugos atitiks viešuosius interesus.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra patvirtinusi viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje sąrašą:

1. Visuomeniniams ir nepriklausomiems elektros energijos tiekėjams ir laisviems vartotojams, importuojantiems elektros energiją:

- 1.1. supirkti ir parduoti elektros energiją, pagamintą naudojant atsinaujinančius ir atliekinius energijos išteklius;

- 1.2. supirkti ir parduoti elektros energiją, pagamintą termofikaciniu režimu kombinuoto elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, kai šios elektrinės tiekia šilumą į miestų centralizuotus šilumos tiekimo tinklus;

1.3. supirkti ir parduoti elektros energiją, pagamintą nustatytosiose elektrinėse, kuriose elektros energijos gamyba būtina energetikos sistemos rezervams užtikrinti;

1.4. sumokėti atominės energetikos darbo saugumo užtikrinimo, atliekų saugojimo ir laidojimo išlaidas.

2. Perdavimo tinklo ir skirstomojo tinklo operatoriams:

2.1. garantuoti visų vartotojų, įvykdžiusių atitinkamus techninius reikalavimus, prijungimą prie perdavimo ar skirstomojo elektros tinklų ir užtikrinti jiems reguliarią (patikimą) elektros energijos tiekimą;

2.2. užtikrinti aukštą tiekiamos elektros energijos kokybę – nustatyti atitinkamus kokybės standartus ir reglamentuoti su tuo susijusių išlaidų ar nuostolių kompensavimą;

2.3. plėtoti šalies energetikos sistemos infrastruktūrą ir tarpisteminius ryšius, siekiant patenkinti didėjančius šalies elektros energijos poreikius, aiškiai ir skaidriai reglamentuoti su tuo susijusias išlaidas ir jų kompensavimą.

Šiame sąraše nurodytų viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimas reglamentuotas Ūkio ministerijos patvirtintose Įpareigojimų teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas davimo taisyklėse.

Vykdydamos savo veiklą, elektros energetikos sektoriaus įmonės privalo informuoti vartotojus apie efektyvų elektros energijos vartojimą, įmonės teikiamas paslaugas, paslaugų teikimo sąlygas, paslaugų ir elektros energijos kainas bei tarifus, vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų įkainius ir sąlygas bei numatomus sutarčių sąlygų pakeitimus. Elektros energetikos sektoriaus įmonės privalo ne vėliau kaip prieš vieną mėnesį iki kainų ar tarifų padidinimo raštu ar kitais būdais pranešti buitiniams vartotojams apie kainų padidėjimą. Visuomeniniams tiekėjams draudžiama diskriminuoti vartotojus ar vartotojų kategorijas. Vartotojas, kuris gauna elektros energiją iš visuomeninio tiekėjo, privalo laiku atsiskaityti su visuomeniniu tiekėju už elektros energiją ir jos persiuntimą. Vartotojas turi teisę vienašališkai neatlygintinai nutraukti sutartį su visuomeniniu tiekėju, raštu įspėjus prieš 30 kalendorinių dienų ir iki sutarties nutraukimo dienos visiškai atsiskaityti už patiektą elektros energiją bei jos persiutimo paslaugą.

Buitiniai vartotojai turi teisę:

- 1) laisvai ir neatlygintinai pasirinkti tiekėją;
- 2) gauti iš tiekėjų informaciją apie tiekėjo pavadinimą, buveinės adresą, įmonės kodą ir teisinę formą, teikiamas paslaugas ir jų teikimo sąlygas, paslaugų bei elektros energijos kainas ir tarifus, pranešimų apie kainas pateikimo būdus, sutarčių terminus, jų sudarymo ir nutraukimo sąlygas, ginčų nagrinėjimo tvarką;
- 3) vienašališkai neatlygintinai nutraukti sutartis, jei keičiamos sutarčių sąlygos ir jos buitiniams vartotojams nepriimtinos;

4) gauti iš elektros energetikos sektoriaus įmonių pasiūlymus dėl atsiskaitymo būdų ir pasirinkti atsiskaitymo būdą.

Pagal patvirtintas Elektros energijos tiekimo ir naudojimo taisykles tiekimą galima nutraukti ar apriboti esant vartotojo kaltei. Operatorius ar tiekėjas, įspėjęs vartotoją ne mažiau kaip prieš 15 kalendorinių dienų, turi teisę įspėjime nurodytu laiku arba vėliau jam nutraukti ar apriboti elektros energijos tiekimą, kai vartotojas nustatytu laikotarpiu nesumoka ar iš dalies sumoka už suvartotą elektros energiją.

Per 2004 kalendorinius metus akcinė bendrovė „VST“ už suteiktas, tačiau neapmokėtas paslaugas laikinai buvo nutraukusi elektros energijos tiekimą 12 042 vartotojų. AB Rytų skirstomieji tinklai per 2004 metų laikotarpį dėl nemokumo atjungė 7280 vartotojų.

Kadangi Lietuvoje nepriklausomą tiekėją pasirinko labai mažas procentas laisvųjų vartotojų, kuriais nuo 2004 m. liepos 1 d. gali būti visi nebuitiniai vartotojai, dauguma elektros energijos vartotojų perka elektros energiją iš 2 pagrindinių visuomeninių tiekėjų pagal reguliuojamus visuomeninius tarifus. Reguliuojami visuomeniniai tarifai apima visas vartotojų kategorijas - gyventojus, smulkų, vidutinį ir stambų verslą.

AB Rytų skirstomieji tinklai ir AB „VST“ visuomeninių tarifų viršutinių ribų lygiai (EUR/MWh)

<i>Rytų skirstomieji tinklai</i>	2004	2005
<i>>110 kV</i>	35,45	36,00
<i>Vidutinė įtampa</i>	48,51	54,65
<i>Žema įtampa 0,4 kV</i>	74,49	85,15
VST		
<i>>110 kV</i>	35,51	35,97
<i>Vidutinė įtampa</i>	48,86	58,04
<i>Žema įtampa 0,4 kV</i>	72,06	85,32

Visuomeninių tarifų viršutinės ribos nustatomos kiekvieniems metams konkrečiam visuomeniniam tiekėjui. Perdavimo aukštos įtampos tinklais ir skirstymo paslaugos bei visuomeninio tiekimo paslaugų pajamų lygis nustatomas trejų metų periodui ir kiekvienais metais perskaičiuojamas pagal indeksavimo, kiekio poveikio, nenumatytų pasikeitimų koeficientus, o skirstymo bei tiekimo paslaugų kainų viršutinės ribos apskaičiuojamos planuojamam tais metais perduotos, paskirstytos ar parduotos elektros energijos kiekiui. Visuomeninių tarifų viršutinė riba

susideda iš gamybos kainos, perdavimo paslaugos kainos, skirstymo paslaugos vidutinės ir žemos įtampos tinklais bei tiekimo paslaugos kainos. Visuomenių tarifų lygis priklauso nuo gamybos kainos svyravimo. Kadangi Lietuvoje pagrindinio gamintojo, kuris užima 80 proc. rinkos, kaina yra reguliuojama, o kiti gamintojai pagrindinę elektros energijos dalį parduoda per viešuosius interesus atitinkančių paslaugų davimą, VKEKK numato gamybos kainą, kuri įtraukiama apskaičiuojant visuomeninių tarifų viršutinę ribą.

Vartotojų, kurie naudojami visuomeniniais tarifais, skaičius 2004 m. buvo pasiskirstęs (%) pagal segmentus taip:

Gyventojai	Pramonė	Komercija
96,54	0,14	3,33

Elektros energijos vartotojams tiekiamą elektros energiją yra prekė. Vartoti elektros energiją leidžiama tik sudarius sutartis tarp vartotojo (iš jų ir laisvojo vartotojo) ir visuomeninio elektros energijos tiekėjo, perdavimo ar skirstomųjų tinklų operatoriaus. Sutarčių sudarymo pagrindai yra nustatyti Civiliniame kodekse. Ginčai sprendžiami šalių susitarimu ar teismine tvarka. Privalomų reikalavimų laikymasis yra nurodytas energetikos įmonėms išduotose licencijose.

Fizinių asmenų skundus dėl energijos pirkimo–pardavimo ar paslaugų teikimo sutarčių nesąžiningų sąlygų taikymo išankstine skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja Nacionalinė vartotojų teisių apsaugos taryba prie Teisingumo ministerijos.

Skundus dėl energetikos objektų, įrenginių ir apskaitos priemonių gedimų, eksploatavimo, energijos kokybės reikalavimų, energijos apskaitos ir apmokėjimo už suvartotą energiją pažeidimų, avarių, energijos tiekimo nutraukimo, sustabdymo ar ribojimo išankstine skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja Valstybinė energetikos inspekcija prie Ūkio ministerijos.

Skundus dėl energetikos įmonių veiklos ar neveikimo tiekiant, skirstant, perduodant, laikant energiją, dėl teisės joms pasinaudoti tinklais ir sistemomis nesuteikimo, dėl prisijungimo, energijos tiekimo srautų balansavimo, kainų ir tarifų taikymo išankstine skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja VKEKK.

6.2. DUJOS

Energetikos įstatymas nustato, kad energetikos įmonės turi vykdyti veiklą tokiu būdu, kad užtikrintų saugią, efektyvią, aplinką tausojančią energijos gamybą, tiekimą, perdavimą, skirstymą

iki patiekto energijos apskaitos prietaiso sujungimo su vartotojo sistema vietos, neviršydamos nustatytų valstybės reguliuojamų kainų.

Įmonės, kurios verčiasi gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ar tiekimo veikla, privalo turėti licenciją išvardintoms veiklos rūšims. Išduodamų dujų tiekimo licencijų sąlygose, vadovaujantis galiojančių teisės aktų nuostatomis, paprastai nustatomi šie reikalavimai:

1. Licencijos turėtojas privalo užtikrinti saugų, patikimą ir efektyvų sutarto kiekio ir kokybės dujų tiekimą visiems to pageidaujantiems vartotojams, licencijoje apibrėžtoje teritorijoje, kurių sistemos nustatytą tvarka prijungtos prie licencijos turėtojo dujų paskirstymo sistemos;

2. Licencijos turėtojas privalo bendradarbiauti su dujų sistemos operatoriumi bei vykdyti jo nurodymus, užtikrindamas subalansuotą dujų sistemos veiklą; nuosekliai plėtoti veiklą ir prisidėti prie koordinuoto ir efektyvaus energijos tiekimo planavimo;

3. Licencijos turėtojas privalo informuoti vartotojus, kaip jie gali gauti arba teikti informaciją tiekėjui, gauti konsultacijas dėl saugaus dujų sistemos eksploatavimo, efektyvaus vartojimo, tiekimo užtikrinimo ir kitais dujų paskirstymo sistemos veikimo klausimais;

4. Licencijos turėtojas privalo turėti vartotojų skundų ar prašymų registravimo, tyrimo, sprendimų priėmimo tvarką. Licencijos turėtojas turi užtikrinti, kad tiekiant dujas vartotojai nebūtų kokiū nors būdu diskriminuojami.

5. Licencijos turėtojas, numatantis nutraukti Licencijoje numatytą veiklą, privalo ne vėliau kaip prieš 6 mėnesius informuoti apie tai VKEKK;

6. Licencijos turėtojas valstybės institucijoms turi teikti informaciją, reikalingą įstatymų nustatytoms pareigoms vykdyti.

VKEKK ne rečiau kaip kartą per metus, taip pat gavusi skundą, privalo patikrinti, kaip įmonė laikosi licencijuojamos veiklos sąlygų.

Pagal Energetikos įstatymo 5 straipsnį, Vyriausybė ar jos įgaliotos institucijos, vykdydamos valstybinį energetikos valdymą, turi teisę įmonėms, kurios verčiasi energetikos veikla, priskirti viešuosius interesus atitinkančius įpareigojimus.

Be dujų transportavimo kainų Lietuvoje reguliuojamos ir dujų kainos reguliuojamiesiems vartotojams. Dabar Lietuvoje yra apie 529 tūkst. reguliuojamųjų vartotojų. 99,7 proc. reguliuojamųjų vartotojų dujas tiekia AB "Lietuvos dujos".

Pagal Gamtinių dujų įstatymą vartotojai, kurie neturi teisės pasirinkti tiekėjo, laikomi reguliuojamaisiais. Kaip jau buvo minėta, laisvaisiais vartotojais Lietuvoje laikomi vartotojai, per metus suvartojantys daugiau kaip 1 mln. m³ dujų, tačiau turi galimybę šia teise nepasinaudoti. Todėl šiuo metu tarp reguliuojamųjų vartotojų - gyventojų, smulkaus komercijos sektoriaus, yra ir vidutinio komercijos sektoriaus bei pramonės vartotojų, kurie nepasinaudojo teise tapti laisvaisiais. Tokių vartotojų yra 82, kurie suvartoja 47,8 proc. viso reguliuojamiesiems vartotojams parduoto

dujų kiekio. Daugiausia reguliuojamųjų vartotojų sudaro gyventojai (99,8 proc.), komerciniai vartotojai sudaro – 0,18 proc., o pramonės įmonės – 0,02 proc.

Gamtinių dujų kainų viršutinės ribos reguliuojamiesiems vartotojams nustatomos trejų metų laikotarpiui. Dujų kainų viršutinė riba reguliuojamiesiems vartotojams susideda iš viršutinės dujų perdavimo, paskirstymo kainų ribų bei dujų tiekimo ir dujų kainos. Gamtinės dujos iš AAB "Gazprom" perkamos JAV doleriais. Todėl dujų kainų viršutinė riba reguliuojamiesiems vartotojams koreguojama kartą per metus dėl infliacijos, dujų suvartojimo apimčių pasikeitimo bei kitų, nuo įmonės veiklos nepriklausančių veiksnių kaitos ir kas pusę metų, priklausomai nuo iš Rusijos perkamų dujų kainų pasikeitimo. Nuo 2005 m. liepos 1 d. VKEKK nustatė AB "Lietuvos dujos" 381,70 Lt /tūkst. m³ (10,45 EUR/MWh) viršutinę dujų kainą reguliuojamiesiems vartotojams 2005-2008 metams.

Energetikos įmonių tarpusavio santykiai, taip pat santykiai su energijos išteklių ar energijos vartotojais grindžiami sutartimis. Energija reguliuojamiesiems vartotojams ir fiziniams asmenims tiekama, perduodama, skirstoma, sudarius sutartį pagal privalomas standartines sąlygas. Vyriausybė ar jos įgaliota institucija nustato dujų tiekimo vartotojams ir dujų perdavimo bei paskirstymo sutarčių standartines sąlygas, kurios privalomos dujų įmonėms ir vartotojams. Tipinėse (pavyzdinėse) gamtinių dujų tiekimo sutartyse taip pat nustatomos šios sąlygos:

1. Tiekimo (pirkimo-pardavimo) sutartis su buitiniu vartotoju ir vartotoju, per metus suvartojančiu iki 20 tūkst. m³ dujų imtinai, sudaroma neterminuotai, išskyrus atvejus, kai to pageidauja vartotojas.

2. Tiekimo (pirkimo-pardavimo) sutarties sąlygos tos pačios grupės reguliuojamiems vartotojams turi būti vienodos. Sutarties su reguliuojamaisiais vartotojais formos su jose nurodytomis standartinėmis sąlygomis parengia tiekimo įmonė. Sutarties su buitinais vartotojais formos su jose nurodytomis standartinėmis sąlygomis turi būti suderintos su Nacionaline vartotojų teisių apsaugos taryba prie Teisingumo ministerijos. Sutarties su laisvaisiais vartotojais formos su jose nurodytomis sąlygomis nustatomos sutarties šalių tarpusavio susitarimu.

3. Tiekimo (pirkimo-pardavimo) sutartis su reguliuojamaisiais vartotojais yra viešoji sutartis. Tiekimo (pirkimo-pardavimo) sutartyje turi būti nurodyta: sutarties šalys ir jų rekvizitai, sutarties galiojimo terminas, dujų kiekis, slėgis, kokybė, kaina, pristatymo vieta, atsiskaitymo tvarka, nuolatinis ar nutrauktas dujų tiekimas, kuriai grupei priskiriamas vartotojas avarinės situacijos ar ekstremalios padėties atveju, odoruotos dujos ar ne, šalių teisės ir pareigos, atsakomybė, matavimo priemonių rodmenų patikrinimo tvarka, sutarties nutraukimo ir pakeitimo sąlygos, ginčų nagrinėjimo tvarka.

VKEKK turi teisę susipažinti su dujų įmonių ir vartotojų sudaromomis sutartimis.

Dujų tiekimo sutartys paprastai sudaromos vieneriems metams, tačiau yra retų išimčių. Laikotarpis, per kurį dujų įmonė privalo pasirašyti sutartį ir pradėti tiekti dujas, vartotojui pateikus prašymą yra 14 dienų. Vartotojams, norintiems pakeisti dujų tiekimo įmonę, apribojimai bei papildomi mokesčiai netaikomi.

Teisės aktai nustato tokį Vyriausybės, VKEKK bei kitų valstybės institucijų atsakomybės pasiskirstymą, užtikrinant tiekimo sutarčių skaidrias, nediskriminuojančias sąlygas:

1. Vyriausybė ar jos įgaliota institucija nustato dujų tiekimo vartotojams sutarčių standartines (pavyzdines) sąlygas, kurios privalomos dujų įmonėms ir vartotojams. Licencijuojamos veiklos sąlygos šiuo metu yra nustatytos Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo licencijavimo taisyklėse.
2. VKEKK nagrinėja skundus dėl gamtinių dujų įmonių veiklos ar neveikimo tiekiant, paskirstant, perduodant ir laikant gamtines dujas, teisės pasinaudoti sistema nesuteikimo ir kt. Be to, Gamtinių dujų įstatymo 22 straipsnyje yra nustatyta, kad VKEKK turi teisę susipažinti su dujų įmonių ir vartotojų sudaromomis sutartimis.
3. Nacionalinė vartotojų teisių apsaugos taryba atlieka vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų taikymo kontrolę.